

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSTE VALDKOND
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Mariliis Segasaar

**OSANIKE OTSUSTE VAIDLUSTAMINE KUI VÄHEMUSOSANIKU
ÕIGUSKAITSEVAHEND EESTI JA ÜHENDKUNINGRIIGI ÕIGUSE NÄITEL**

Magistritöö

Juhendaja
PhD Margit Vutt

Tartu
2020

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. Osanike otsuse tühisuse tuvastamine	10
1.1. Osanike otsuse tühisuse tuvastamisest üldiselt	10
1.2. Osanike otsuse tühisuse materiaalsed alused	11
1.2.1. Koosoleku kokkukutsumise korra oluline rikkumine otsuse tühisuse alusena ..	11
1.2.2. Otsuse tegemise korra oluline rikkumine tühisuse alusena	19
1.2.3. Otsuse heade kommete vastasus kui tühisuse alus	24
1.3. Otsuse tühisuse tuvastamise formaalsed eeldused	30
1.4. Tühise otsuse asemel uue sama sisuga otsuse vastuvõtmine	34
2. Osanike otsuse kehtetuks tunnistamine	36
2.1. Otsuse kehtetuks tunnistamisest üldiselt	36
2.2. Otsuse kehtetuks tunnistamise materiaalsed alused	37
2.2.1. Otsuse kehtetuks tunnistamine vähemusosaniku õiguste kuritarvitamisel	37
2.2.2. Hääleõiguse piirangut rikkuva otsuse kehtetus	39
2.2.3. Hälteenamuse ja kvoorumi nõuet rikkuva otsuse kehtetus	43
2.2.4. Muu vastuolu seaduse või põhikirjaga	46
2.3. Otsuse kehtetuks tunnistamise formaalsed eeldused	50
2.4. Otsuse kinnitamine	53
3. Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue Ühendkuningriigi õiguses	54
3.1. Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude olemus	54
3.2. Osanikku ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamise kord ja vaidlustamisõigus ..	57
3.3. Ebaõiglane kahjustamine kui otsuse vaidlustamise kriteerium	60
3.4. Vähemusosanike huve ebaõiglaselt kahjustava otsuse õiguslikud tagajärjed	68
Kokkuvõte	76
Contestation of resolution of shareholders as a remedy for a minority shareholder by the example of Estonian and United Kingdom law	81

Kasutatud kirjandus	85
Kasutatud õigusaktid	87
Kasutatud kohtupraktika.....	88

SISSEJUHATUS

Osanikud on osaühingu kõrgeim juhtimistasand, kes teostavad oma pädevust otsuste vastuvõtmise kaudu ja kujundavad seeläbi otsustega osaühingu tegevust kõige üldisemas mõttes. Tulenevalt kehtiva äriseadustiku¹ §-s 154 sätestatud osanike võrdse kohtlemise põhimõttest on igal osanikul õigus teada saada koosoleku toimumisest ja otsuse vastuvõtmisest ning õigus koosolekul kohal olla ja hääletada. Osaniku osalemis- ja hääleõigus üks olulisemaid õigusi, mis kaasneb osanikule osa omamisega, sest annab osanikule võimaluse osaleda ühingu tegevusega seotud otsuste vastuvõtmisel. Seadusest tulenev osalemis- ja hääleõigus ei taga vähemusosanikule õigust saavutada alati talle sobiva otsuse vastuvõtmine. Seda seepärast, et Riigikohtu seisukoha järgi on osanike otsuse eripära asjaolu, et otsuse tegemisel kehtib enamuse põhimõte. Otsus, kui tehing loetakse tehtuks ka osanike suhtes, kes enamuse otsusega ei nõustunud.² Tulenevalt enamuse põhimõttest selgitatakse ka nii Eesti õiguskirjanduses kui ka Riigikohtu praktikas, et otsuste tegemisel on alati võimalus, et enamusosanikud teevad otsuse lähtudes üksnes enda huvidest. Seega ei ole vähemuse otsustusõigus ja võimalus saada endale meelepärane otsus kaitstud samal määral nagu on enamusosaniku otsustusõigus. Seepärast on enamuse võimalike kuritarvituste ärahoidmise ja takistamise jaoks äriseadustikus õigusnormid vähemuse kaitseks.³

Selleks, et tagada osanikule tema osalemis- ja hääleõigus on sätestatud regulatsioon otsuse vastuvõtmiseks koosolekul või koosolekut kokku kutsumata (ÄS § 171, § 173). Otsuse vastuvõtmise regulatsioon ja selle järgimine tagab igale osanikule talle osa omamisest kuuluva osalemis- ja hääleõiguse osanike pädevusse kuuluvate küsimuste osas otsustamisel. Osanike otsused on lisaks otsuse sisulisele poolele tihedalt seotud ka viisiga ja protseduuriga, kuidas otsused vastu võetakse.

Kui otsuse vastuvõtmisel on rikutud protseduureegleid ehk vähemusosaniku osalemis- või hääleõigust või on osanike otsus vastuolus seaduse või põhikirjaga, on osanikul võimalus otsus kohtud vaidlustada (ÄS § 178 lg 1, § 177¹). Otsuse vaidlustamine kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend annab osanikule võimaluse vaidlustada otsus, mis on puudustega või mille tegemisel rikuti seadusest tulenevaid protseduureegleid. Osanikul on otsuse vaidlustamisel võimalik nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist (ÄS § 178 lg 1) või otsuse tühisuse tuvastamist

¹ Äriseadustik. – RT I, 28.02.2019, 11. Edaspidi: ÄS.

² RKTko 01.03.2011, 3-2-1-157-20, p 12; RKTko 20.06.2013, 3-2-1-72-13, p 21.

³ RKTko 29.10.2014, 3-2-1-89-14, p 20; Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, lk 256, vnr 1273-1274.

(ÄS § 177¹). Otsuse vaidlustamise õigus on igal osanikul olenemata tema ühingu omatava osa suuruselt, kuid eelkõige leiab otsuste vaidlustamine kasutust vähemusosanike seas, kellel puudub üldjuhul võimalus mõjutada otsuste vastuvõtmist. Otsuse edukal vaidlustamisel tuvastab kohus kas otsuse tühisuse või tunnistab otsuse kehtetuks. Samas ei välista ühe osaniku otsuse edukas vaidlustamine vähemusosaniku suhtes edaspidiseid kuritarvitusi ning rikkumisi osanike otsuste tegemisel, kuna kohtutel on pädevus kontrollida ainult vaidlustatud otsuse kehtivust. Kohtud ei saa reguleerida edasist ühingu sh enamusosanike käitumist. See seab kahtluse alla otsuse vaidlustamise reaalse kasuteguri vähemusosanikule võimalike kuritarvituste eest. Samuti, kui vähemusosanik vaidlustab mingil ajaperioodil mitmeid osanike otsuseid,⁴ tekib küsimus, kas otsuse vaidlustamisega võib vähemusosanik üritada saavutada muud eesmärki, kui puudusega otsusest vabanemist. Otsuse vaidlustamise kui õiguskaitsevahendi võimaliku kasuteguri seavad kahtluse alla ka otsuse vaidlustamised, kus vaidluste poolteks on sama osaühing ja ühingu (vähemus)osanik.⁵ Seepärast ei ole välistatud ka võimalus, et kui osanikud on kõrvaldanud varasema otsuse tühisuse või kehtetuks tunnistamise alused, siis võtavad osanikud vastu uuesti samasisulise otsuse ning saavutavad sellega uuesti endise tulemuse.⁶

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida, millist eesmärki täidab osanike otsuste vaidlustamine ühinguõigusliku õiguskaitsevahendina ja kas see aitab lahendada osanike vahelisi konfliktiolukordi ning kaitsta vähemusosanikku enamuse võimalike kuritarvituste eest otsuste vastuvõtmisel. Magistritöö eesmärgi saavutamiseks analüüsitakse magistritöös esmalt otsuse tühisuse materiaalseid ja formaalseid eelduseid ning seejärel otsuse kehtetuks tunnistamise materiaalseid ja formaalseid eelduseid. Samuti analüüsitakse Eesti kohtupraktikast tulenevalt, millistel põhjustel vähemusosanikud otsuseid vaidlustavad ja milline on olnud vaidlustatud otsuste sisu. Lisaks analüüsitakse, mida on otsuse vaidlustanud osanik soovinud saavutada ja kas otsuse vaidlustamine aitab tal seda eesmärki saavutada ning kui jah, siis millistes olukordades. Töös antakse ülevaade ka Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise võimalustest

⁴ Olukorrad, kus sama osaühingu vähemusosanik on lühikese ajavahemiku jooksul vaidlustanud mitut osanike otsust: RKTko 23.05.2018, 2-16-9415: osaühingu vähemusosanik vaidlustas 14.06.2016 tehtud osanike otsuse; RKTko 06.11.2019, 2-16-11216: osaühingu vähemusosanik vaidlustas 18.05.2016, 09.06.2016 ja 12.07.2016 tehtud osanike otsust; RKTko 23.05.2018, 2-16-15457: osaühingu vähemusosanik vaidlustas 14.07.2016 ja 15.08.2016 tehtud osanike otsust.

⁵ Näiteks on osaühingus Vedelgaas magistriltõõ kirjutamise hetkel kohtu menetluses otsuse vaidlustamise nõue (TrtRnKm 10.10.2019, 2-19-2675). Ühingu varasemad vaidlused otsuse vaidlustamisega: TMKm 01.03.2017, 2-16-16661; RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17; TrtRnKo 30.09.2019, 2-18-4473. Samuti OÜ NOKTETT, OÜ Rehviexpert ja OÜ REHVIEXPRESS, kus kõigis osaühingutes olid samad füüsilised isikud osanikeks.

⁶ Osaühingu osaniku juhatasest tagasi kutsumise otsus võeti vastu kolmel erineval korral: 19.09.2016 (HMko 19.04.2017, 2-16-17496), 30.12.2016 (RKTko 20.03.2019, 2-17-3069) ja 29.08.2017 (TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650). Esimese otsuse puhul tuvastas kohus otsuse tühisuse, teine osanike otsus jõudis ka Riigikohtusse ning lõpuks sõlmisid ringkonnakohtus osanik ja osaühing kompromissi (TlnRnKm 21.05.2019, 2-17-3069) ning kolmanda otsuse vaidlustamine jäeti rahuldamata.

ning analüüsitakse, kas ja millistes olukordades kaitseb Ühendkuningriigi regulatsioon vähemusosanikku enamuse kuritarvituste eest ning millised õiguslikud tagajärjed on otsuse vaidlustamisel.

Tulenevalt eelnevast püstitab töö autor ka hüpoteesi, et osanike otsuste vaidlustamine protseduuriliste rikkumiste tõttu on vähemusosanikule ebakindel õiguskaitsevahend ja ei paku pikaajalist lahendust osanike vaheliste konfliktide lahendamiseks.

Töö autorile teadaolevalt ei ole ainult osanike otsuste vaidlustamist üheski magistritöös varasemalt käsitletud. Eraldi magistritöodes on käsitletud majandusaasta aruande otsuse vaidlustamist⁷ ning otsuse vaidlustamist hääletamiskohustuse rikkumise korral.⁸ Otsuste vaidlustamisega seotud probleeme käsitleb üks *Juridica* artikkel,⁹ milles analüüsiti probleeme, mis olid tekkinud seaduste muutumise järel või olid tõusetunud kohtupraktikas. Viidatud *Juridica* artikkel ilmus aastal 2005. ning artikli autor tõi juba siis välja, kuidas ühinguõiguses on palju kohtuvaidlusi seotud organite otsuste vaidlustamisega. Lisaks tões artikli autor, et otsuse vaidlustamise menetlused võivad viidata vähemuse õiguste rikkumisele enamuse poolt. Samas väljendas artikli autor arvamust, kuidas vaidlused võivad olla seotud väljakujunemata äritavade ja seaduste muudatustega.¹⁰ Vaatamata sellele, et seadus on kehtinud juba pikka aega, kasutatakse otsuste vaidlustamist kui õiguskaitsevahendit endiselt väga palju. Seega ei saa seda praegu enam põhjendada seaduse muudatustega ega väljakujunemata äritavadega. Kuna otsuse kehtivuse üle peetavaid kohtuvaidlusi on endiselt palju, on ka teema jätkuvalt aktuaalne.

Magistritöös kasutatakse võrdlusriigina Ühendkuningriigi suletud kapitaliühingu regulatsiooni ehk Companies Act 2006.¹¹ Eesti osanike otsuse vastuvõtmise regulatsioon on paljuski sarnane Saksamaa piiratud vastutusega äriühingut reguleeriva *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung*¹² sisalduvate sätetega,¹³ kuid GmbHG ei sätesta eraldi otsuse vaidlustamise regulatsiooni ning tulenevalt õiguskirjandusest kasutatakse seepärast ka suletud

⁷ Keiman, M. Äriühingu majandusaasta aruanne ja selle vaidlustamine. Magistritöö. Juhendaja Andres Vutt. Tartu: Tartu Ülikool 2019. – https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64609/keiman_marek.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

⁸ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Juhendaja Kalev Saare. Tartu: Tartu Ülikool 2017. – http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56422/vutt_maris.pdf.

⁹ Vutt, A. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – *Juridica* nr 1, 2005, lk 53-61.

¹⁰ Samas, lk 53.

¹¹ Companies Act 2006. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>. Edaspidi: CA 2006.

¹² Limited Liability Companies Act (Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1). The translation includes the amendment(s) to the Act by Article 10 of the Act of 17 July 2017 (Federal Law Gazette I p. 2446). – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/index.html. Edaspidi: GmbHG.

¹³ Osanike otsuse tegemise regulatsioon GmbHG §-d 47-51.

kapitaliühingute otsuste vaidlustamisel Saksa aktsiaseltsile kohalduvat *Aktiengesetzis*¹⁴ sätestatud otsuse vaidlustamise regulatsiooni.¹⁵ AktG-s sätestatud otsuste vaidlustamise regulatsioon¹⁶ on väga sarnane Eesti äriseadustikus ette nähtud otsuste vaidlustamise regulatsioonile. Just õigusliku erinevuse tõttu on magistritöös võrdlusriigiks valitud Ühendkuningriik, kus otsuse vaidlustamisel kasutatakse CA 2006-s sätestatud *unfair prejudice* (ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue) regulatsiooni.

Magistritöö esimeses peatükis analüüsitakse osanike otsuse tühisuse materiaalseid ja formaalseid eeldusi ning tuuakse ka välja millistele otsuse tühisuse tuvastamise materiaalsetele alustele on vähemusosanikud tuginenud. Samuti analüüsitakse, mis põhjustel on vähemusosanikud otsuseid vaidlustanud, mis on vaidlustatud otsuste sisu ning kas ja millist kaitset pakub vähemusosanikele otsuse vaidlustamine otsuse tühisusele tuginedes enamuse kuritarvituste eest.

Magistritöö teises peatükis analüüsitakse otsuse kehtetuks tunnistamise materiaalseid ja formaalseid eeldusi. Sarnaselt esimese peatükiga tuuakse välja, millistel alusel ja mis põhjustel on osanikud enamasti otsuseid vaidlustanud, mis on olnud vaidlustatud otsuste sisu ning mida on osanikud otsuse vaidlustamisega tahtnud saavutada. Samuti analüüsitakse, kas otsuse vaidlustamine on aidanud vähemusel saavutada otsuse vaidlustamisest tulenevat eesmärki.

Magistritöö kolmas peatükk keskendub Ühendkuningriigi ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude olemusele ja kasutusviisidele. Kolmandas peatükis uuritakse, milline Ühendkuningriigi osanike otsus on ebaõiglaselt kahjustav ning milliseid abinõusid saab kohus kasutada, kui osanike otsus on ebaõiglaselt kahjustav. Seejuures analüüsitakse, millist kaitset pakub ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue vähemusosanikule enamuse edasiste kuritarvituste eest. Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsiooni käsitletakse eraldi peatükis, kuna sealne õiguskaitsevahendite süstemaatika on erinev Eestist ning seetõttu ei saa seda käsitleda vastavate Eesti õiguse kohta käivate alajaotuste all. Ühendkuningriigi regulatsiooni käsitletakse eraldi ka seetõttu, et Ühendkuningriigis ei eristata tühist ja kehtetuks tunnistatavat otsust. Töö kolmas peatükk sisaldab ka Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsiooni võrdlust Eesti õiguse ja otsuse vaidlustamise regulatsiooniga.

¹⁴ Stock Corporation Act (Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089)). The translation includes the amendment(s) to the Act by Article 9 of the Act of 17 July 2017 (Federal Law Gazette I p. 2446). – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/index.html. Edaspidi: AktG.

¹⁵ Mehrbrey, M. Handbuch Gesellschaftrechtliche Streitigkeiten. 2. Auflage. Der Carl Heymanns Verlag 2015, § 19, lk 688.

¹⁶ Otsuse vaidlustamise regulatsioon AktG §-d 241-261a.

Magistritöös on Eestis kehtivatest õigusaktidest kasutatud tsiviilseadustiku üldosa seadust,¹⁷ äriseadustikku, tsiviilkohtumenetluse seadustikku¹⁸ ja võlaõigusseadust.¹⁹ Lisaks Eesti õigusaktidele kasutatakse magistritöös Ühendkuningriigi Companies Act 2006, mis reguleerib ka Ühendkuningriigi suletud kapitaliühingut (*private limited company*). Töös kasutatakse nii Eesti kui ka Ühendkuningriigi õiguskirjandust, Eesti ühinguõiguse õpikut²⁰ ning Eesti maa- ja ringkonnakohtute ning Riigikohtu praktikat. Eelkõige kasutatakse töös kohtupraktikat, mis puudutab otsuse vaidlustamist. Töös on kasutuses osanike otsuse vaidlustamisega seotud kohtulahendid, mis on tehtud ajavahemikus 2007-2019.²¹

Samuti kasutatakse töös Eesti ühinguõiguse revisjoni töögrupi kontseptsioon-analüüsi²² ning Ühendkuningriigis Law Commission Act 1965²³ alusel loodud seaduse reforme ettevalmistava komisjoni ülevaadet vähemusosanike õiguskaitsevahenditest.²⁴ Kuna Ühendkuningriik kuulub *common law* õigussüsteemi ning tugineb suuresti pretsedendiõigusele, on magistritöös kasutusel ka Ühendkuningriigi õiguskirjandus ja kohtupraktika seisukohad, mis on avaldatud enne Companies Act 2006 kehtima hakkamist. Seda seetõttu, et *unfair prejudice* nõue sätestati esimest korda Ühendkuningriigi Companies Act 1948²⁵ §-s 210 ning seda õiguskaitsevahendit on muudetud uuemate seadustega.²⁶ Magistritöös kasutatakse Ühendkuningriigi *unfair prejudice* nõude kõige olulisemaid lahendeid, millele on viidatud õiguskirjanduses.

Magistritöös kasutatakse töös püsitatud õiguslikule küsimusele vastuse leidmiseks võrdlev-analüütilist ja kohtulahendite analüütilist meetodit. Selleks analüüsitakse töös kuidas on Eestis ja Ühendkuningriigis reguleeritud osanike otsuste vaidlustamine ning tuuakse välja nende võimalikud sarnasused ja erinevused. Magistritöös analüüsitakse ka Eesti kohtupraktikat, et vastata küsimusele, millist eesmärki täidab osaühingu osanike otsuste vaidlustamine ning kas see kui ühinguõiguslik õiguskaitsevahend aitab kaitsta vähemusosanike enamuse võimalike kuritarvituste eest. Kohtupraktikat analüüsitakse ka selleks, et oleks võimalik teha järeldusi,

¹⁷ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3. Edaspidi: TsÜS.

¹⁸ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2019, 23. Edaspidi: TsMS.

¹⁹ Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10. Edaspidi: VÕS.

²⁰ Saare, K. jt.

²¹ Kuna otsuse vaidlustamise olemus ja regulatsioon ei ole aastate jooksul ulatuslikult muutunud, kasutatakse töös kohtulahendeid alatest aastast 2007, kuna selliselt on võimalik anda parem ülevaade otsuse vaidlustamist kui õiguskaitsevahendist.

²² Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf.

²³ The Law Commission Act 1965. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1965/22>.

²⁴ The Law Commission. Shareholders Remedies: A Consultation Paper. No. 142, Stationery Office 1996. – https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jxou24uy7q/uploads/2015/03/cp142_Shareholder_Remedies_Consultation.pdf.

²⁵ Companies Act 1948. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/38/contents/enacted>.

²⁶ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 56.

millistel alustel ja põhjustel osanikud üldjuhul otsuseid vaidlustavad ja mis on vaidlustatavate otsuste sisu.

Märksõnad: osaühingud, äriühingud, äriühinguõigus, tsiviilõigus, eraõigus.

1. Osanike otsuse tühisuse tuvastamine

1.1. Osanike otsuse tühisuse tuvastamisest üldiselt

Otsuse vaidlustamisel eristatakse protseduurilisi ja materiaalseid rikkumisi. Raskemad protseduurilised ja materiaalsed rikkumised toovad kaasa otsuse tühisuse. Raskemad protseduurilised rikkumised, mis toovad kaasa otsuse tühisuse, on seotud osanike koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise korra olulise rikkumisega (ÄS § 177¹ lg 1, § 172¹). Selles osas on ka Riigikohus kokkuvõtlikult öelnud, et otsuse tühisuse toovad kaasa raskemad protseduurivead, sh sellised vead, mis rikuvad osaniku õigust saada teada koosoleku toimumisest või mis takistavad oluliselt osalemisõiguse teostamist ning rikuvad õigust olla koosolekul kohal ja seal informeeritult hääletada.²⁷ Otsuse vastuvõtmisel ilma koosolekuta ehk otsuse vastuvõtmisel kirjalikult on sellisteks rikkumisteks eelkõige need rikkumised, mis takistavad osanikul saada teada hääletamisest, võtta vastu kaalutletud otsus ja hääletada. Sellised rikkumised lähevad otsuse tegemise korra olulise rikkumise alla.²⁸ Seepärast juhib ka õiguskirjandus tähelepanu asjaolule, et tuleb eristada, et koosoleku kokkukutsumise korda saab rikkuda juhul, kui otsus võetakse vastu koosolekul ning otsuse tegemise korra rikkumine kohaldub olukordades, kus otsus võeti vastu koosolekut kokku kutsumata.²⁹ Seega on tulenevalt otsuse tegemise viisist ka erinevad materiaalsed alused mille järgi tuvastatakse otsuse tühisus. Oluline on siinkohal eristada otsuse vastuvõtmise viise ning protseduureegleid, mida tuleb järgida sõltuvalt otsuse tegemise viisist.

Raskemad materiaalsed ehk otsuse sisuga seotud rikkumised, mis toovad kaasa otsuse tühisuse, on otsuse vastuolu heade kommetega ning osaühingu võlausaldajate kaitseks või muu avaliku huvi tõttu kehtestatud sätete rikkumine (ÄS § 177¹ lg 1). Osanike otsus võib olla tühine ka seaduses sätestatud muudel juhtudel (ÄS § 177¹ lg 1).³⁰ Eesti õiguskirjanduse kohaselt on osaühingu võlausaldajate kaitseks kehtestatud normid, mis toovad kaasa otsuse tühisuse, seotud ühingu kapitali kaitsega, kuivõrd võlausaldajate huvi on eelkõige siiski maksejõuline ühing.³¹ Eelkõige kuuluvad siia laenukeelu rikkumine (ÄS § 159 lg 1 p 1), väljamaksete tegemise reeglite rikkumine (ÄS § 157 lg 1) ja oma osa omandamist reguleerivate normide rikkumine (ÄS §-d 162-164). Õiguskirjandusest tulenevalt on osaühingu võlausaldajate ja muu avaliku

²⁷ RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 21; Saare, K. jt, lk 208, vnr 1009.

²⁸ RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 21.

²⁹ Saare, K. jt, lk 208, vnr 1007.

³⁰ Otsuse tühisus on sätestatud seaduses: ÄS § 159 lg 4; ÄS § 195 lg 3 2. lause; ÄS § 195¹ lg 4.

³¹ Saare, K. jt, lk 206, vnr 996.

huvi kaitseks mõeldud ka osatühingusse sissemaksete tegemist puudutavad sätted.³² Võlausaldajate kaitseks on tühised osanike otsused, millega kahjustatakse ühingu majanduslikku seisu ja ohustatakse seepärast ka võlausaldajate huve, mis on neil seoses ühingu ja võlausaldaja vahelise võlasuhtega.

Tulenevalt eelnevast toovad otsuse tühisuse kaasa eelkõige olulised protseduurilised puudused koosoleku kokku kutsumisel või otsuse tegemisel. Sellised puudused takistavad osanikul teostada talle osa kuulumisest tulenevaid õigusi, eelkõige otsuse tegemisel osalemise- ja hääleõiguse teostamist. Seadusandja on otsuse tühisuse kui õigusliku tagajärje sätestanud olukordadeks, kus osanikule ei ole korrapäraselt tagatud otsuse tegemisel osalemine ja seal informeeritud hääletamine. Samuti toob osanike otsuse tühisuse olulised sisulised materiaalsed puudused, mille sisu kahjustab osanikke või osatühingu võlausaldajaid. Otsuse tühisuse tuvastamisel puudub kohtul diskretsioon ehk kohus ei saa lugeda ühingupoolseid rikkumisi kuidagi vabandavateks. Kui koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise korda on rikutud, kaasneb sellega otsuse tühisus kuna osaniku õigusele olla kaasatud otsuse tegemisele ei ole erandeid.

1.2. Osanike otsuse tühisuse materiaalsed alused

1.2.1. Koosoleku kokkukutsumise korra oluline rikkumine otsuse tühisuse alusena

Koosoleku kokkukutsumise korra oluline rikkumine võib tuleneda nii seadusest kui ka ühingu põhikirjast (ÄS § 172¹). Eelkõige on koosoleku kokkukutsumise nõuete olulise rikkumisega tegemist siis, kui ei järgita koosoleku kokkukutsumise nõudeid, mis on sätestatud ÄS §-des 171, 171¹ ja 172. Osanike otsuse tühisuse toob kaasa koosoleku kokkukutsumise teate saatmata jätmise,³³ koosoleku sh korduskoosoleku teate saatmine hilinemisega,³⁴ teate saatmine muule aadressile kui osanike nimekirjas näidatud aadress,³⁵ puuduliku ja ebaselge sisuga teate saatmine (ÄS § 172 lg 2 rikkumine)³⁶ ning koosoleku päevakorra muutmine järgimata seadusest tulenevaid reegleid.³⁷ Koosoleku kokkukutsumise regulatsiooni eesmärk on tagada, et kõik

³² Saare, K. jt, lk 206, vnr 996-1000.

³³ Vaata näiteks HMKo 06.12.2007, 2-07-39057; TlnRnKo 07.11.2008, 2-07-21868, p 8; PMKo 08.12.2008, 2-08-20684; VMKo 10.06.2009, 2-06-35087; HMKo 31.08.2010, 2-09-47936; HMKo 04.10.2011, 2-11-25943; TlnRnKo 28.03.2013, 2-10-26717; TlnRnKm 05.06.2017, 2-16-17496; HMKo 21.09.2019, 2-11-17700.

³⁴ Vaata näiteks HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; TMKo 04.06.2008, 2-08-3193; HMKo 29.12.2008, 2-08-65734; TlnRnKo 30.06.2009, 2-09-49471, p-d 6-7; RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p 1; VMKo 07.12.2017, 2-17-7977.

³⁵ HMKo 29.12.2008, 2-08-65734.

³⁶ TlnRnKo 15.12.2008, 2-08-1656; RKTko 08.04.2008, 3-2-1-22-08, p 13.

³⁷ RKTko 12.04.2017, 3-2-1-10-17, p-d 1, 17-19.

osaühingu osanikud oleksid informeeritud koosoleku toimumisest ja koosolekul arutamisele tulevatest küsimusest. Lisaks võimaldab see osanikel ennast koosolekuks ette valmistada.³⁸ Kui neid tingimusi ei ole järgitud, ei ole osanikule tema juhtimisõigus tagatud.³⁹

Koosoleku kokkukutsumise teates tuleb osanikele näidata osanike koosoleku toimumise aeg, koht ja päevakord (ÄS § 172 lg 2). Lisaks tuleb näidata koht või osaühingu kodulehe aadress, kus on võimalik tutvuda otsuste eelnõudega ja põhjendustega ning samuti muud koosolekuga seonduvalt tähtsust omavad asjaolud (ÄS § 172 lg 2). Korrekse teate saatmine oluline, kuna teate kaudu saavad osanikud teada koosoleku toimumisest ning teates oleva päevakorra alusel teevad osanikud otsuse, kas nad soovivad osaleda koosolekul ja hääletada. Eelmainitu annab osanikule vajaliku informatsiooni koosolekul otsuse tegemiseks. Kui koosoleku kokkukutsumise teates ei ole välja toodud koosoleku päevakorda või on see arusaamiseks liialt umbmäärane, siis on õiguskirjanduse ja Riigikohtu seisukoha järgi see võrdväärne koosoleku kokkukutsumise teate saamata jätmise ning mitteõigeaegse saatmisega. Sellisel koosolekul vastuvõetud otsus on osanike koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tõttu tühine (ÄS § 172¹).⁴⁰ Koosoleku kokkukutsumise teate sisu on Riigikohus pidanud ebaselgeks näiteks olukorras, kus teates oli päevakorras ühe punktina märgitud „otsuse vastuvõtmine ühingu edasise töö osas“ ja koosolekul võeti vastu otsus ühingu lõpetamiseks. Riigikohus leidis, et taoline sõnastus ei olnud ÄS § 172 lg 2 mõttes piisavalt selge, et selle alusel oleks mõistlik osanik osanud järeldada koosolekul ühingu lõpetamise arutamist.⁴¹ Seega peab koosoleku päevakord olema selgelt arusaadav kõigile. Väljendatud peab olema selgelt, milliste otsuste osas hääletus toimub ning seega aitab otsuse tühisusele tuginemine vältida ka enamuse pahatahtliku käitumist. Seda juhul, kui enamus sooviks vastu võtta ühingu juhtimise või kapitali seisukohast olulisi otsuseid, ilma vähemuse teadmata.

Samuti tuleb arvestada asjaoluga, et kui pärast osanike koosoleku kokkukutsumise teate saamist osanike nõudel päevakorda muudetakse, tuleb päevakorra muutmisest enne osanike koosoleku toimumist teada anda samas korras ja sama tähtaja jooksul nagu osanike koosoleku kokkukutsumise teate saatmisel (ÄS § 172 lg 3).⁴² Seda on kinnitanud ka Riigikohus, öeldes, et päevakorra täiendamise teade peab jõudma adressaadini vähemalt üks nädal enne koosoleku toimumist⁴³ ehk päevakorra muutmise teate kättesaamise ja koosoleku toimumise vahele peab

³⁸ HMKo 08.05.2013, 2-12-19428.

³⁹ PMKo 06.06.2008, 2-07-19918.

⁴⁰ RKTko 08.04.2008, 3-2-1-22-08, p 11; Saare, K. jt, lk 188, vnr 892.

⁴¹ RKTko 08.04.2008, 3-2-1-22-08, p 13.

⁴² RKTko 12.04.2017, 3-2-1-10-17, p 19; ÄS § 171¹ lg 1 esimese lause järgi võivad päevakorda täiendavate küsimuste võtmist nõuda osanikud, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist.

⁴³ RKTko 12.04.2017, 3-2-1-10-17, p 18; TlnRnko 20.04.2018, 2-15-14922, p 25.

jääma nädal. Riigikohus on juhtinud tähelepanu ka sellele, et päevakorra muutumine ja täiendamine ei ole erinevad mõisted ning mistahes esialgse päevakorraga võrreldes uute ja otsustamist vajavate küsimuste päevakorda panekul kohaldub ÄS § 172 lg 1 neljas lause koostoimes ÄS § 172 lg 3.⁴⁴ Kui koosoleku kokkukutsumise teade on saadetud osanikele selliselt, et teade jõuab osaniku aadressile 7 päeva enne koosoleku toimumist, siis päevakorra täiendamine või muutmine ilma koosolekut edasi lükkamata võimalik ei oleks. Kui osanikud koosolekut edasi lükata ei soovi, siis on ÄS § 171¹ lg 3 alusel võimalik päevakorda täiendada ka koosolekul kohapeal, aga see nõuab peaaegu kõigi koosolekul osalevate osanike nõusolekut.

Koosoleku kokkukutsumise teate ja selles sisalduva päevakorra täiendamise regulatsioon kaitseb nii enamus- kui ka vähemusosanikke kummagi võimaliku kuritarvituse eest, seades piirangud koosoleku päevakorra täiendamisele enne koosolekut ja koosoleku ajal. Sellisest on kaitstud osanike osalemisõigus ning tagatakse, et osanikud oleksid enne koosolekut võimalikult informeeritud otsuste osas, mida hakatakse vastu võtma. Koosolekul päevakorra täiendamise ranged nõudeid kaitsevad koosolekul mitteosalevat vähemusosanikku enamuse pahatahtlike päevakorra selliste täiendamiste ja otsuste vastuvõtmise eest, mis on olulised ühingu juhtimise või kapitali seisukohast ning mida enamus sooviks vastu võtta ilma vähemuse teadmata.

Kuigi osanikele tuleb seaduse kohaselt alati tagada võimalus osaleda otsuste vastuvõtmisel, on eriti oluline tagada vähemusosanikule teave ja piisav ettevalmistuse aeg koosoleku toimumise osas olukordades, kus koosoleku päevakorras on otsustamine, kas esitada rahalisi nõudeid vähemusosaniku vastu. Vaatamata sellele, et osanikule kelle vastu nõude esitamist otsustatakse kohaldub hääleõiguse piirang on väga oluline, et osanik oleks otsuse tegemisest teadlik, kuna selline otsus puudutab tema õigusi.⁴⁵ Samuti on ka Riigikohus väljendanud seisukohta, et hääleõiguse piirangu kohaldumine ei tähenda seda, et konkreetsetes küsimustes otsustamiseks ei peaks järgima otsuse vastuvõtmiseks seaduses ja põhikirjas ettenähtud korda.⁴⁶ Lisaks hääleõigusele on osanikul ka muud seadusest tulenevad õigused, mida osanik saab teostada ainult siis, kui ta on teadlik osanike koosolekust ning selle päevakorrast.⁴⁷ Igale osanikule peab olema alati tagatud teave koosoleku toimumisest ning seal vastu võetavastest otsusest. Hääleõiguse piirangu kohaldumine ei anna õigust osanikku otsuse tegemisest täielikult kõrvale jätta.

⁴⁴ RKTko 12.04.2017, 3-2-1-10-17, p-d 18-19.

⁴⁵ TlnRnKo 01.03.2018, 2-17-6971.

⁴⁶ RKTko 08.10.2008, 3-2-1-65-08, p 31.

⁴⁷ TlnRnKo 18.06.2015, 2-14-7554, p 3.

Kui vähemosanik vaidlustab osanike otsust tuginedes koosoleku kokkukutsumise korra olulisele rikkumisele, siis tihti lisaks vähemosaniku etteheidetele koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise, ei ole vähemosanik tegelikult hoopis rahul vastuvõetud osanike otsuse sisuga. Sellest lähtuvalt on vähemosaniku soov tuginedes protseduurilistele puudustele otsuse tegemisel vabaneda talle ebasobivast otsusest. Näiteks on vähemosanikud vaidlustanud ja palunud tuvastada osakapitali suurendamise otsuse tühisust olukordades, kus on rikitud koosoleku kokkukutsumise korda. Seda eelkõige juhtudel kui vähemosanik ei ole saanud teadet osanike koosolekust või on koosoleku teade olnud puudulik, sest teates puudus koosoleku toimumise kellaeg ja koht.⁴⁸ Teade võib olla ka puudulik, kui koosoleku kokkukutsumise teates ei olnud informatsiooni selle kohta, et vähemosaniku eesõigust osaleda kapitali suurendamisel ei arvestata.⁴⁹ Vähemosaniku koosolekule kaasamata jätmisega osakapitali suurendamisel jäävad vähemosanikud jäänud ilma olulisest osalemis- ja hääleõigusest. Seda seepärast, et osakapitali suurendamine võib kaasa tuua vähemosaniku osade ja seega ka hääleõiguse vähenemise, kui osanik ei saa või ei taha märkida väljalastavaid osasid. Seega võib teatud juhtudel vähemosaniku koosolekule kutsumata jätmise taga näha enamuse soovi võtta vastu osakapitali suurendamise otsus selliselt, et soovitakse kõrvale kalduda ka vähemosaniku osade märkimise eesõiguse rakendamisest. Samas kui vähemosanik tugineb ainult protseduurilistele rikkumistele otsuse vaidlustamisel, siis on otsuse tühisuse tuvastamise järgselt osanikel ikkagi võimalik vastu võtta otsus osakapitali suurendamiseks, kui see on reaalselt ühingule vajalik. Otsuse vaidlustamise kaudu saavutab vähemosanik selle, et teda kaasataks vastavalt tema osast tulenevatele õigustele ka otsuse tegemisse ning, et enamused ei läheks otsuse tegemisel ka mööda vähemuse osade märkimise eesõigusest. Samuti saab vähemosanik võimaluse koosolekul diskuteerida osakapitali suurendamise reaalse vajaduse üle.

Koosoleku kokkukutsumise korra olulisele rikkumisele tuginevad tihti ka osanikud, kes vaidlustavad juhatuse liikme valimise või tagasi kutsumise otsust.⁵⁰ Juhatuse liikme tagasikutsumise otsust vaidlustavaks osanikuks on kohtupraktikast tulenevalt enamasti osanik, kes on olnud samal ajal ka osaühingu juhatuse liige ning juhatusest osanike otsusega tagasi kutsutud. Otsuse vaidlustamise põhjuseks on sellistel juhtudel eelkõige tagasikutsumise osaniku rahulolematuse asjaoluga, et ta juhatusest tagasi kutsuti. Samuti võib osanik vaidlustada juhatuse liikme valimise otsuse tuginedes protseduurilistele rikkumistele olukorras, kus osanik tegelikult

⁴⁸ TlnRnKo 15.12.2008, 2-08-1656.

⁴⁹ Samas.

⁵⁰ Vaata näiteks HMKo 06.12.2007, 2-07-39057; HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; PMKo 06.06.2008, 2-07-19918; HMKo 29.12.2008, 2-08-65734; HMKo 19.04.2017, 2-16-17496; TlnRnKo 09.05.2019, 2-17-15369.

ei ole rahul juhatuse liikmeks valitud isikutega. Rahulolematuse otsusega võib olla tingitud sellest, et otsuse vaidlustanud vähemusosaniku kandidaat ei osutunud valituks või ei ole vähemusosanik lihtsalt rahul enamuse poolt väljapakutud juhatuse liikme kandidaadiga.⁵¹

Kui osanik vaidlustab enda juhatusest tagasi kutsumise otsust tuginedes otsuse protseduurilistele rikkumistele otsuse vaidlustamisel saab vähemusosaniku tegelikult eesmärgiks otsuse vaidlustamisel pidada oma juhatuse liikme staatuse taastamist. Olukordades, kus osanikud kuulvad ka juhatusse ning üks juhatuse liikmetest kutsutakse tagasi ja tagasikutsumatud osanik otsuse vaidlustab, on juhatusse jäävate osanike soov olnud eemaldada teine osanik osaühingu igapäevasest majandustegevuse juhtimisest. Ühe osaniku tagasikutsumine juhatusest võib olla seotud juhatusse jäävate osanike sooviga saavutada suuremat kontrolli ühingu juhtimise üle. Seda eelkõige olukordades, kus juhatuse liikmete arusaamad ja soovid ühingu juhtimises ning edasises majandustegevuses lähevad lahku. Kui enamuseosanikud on teadlikud, et vaatamata juhatuses olevatele lahkhelidele ei oleks vähemusosanik nõus enda tagasi kutsumisega, ongi kohtupraktikast levinud olukorrad, kus osanikule, keda soovitakse juhatusest tagasi kutsuda, kas ei edastada koosoleku kokkukutsumise teadet,⁵² tehakse seda hilinenult⁵³ või saadetakse koosoleku teade tahtlikult valele aadressile⁵⁴ ning seepärast saab osanik koosoleku toimumisest teada alles pärast selle toimumist. Sellest võib järeldada, et enamuse soovib osanikku, keda juhatusest tagasi kutsutakse, hoida teadmatuses vastuvõetavast otsusest, sest selliselt puudub tagasi kutsutaval osanikul ka võimalus protestida otsuse vastu või saada selgitust, miks teda juhatusest tagasi kutsutakse.⁵⁵ Koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisi on ühingud üritanud õigustada sellega, et juhatuse liikme tagasikutsumine oli sisuliselt põhjendatud ning vajalik. Seejuures on maakohus juhtinud tähelepanu asjaolule, et koosoleku kokkukutsumise korra rikkumine ei sõltu sellest, kas otsuse enda tegemiseks oli mõjuvaid põhjuseid või mitte.⁵⁶ Olukorras, kus juhatusest on vaja tagasi kutsuda osaühingule juhatuse liikmena kahju tekitanud osanikku, ei välista see kuidagi osaniku õigusi osaleda koosolekutel ning teostada hääleõigust.

Eelnevast lähtuvalt on otsuse vaidlustamine tuginedes koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele küll õiguskaitsevahend, mis aitab osanikul vabaneda puudustega otsusest, millega tema kui juhatuse liige tagasi kutsuti, kuid olukorras, kus osanike vahel on konflikt ei anna see

⁵¹ HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; TlnRnKo 09.05.2019 2-17-15369, p 3.

⁵² HMKo 06.12.2007, 2-07-39057; HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; RKTKo 08.10.2008, 3-2-1-65-08, p 5; TlnRnKo 07.09.2016, 2-15-17451; TlnRnKm 05.06.2017, 2-16-17496.

⁵³ TlnRnKo 07.09.2016, 2-15-17451.

⁵⁴ HMKo 29.12.2008, 2-08-65734.

⁵⁵ ÄS § 184 lg 3 järgi võib juhatuse liikme tagasi kutsuda sõltumata põhjusest.

⁵⁶ HMKo 20.02.2008, 2-07-7815.

vähemusosanikule reaalselt lahendust. Seda seetõttu, et isegi kui kohus tuvastab otsuse tühisuse, ei muuda see enamuse tahet kutsuda vähemusosanikku juhatusest tagasi. Enamus saab teha alati uue tagasikutsumise otsuse ehk otsuse vaidlustamise kaudu lükkab vähemusosanik ainult edasi enda tagasi kutsumist juhatusest.

Asjaolu, et otsuste vaidlustamine protseduuriliste rikkumiste tõttu pakub ainult lühiajalist lahendust, näitavad ka olukorrad kus sama osaühing on mitme aasta jooksul kohtus, sest vähemusosanik on vaidlustanud juhatuse liikme valimise või tagasi kutsumise otsuse.⁵⁷ Sellistel juhtudel eksisteerivadki osanike vahel pidevalt ja kestva erimeelsused selle üle, kes peaks juhatusse kuuluma ja osaühingu igapäevast majandustegevust juhtima. Ühe osaühingu puhul lõppes osanike vaheline konflikt kompromissiga asjas, kus vähemusosanik vaidlustas korraga kolme erinevat osanike otsust millest üks otsus oli seotud juhatuse liikme valimisega.⁵⁸ Pärast kompromissi sõlmimist muudeti ka osaühingu nime ning umbes kaks kuud pärast kompromissi kustutati osaühing registrist.⁵⁹ Seega lõppesid osanike vahelised erimeelsused kokkuvõttes ühingu lõpetamisega. Kuigi vähemusosanik vaidlustas juhatuse koosseisuga seotud otsuseid, ei lahendanud see tegelikult kuidagi osanike vahelisi erimeelsusi seoses osaühingu juhtimisega.

Teise osaühingu puhul sõlmisid osanikud lõpuks kompromissi otsuse vaidlustamise asjas, mis oli käinud läbi ka Riigikohtust ning jõudnud uuesti ringkonnakohtusse. Seega oli vaidluse peale kulutatud juba üsna palju osanike ja ühingu aega ning raha. Kompromissiga saavutati lõpuks juba algselt soovitatav eesmärk ehk osanikust juhatuse liige kutsuti tagasi.⁶⁰ Ka selle vaidluse puhul lahendati osanike vaheline konflikt lõpuks pärast mitmeid otsuste vaidlustamise menetlusi ja kohtuastmeid. Sellised pikaajalised kohtumenetlused on ühingule alati kahjulikud, kuna aega ja raha, mida peaks kulutama ühingu tegevuse korraldamisele, tuleb kulutada kohtuvaidlustele.

Osanike vahelised konfliktid seoses osaühinguga ei pruugi olla alati seotud ainult rangelt osaühingu juhtimisega, vaid võivad olla tingitud ka isiklikest erimeelsustest väljaspool ühingut. Sellistel juhtudel kanduvad võimalikud isiklikud konfliktid üle ka osaühingu juhtimisse. Selliseid, mitte ainult ühinguga seotud, konflikte võib järeltada kohtupraktikast osaühingutest,

⁵⁷ Osaühing UVS Eesti: RKTko 04.02.2010, 3-2-1-166-09; HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; HMKm 04.03.2014, 2-13-18372; Osaühing Lesven: HMKo 19.04.2017, 2-16-17496; TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650; RKTko 20.03.2019, 2-17-3069.

⁵⁸ HMKm 04.03.2014, 2-13-18372.

⁵⁹ Osaühing AleHoldPlus (endine Osaühing UVS Eesti) õiguslik seisund kontrollitud äriregistrist.

⁶⁰ Osaühingu osaniku juhatusest tagasi kutsumise otsus võeti vastu kolmel erineval korral: 19.09.2016 (HMKo 19.04.2017, 2-16-17496), 30.12.2016 (RKTko 20.03.2019, 2-17-3069) ja 29.08.2017 (TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650). Esimese otsuse puhul tuvastas kohus otsuse tühisuse, teine osanike otsus jõudis ka Riigikohtusse ning lõpuks sõlmisid ringkonnakohtus osanik ja osaühing kompromissi (TlnRnKo 21.05.2019, 2-17-3069) ning kolmanda otsuse vaidlustamine jäeti rahuldumata.

kus samad füüsilised isikud olid osanikud ja juhatuse liikmed. Isikutevahelised erimeelsused kandusid üle ühistesse osaühingutesse, kus omakorda tekkisid erimeelsused selle osas, kes peaks kuuluma juhatusse ning osalema osaühingute igapäevase majandustegevuse juhtimises.⁶¹ Pärast otsuse vaidlustamise vaidlusi kolmes ühises ühingus lõppes konflikt osanike vahel kompromissiga ning enamusomanik omandas kõigi kolme ühise osaühingu osad.⁶²

Kui osanik vaidlustab otsuse koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tõttu, peaks ta menetluses tuginema ainult vaidlustatud otsuse protseduurilistele puudustele. Tulenevalt kohtupraktikast viitavad pooled tihti ka asjaoludele, mis konkreetse menetluse osas ei ole relevantset ehk otsuse vaidlustanud osanik tahab igal viisil näidata kohtule ka enamuse üldist pahatahtlikku käitumist või vastupidi üritab ühing oma otsuse vastuvõtmist põhjendada otsuse vaidlustanud osaniku pahatahtliku käitumisega ehk etteheited on kahepoolsed.⁶³ Näiteks on otsuse vaidlustanud osanik viidanud muudele kohtuvaidlustele, mis olid menetluses osaniku ja ühingu vahel.⁶⁴ Seega saab võtta seisukoha, et kui ühingus on konflikt, siis lisaks seadusest tulenevatele otsuse puuduste alustele üritavad osanikud tugineda ka üldisele enamuse pahatahtlikule käitumisele. Sellistel puhkudel selgitavad kohtud osanikule ja ühingule, et alusetu on esitada otsuse vaidlustamise menetluses asjaolusid, mis ei ole seotud konkreetse vaidlustatud otsusega ning ei oma seepärast ka vaidluse lahendamisel tähtsust.⁶⁵ Sellest järeldab töö autor, et taolised otsuse vaidlustamise menetlused näitavad kuidas protseduuriliste rikkumiste tõttu vaidlustatud otsuse taga on teatud juhtudel suurem osanike vaheline (isiklik) konflikt. Osanikud üritavad justkui otsuse vaidlustamise menetluses ära lahendada omavahelisi konflikte ning loodavad, et kui nad esitavad teise osapoolle kohta tõendeid, mis ei ole seotud otsuse vaidlustamisega, aitaks see kaasa neile meelepärase kohtuotsuse saamisele. Eelkõige ei saa seoses koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisega ühing põhjendada vähemuse mitte kutsumist koosolekule asjaoluga, et ühingu siseselt ei saa osanikud omavahel läbi. Osanike isiklikud omavahelised lahkkelid ei mõjuta kuidagi osaniku õigusi ega anna alust kellegi mitte kaasamiseks osaühingu otsuste tegemise protsessi.

Otsuse vaidlustamise eesmärk koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tõttu on kaitsta osanikku selle eest, et ei rikutaks tema õigusi olla kaasatud osanike otsuste vastuvõtmise

⁶¹ OÜ REHVIEXPRESS: RKTko 08.10.2008, 3-2-1-65-08; OÜ REHVIKSPERT: RKTko 29.10.2008, 3-2-1-74-08; OÜ NOKTETT: RKTko 11.11.2008, 3-2-1-92-08; RKTko 19.11.2008, 3-2-1-99-08.

⁶² HMKm 19.12.2011, 2-11-26682.

⁶³ HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; TlnRnKo 08.10.2010, 2-09-4001, p-d 3 ja 6; HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 16.

⁶⁴ TlnRnKo 08.10.2010, 2-09-40041, p-d 3 ja 6.

⁶⁵ HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; TlnRnKo 08.10.2010, 2-09-40041, p-d 3 ja 6; TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 16.

otsustusprotsessi. Samuti on eesmärgiks tagada vastu võetud otsuste vastavus seaduse ja põhikirjaga selliselt, et ei oleks kahjustatud vähemuse õigusi. Lisaks oma õiguste kaitsmisele võib vähemus kasutada otsuse vaidlustamist kui õiguskaitsevahendit ka pahatahtliku eesmärgiga, et halvata ühingu igapäevast toimimist, takistada vastu võetud otsuse täitmist või survestada ühingu olukorras, kus vähemus ei ole otsuste vastuvõtmisel sama meelt enamusega. Seepärast on ka Riigikohus mitmes lahendis möönnud, et väiksema osalusega osanik ei või pahatahtlikult takistada äriühingu normaalset majandustegevust ja juhtimist.⁶⁶ Eelkõige seisneb vähemuse pahatahtlik käitumine selles, et otsuse vaidlustamisel tugineb ta hagi esitamisel otsuse puudustele, mida tegelikult ei ole esinenud.⁶⁷ Näiteks on otsuse vaidlustanud osanik väitnud, et lahkus koosolekult pärast koosoleku päevakorra ja otsuste eelnõude teatavaks tegemist ja seega loeti ekslikult osaniku hääled kvoorumi hulka. Kohtu menetluses selgus aga, et osanik võttis tegelikult osa kogu koosolekust ning oli hääletanud ka aastaaruande kinnitamise poolt, kuid oli jätnud allkirjastamata otsused, mis puudutasid kasumi jaotamata jätmist, juhatuse liikmetega lepingute sõlmimist ja neile tasu määramist.⁶⁸ Otsuse vaidlustanud osaniku eesmärk oli saavutada õiguslik olukord, kus talle vastumeelseid otsuseid ei oleks vastu võetud. Kuigi rikutud oli koosoleku kokkukutsumise korda, tuvastasid kohtud, et kõik osanikud osalesid koosolekul ehk oli kõrvaldatud rikkumine ÄS § 172¹ alusel.⁶⁹ Seega, kuigi vähemus saab kaitsta otsuse vaidlustamise kaudu ennast enamuse pahatahtliku käitumise eest otsuse vastuvõtmisel, ei ole enamusel kaitset vähemusosanike protestihagide vastu kui vähemusosanik vaidlustab osanike otsuse olukorras, kus reaalselt rikkumist aset leidnud ei ole.

Kokkuvõttes kaitseb võimalus nõuda otsuse tühisuse tuvastamist osanikku küll selle eest, et otsuseid ei võtaks vastu tema teadmata, kuid kui tuvastatakse otsuse tühisus koosoleku kokkukutsumise korra olulise rikkumise tõttu, jääb enamusele võimalus sama otsus uuesti vastu võtta, järgides otsuse vastuvõtmise protseduurilisi reegleid. Otsuse vaidlustamine aitab tagada vähemusosanikule osalemis- ja hääleõiguse koosolekul, kuid see ei taga osanikule võimalust vabaneda lõplikult talle ebasobivast otsusest. Seega saab eelnevast tuletada, et kui vähemus vaidlustab otsuse koosoleku kokkukutsumise korra olulise rikkumise tõttu, siis tihti ei ole vaidlustamise põhjuseks mitte ainult asjaolu, et vähemuse suhtes rikuti kokkukutsumise korda, vaid vähemusosaniku ei olegi nõus vastuvõetud otsusega. Sellisel juhul ongi protseduurilistele

⁶⁶ RKTko 08.10.2008 3-2-1-65-08, p 31; RKTko 11.11.2008 3-2-1-92-08, p 14; RKTko 30.01.2009 3-2-1-145-08, p 1; RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p 24.

⁶⁷ HMKo 08.12.2011, 2-11-41212: otsuse vaidlustanud osanik väitis, et ta ei ole koosolekute kokkukutsumise teateid saanud, kuid kohtus ühing tõendas, et kutsed olid kõigile korrapäraselt saadetud; HMKo 22.02.2012, 2-11-39846, p-d 2, 75-77.

⁶⁸ RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p 2.

⁶⁹ Samas, p-d 14-17.

rikkumistele tuginemine vähemuse jaoks lahendus ebasobivast otsusest vabanemiseks. Tuginemine koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele pakub sellisel juhul vähemusele ainult lühiajalist lahendust ebasobivast otsusest vabanemiseks, kuna enamus saab hiljem vastu võtta uuesti samasisulise otsuse.

1.2.2. Otsuse tegemise korra oluline rikkumine tühisuse alusena

Otsuse tegemise korra oluline rikkumine kui tühisuse alus on kohaldatav kui otsus võetakse vastu koosolekut kokku kutsumata. Riigikohtu seisukoha järgi on ÄS § 173 lg 2-4² nõuete rikkumised olulised rikkumised ÄS § 177¹ lg 1 järgi ning toovad kaasa otsuse tühisuse.⁷⁰ Otsuse tegemise korra rikkumisena saab tulenevalt kohtupraktikast ja õiguskirjandusest eelkõige lugeda olukordi, kus juhatus jätab otsuse eelnõu osanikele saatmata⁷¹ või kui otsuse kohta seisukoha esitamise on tähtaeg jäetud otsuse eelnõus määramata⁷² või on liiga lühike⁷³ või kui hääletusele pandud küsimus on ebaselgelt esitatud.⁷⁴

Kuna äriseadustikus ei ole sätestatud kindlat tähtaega, mille peab juhatus andma osanikule oma seisukoha esitamiseks otsuse tegemisel koosolekut kokku kutsumata (ÄS § 173 lg 2), vaidlustavad vähemusosanikud otsuseid olukorras, kus nende arvates on tähtaeg oma seisukoha esitamiseks otsuse vastuvõtmisel liialt lühike, et teha informeeritud ja kaalutletud otsust.

Riigikohtu seisukohast tulenevalt peab tähtaja määramisel lähtuma mõistlikkuse põhimõttest, mille kohaselt peetakse mõistlikuks seda, mida samas olukorras heas usus tegutsevad isikud loeksid tavaliselt mõistlikuks (VÕS § 7 lg 1). Seejuures peab juhatus arvesse võtma ka vastuvõetavate otsuste tähtsust, et osanik saaks kujundada omapoolse põhjendatud seisukoha.⁷⁵ Riigikohtu seisukoha järgi tuleb lisaks arvestada otsuse eesmärki, vastava osaühingu ja osanike tavasid ja praktikat.⁷⁶ Seega on kohtul diskretsioon mõistlikkuse hindamisel otsustamaks, kas osanikele anti piisav tähtaeg oma arvamus kujundamiseks otsuse tegemisel või mitte. Näiteks on ringkonnakohus leidnud, et kui osanikule oli antud hääletamiseks aega neli päeva ja otsus mida sooviti vastu võtta oli juhatuse liikme volituste pikendamine, on see aeg piisav ning osanik oleks pidanud põhjendama miks ta oleks vajanud hääletamiseks pikemat aega.⁷⁷ Kui soovitakse

⁷⁰ RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 30.

⁷¹ Samas, p 30; TrtRnKo 30.09.2019, 2-18-4473, p 12.

⁷² TMKo 23.10.2015, 2-15-10291, p 6.

⁷³ TrtRnKo 07.12.2009, 2-08-90977, p 7.

⁷⁴ Saare, K. jt, lk 209, vnr 1016.

⁷⁵ TrtRnKo 07.12.2009, 2-08-90977, p 9; RKTko 23.05.2018, 2-16-9415, p 22.

⁷⁶ RKTko 23.05.2018, 2-16-9415, p 22.

⁷⁷ TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650, p 17.

vastu võtta mahukamat või keerulisemat osanike otsust, nagu näiteks osakapitali suurendamine või põhikirja muutmine ehk otsust mis võib mõjutada osanike õiguseid ja tekitada uusi kohutusi osanikele, on maa- ja ringkonnakohus leidnud, et kolm või neli päeva oma seisukoha esitamiseks oli osanikule liiga lühike aeg oma seisukoha kujundamiseks.⁷⁸ Samas on kohtupraktikas osaühing menetluses märkinud, et tavaliselt võtavad nad otsuseid vastu ühe päeva jooksul.⁷⁹ Seega oleneb mõistlik tähtaeg oma seisukoha esitamiseks otsuse mahukusest ja olulisusest ning ühingu osanike vahelisest senisest praktikast. Osaühing peab arvestama ka sellega, et kui üldjuhul piisab ühingu tava ja praktika kohaselt osanikele oma seisukoha edastamiseks lühikesest tähtajast on mahukamate otsuste vastuvõtmisel vajalik pikema tähtaja määramine.

Tulenevalt eelnevast kaitseb töö autori arvates mõistliku etteteatamisaja põhimõtte vähemusosanikku enamuseosanike võimaliku kuritarvituse eest olukorras, kus juhatuses olevad enamused soovivad kiiresti vastu võtta otsust millega vähemusosanik ei pruugi nõus olla ning vähemusosaniku hääled ei mõjutaks kuidagi otsuse vastuvõtmist. Samuti kaitseb otsuse vastuvõtmisel koosoleku kokkukutsumata mõistliku etteteatamisepõhimõtte vähemust olukordade eest, kus enamus tahab lühikesest tähtaja andmisega survestada vähemust otsuse poolt hääletama. Samal ajal ei takista otsuse tühisus mõistlikkuse põhimõtte rikkumise tõttu enamused hiljem vastu võtta samasisulist otsust juhul kui vähemuse hääled ei mõjuta otsuse vastuvõtmist.

Olukorras, kus osaühingu juhatus jätab osanikule hääletamise võimalusest teavitamata, on Riigikohus selgitanud, et ei ole alust lugeda osaniku hääled vastuhäälteks. Osaniku hääled saab vastuhäälteks kirjalikult tehtavale otsusele lugeda ainult siis, kui osanik ei osale hääletusel vaatamata sellele, et osanikku teavitati korrektselt hääletamise võimalusest. Riigikohtu seisukoha järgi riivaks vastupidine tõlgendus ebaproportsionaalselt osaniku osalemisõigust, sest sellisel juhul võiks osaühingu juhatus vähemusosanikud alati hääletusest välja jätta kui on teada, et nad hääletavad otsusele vastu, aga vähemuse hääled ei mõjutaks kokkuvõttes kuidagi otsuse vastuvõtmist.⁸⁰ Samuti ei või otsuse vastuvõtmisest teatamata jätta osanikule, kellele kohaldub hääleõiguse piirang. Isegi kui osanik ei saa otsuse poolt hääletada, peab ta otsuse tegemisest olema teadlik. Seega, kuigi otsuse tegemine koosolekut kokku kutsumata on mõeldud otsuse paindlikumaks vastuvõtmiseks ei anna otsuse tegemine koosolekut kokku

⁷⁸ TrtRnKo 07.12.2009, 2-08-09077, p 9; PMKo 20.04.2012, 2-11-44283, p 5;

⁷⁹ RKTKo 06.11.2019, 2-16-11216, p 2.

⁸⁰ RKTKo 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 30.

kutsumata kuidagi alust osaniku ebavõrdseks kohtlemiseks olukorras, kus talle kohaldub hääleõiguse piirang.

Kui osanik tugineb otsuse puudusele otsuse tegemise korra rikkumise tõttu ei ole tavaliselt otsuse vaidlustanud vähemusosaniku ainuke etteheide asjaolu, et otsuse tegemisel olid protseduurilised puudused, vaid vähemusosanikul on sagedasti etteheiteid ka otsuse sisu osas. Sellest lähtuvalt ei ole otsuse vaidlustanud vähemusosaniku ainuke eesmärk saavutada olukord, kus otsuse tegemise korda oleks järgitud, vaid osanik tahab vabaneda otsusest ka põhjusel, et ta ei ole otsuse sisuga rahul.⁸¹ Näiteks on otsuse vaidlustanud osanik tuginenud sellele, et tal oli seisukoha võtmiseks ja edastamiseks ainult 4 päeva, aga antud juhul oli tegemist osanike otsusega, kus otsuse vaidlustanud isik kutsuti otsusega juhatusest tagasi. Seega oli arvatavasti otsuse vaidlustanud osaniku tegelik põhjus otsuse vaidlustamiseks asjaolu, et ta ei olnud rahul otsusega, millega ta juhatusest tagasi kutsuti.⁸² Samuti on osanik vaidlustanud otsuse tegemise korra tõttu osakapitali suurendamise otsuse, kuna otsuse eelnõus ei olnud märgitud tähtaeg, millal peab osanik oma seisukoha esitama. Samuti heitis otsuse vaidlustanud vähemusosanik enamusele ette seda, et osakapitali võib suurendada ainult siis, kui osaühing on põhjendanud osakapitali suurendamise vajaduse. Lisaks oli vähemusosanik arvamusel, et osakapitali ei ole vaja suurendada ning enamuseosanik lähtus otsuse tegemisel enda huvidest.⁸³ Seega, vähemusosaniku jaoks oli otsuse tegemise korra rikkumine viis, kuidas saavutada otsuse tühisus, kuid otsuse vaidlustamise tegelik põhjus oli pigem see, et vähemusosanik ei olnud nõus osakapitali suurendamisega.

Riigikohtu ja õiguskirjanduse seisukoha järgi ei ole kvoorumi ja häälteenamuse nõude rikkumine otsuse tegemise korra rikkumine ehk see ei too kaasa tühist otsust, vaid häälteenamuse ja kvoorumi nõude rikkumine on aluseks otsuse kehtetuks tunnistamisele.⁸⁴ Tulenevalt kohtupraktikast on osanikud siiski tuginenud otsuse tühisusele häälteenamuse nõuete rikkumise tõttu kui otsuse tegemise korra rikkumisele ning kohtud on sellel alusel ekslikult tuvastanud otsuste tühisuse.⁸⁵ Maa- ja ringkonnakohtud on tuvastanud otsuse tühisuse otsuse tegemise korra rikkumise tõttu, kui otsus võeti vastu ÄS § 173 alusel, kuid otsuse vastuvõtmisel ei järgitud osaühingu põhikirjast tulenevat konsensusse nõuet.⁸⁶ Samuti on osanik tuginenud otsuse tegemise korra rikkumisele olukorras, kus otsus võeti vastu koosolekul, aga ei järgitud otsuse tegemise korda. Põhikirjast tulenevalt oli koosolek otsustusvõimeline, kui

⁸¹ TMKo 23.10.2015, 2-15-10291, p 1.

⁸² TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650, p 1.

⁸³ TMKo 23.10.2015, 2-15-10291, p 1.

⁸⁴ RKTko 27.03.2013, 3-2-1-16-13, p 12; Saare, K. jt, lk 209, vnr 1017.

⁸⁵ HMKo 07.02.2014, 2-13-56471; TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704.

⁸⁶ TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990, p-d 3 ja 6.

koosolekul osaleb 100% osadega esindatud häältest ning maakohus tuvastas otsuse tühisuse otsuse tegemise korra rikkumise tõttu.⁸⁷

Seaduse ebaselgusele seoses olukordadega, et millised rikkumised lähevad otsuse tegemise korra rikkumise alla, on viidanud ka ühinguõiguse revisjoni töögrupp.⁸⁸ Õigusselguse saavutamiseks on töögrupp esitanud tsiviilseadustiku üldosa seaduse muutmise eelnõu projekti, millega soovitakse muuta TsÜS § 38 lg 2 sõnastust. Uus sõnastus sätestaks, et „juriidilise organi otsus on tühine, kui koosoleku kokkukutsumisel või otsuse eelnõu saatmisel koosoleku kokkukutsumata rikuti oluliselt selleks ettenähtud korda“.⁸⁹ Samuti on töögrupp koostanud äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu projekti, kus on tehtud ettepanek muuta ÄS § 177¹ lg-t 1 selliselt, et „kui rikuti oluliselt otsuse tegemise korda“ on asendatud sõnadega „otsuse eelnõu saatmisel koosolekut kokkukutsumata rikuti oluliselt selleks ettenähtud korda“.⁹⁰ Seega märgitakse eelnõude projektides ära, et otsuse tühisuse toob kaasa otsuse tegemisel koosolekut kokku kutsumata eelnõu saatmisel korra rikkumine. Muudatused tsiviilseadustiku üldosa seaduses ja äriseadustikus peaksid looma edasiseks õigusselguse ning kõrvaldama juhud, kus osanikud tuginevad ekslikult otsuse tühisusele kvoorumi- või häälteenamuse nõude rikkumisel.

Sarnaselt osanike koosoleku kokkukutsumise korra olulise rikkumise kui tühisuse alusega on otsuse tegemise korra rikkumise sätete eesmärk tagada, et ei rikutaks vähemusosaniku õigust osaleda otsuse tegemisel ning hääletada. Lisaks on eesmärgiks tagada, et vähemusosanik oleks teadlik otsuse tegemisest ja omaks vajalikku informatsiooni teadliku otsuse tegemiseks. Isegi kui vähemusosaniku hääled ei mõjutaks otsuse tulemust, ei ole see kuidagi aluseks tema ebavõrdsele kohtlemisele. Kui otsus võetakse vastu koosolekut kokku kutsumata, järeldeb töö autor eelneva põhjal, et enamusosanike soov on teatud juhtudel otsus kiiresti vastu võtta juhul kui vähemusosanike hääled ei mõjuta otsuse vastuvõtmist. Sellistel juhtudel on enamus seisukohal, et kui vähemuse häälte ei ole mõju otsuse vastuvõtmisel või kui vähemusele kohaldub hääleõiguse piirang, annavad need alused protseduuriliste reeglite mitte järgimisele. Riigikohus on ka selgitanud, et otsuse vastuvõtmine koosolekut kokku kutsumata peaks

⁸⁷ HMKo 07.02.2014, 2-13-56471.

⁸⁸ Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_eelnou_seletuskiri_14.10.2019.pdf, lk 25.

⁸⁹ Äriseadustiku jt seaduste muutmise rakendusseaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_jt_seaduste_rakendusseaduse_eelnou_14.10.2019.pdf, TsÜS § 38 lg 2 muutmise ettepanek.

⁹⁰ Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_eelnou_17.10.2019.pdf, ÄS § 177¹ lg 1 muutmissettepanek.

võrreldes koosolekul otsuse vastuvõtmisega olema oma olemuselt olema paindlikum viis otsuse vastuvõtmiseks.⁹¹ Kuid paindlikum otsuse vastuvõtmise viis ei anna siiski kuidagi õigust mööda minna seaduses sätestatud osanikele kuuluvatest õigustest olla kaasatud otsuste tegemisse. Seega järeltab töö autor, et ühingus kus osanikud on omavahel konfliktis, kasutab enamuse võimalust võtta otsus vastu koosolekut kokku kutsumata selleks, et otsust oleks võimalik kiiremini vastu võtta. Samuti, kui otsust võetakse vastu ilma koosolekuta, on enamusel võimalik vältida diskussiooni vähemusega ning seeläbi puudub vähemusel ka võimalus oma etteheiteid väljendada. Otsuse vastuvõtmine koosolekut kokku kutsumata annab seega enamusele võimaluse võtta vastu vähemusele ebasobiv otsus ilma diskussioonita ja vajaduseta vähemusega otsust suhelda. Ühendkuningriigi CA 2006 ei luba juhatuse liiget tagasi kutsuda koosolekut kokku kutsumata just sel põhjusel, et juhatuse liikmel peab olema võimalus ennast koosolekul kaitsta ning põhjendada, miks teda ei peaks tagasi kutsuma (CA 2006 §-d 168 ja 169).

Töö autor on seisukohal, et isegi kui otsuse vastuvõtmisel on rikutud otsuse tegemise korda, siis pärast otsuse tühisuse tuvastamist ei ole takistusi osanikel uuesti sama sisulise otsuse vastuvõtmiseks. Sellisel juhul võib vähemus seejärel jääda seisu kus võetakse vastu otsus, millega ta nõuda juba algselt ei olnud. Otsuse vaidlustamine tuginedes otsuse tegemise korra rikkumisele küll ei lahenda sisulist konflikti osanike vahel, kuid see aitab tagada vähemosanikule võrdse kohtlemise otsuste vastuvõtmisel ning isegi kui vähemuse hääled ei mõjuta otsuse vastuvõtmist, saavutab vähemosanik vähemalt enda kaasamise otsuse tegemisse. Töö autor leiab, et samamoodi nagu koosolekul tehtud otsuste puhul aitab ka kirjalikul hääletamisel tehtud otsuse vaidlustamise võimalus takistada ka enamusosanike kuritarvitusi vähemuse suhtes. Otsuse vaidlustamise võimalus aitab just neis olukordades, kus enamuse ei kaasagi vähemust otsuse tegemisse koosolekut kokku kutsumata tuginedes asjaolule, et vähemuse hääled ei muuda nagunii otsuse vastuvõtmise tulemust. Seega annab otsuse vaidlustamise vähemusele kaitse selle eest, et enamuse ei välistaks vähemuse osast tulenevate õiguste täitmise lihtsalt sellepärast, et vähemuse häälte ei ole üksi kaalu. Kokkuvõtvalt ei aita otsuse vaidlustamine otsuse tegemise korrale tuginemisel osanikul vabaneda lõplikult vähemosanikule ebameeldivast otsusest, sest enamusel saab pärast protseduuriliste puuduste kõrvaldamist siiski samasisulise otsuse vastu võtta.

⁹¹ RKTko 23.05.2018, 2-16-9415, p 22.

1.2.3. Otsuse heade kommete vastasus kui tühisuse alus

Otsuse heade kommete vastasuse tuvastamisel ja sisustamisel lähtutakse tehingu tarbeks TsÜS § 86 lg-s 1 sätestatud heade kommete vastasuse alustest. Heade kommete vastasuse olemuse osas on Riigikohus selgitanud, et heade kommete vastane võib olla tegevus erinevatel põhjustel, mida ühiskonnas valitsevate arusaamade järgi võib pidada ebamoraalseteks ja taunitavateks.⁹² Heade kommete vastasus võib tuleneda ka tehingu eesmärgi heade kommete vastasusest.⁹³ Samuti on Riigikohus selgitanud, et tehingu heade kommete vastasuse hindamisel tuleb arvestada kogumis kõiki tehinguga seotud asjaolusid, sh tehingu sisu ja selle tegemise asjaolusid, asjaosaliste ettekujutusi, ajendeid ja eesmärke.⁹⁴ Seega saab osanike otsuste puhul öelda, et otsuse eesmärk, mida enamuse tahab otsusega saavutada saab olla heade kommete vastane. Õiguskirjanduses juhitakse tähelepanu ka sellele, et otsuse tühisusele tuginemisel heade kommete vastasuse tõttu peab osanike vastu võetud otsus olema heade kommete vastane ehk oluline on vastu võetud otsuse sisu.⁹⁵ Seda arusaama on kinnitatud ka kohtupraktika, tuues välja, et kui osaniku viidatud heade kommete vastasus seondub ainult otsuse vastuvõtmise korraga ja koosoleku kokkukutsumise korra tahtliku rikkumisega, ei saa tugineda otsuse tühisusele viidates heade kommetega vastuolule.⁹⁶

Antud töö eesmärgist lähtudes on oluline välja tuua, et heade kommete vastaseks saab pidada osanike otsust, kus enamuseosanikud võtavad vastu otsuse, mille eesmärk on kahjustada vähemuseosanike huve ning selle arvelt parandada enamuse olukorda.⁹⁷ Kohtupraktikast tulenevalt on ringkonnakohus pidanud heade kommetega vastuolus olevaks osanike otsust, millega enamuseosanik tegutses osaühingu või selle majandustegevuse kontrolli haaramise nimel, kasutades selles tegevuses ebaausaid võtteid.⁹⁸ Seega on osanike otsus vastuolus heade kommetega, kui enamuse eesmärk on otsusega tahtlikult vähemuseosaniku kahjustamine ja tema õiguste vähendamine ning samal ajal enamuse enda õiguste parandamine ja kasu saamine.

Maakohus on leidnud, et heade kommetega vastuolus on otsus, millega vähendatakse vähemuseosaniku mõjuvõimu ühingus või osanike otsuste blokeerimisõigust ehk enamuse eesmärk on otsusega vähemuseosanike õiguste kasutamise takistamine.⁹⁹ Heade kommete

⁹² RKTko 16.10.2002, 3-2-1-80-02, p 10; RKTko 30.01.2006, 3-2-1-158-05, p 9.

⁹³ RKTko 21.11.2008, 3-2-1-111-08, p 23.

⁹⁴ RKTko 24.05.2001, 3-2-1-76-01; RKTko 29.04.2002, 3-2-1-29-02, p 9.

⁹⁵ Saare, K. jt, lk 207, vnr 1002.

⁹⁶ HMKo 08.05.2013, 2-12-19428.

⁹⁷ Saare, K. jt, lk 207, vnr 1003.

⁹⁸ TrtRnKo 28.01.2016, 2-14-55558, p 9.

⁹⁹ HMKo 06.05.2015, 2-14-56288, p 38.

vastasusele tuginevad osanikud ka olukordades, kus osanike otsus on suunatud lõppastmes tegelikult mõne muu eesmärgi saavutamiseks, mis ei ole seotud osaühingu huvidega, vaid on seotud enamusosaniku isiklike huvidega või on mõeldud vähemusosaniku survestamiseks.¹⁰⁰ Selliseks olukorraks võivad olla näiteks ühise osa omajate vahelised vaidlused, kus osanike otsuse kaudu tahab üks osanik tegelikult mõjutada hoopis ühisvara jagamise¹⁰¹ või pärandvara jagamise menetlust.¹⁰² Heade kommete vastaseks on kohtud sellisel juhul pidanud osanike otsust, mille eesmärk oli teise osaniku õiguste kasutamise takistamine sh osa väärtuse vähenemine ja see oli osanikule omakorda kasulik osanike vahelises isiklikus vaidluses. Kohtud on tuvastanud, et sellise osanike otsuse eesmärgiks oli tegelikult hoopis ühisvara jagamise menetluses ühingu teise osaniku osa väärtuse vähendamine eesmärgiga vähendada seeläbi teise isiku rahalise hüvitise suurust, mida teine isik saaks ühisvara jagamisel.¹⁰³

Tuleb asuda seisukohale, et mitte iga osanike pädevusse kuuluv otsus mis vastu võetakse, ei saa olla vastuolus heade kommetega. Näiteks juhatuse liikme valimine või tagasikutsumine ei saa olla kuidagi vastuolus heade kommetega, kuna igal osanikul on õigus oma hääleõigust kasutada juhatuse liikme valimiseks ja samuti on igal osanikul õigus üles seada ka juhatuse liikme kandidaat. Järelikult ei saa vähemusosanik heita enamusele ette oma hääleõiguse kasutamist endale sobiva juhatuse liikme valimisel sh iseenda juhatuse liikmeks valimisel. Samuti, kuna juhatuse liikme võib tagasi kutsuda sõltumata põhjusest (ÄS § 184 lg 3), ei saa ka see otsus olla kuidagi vastuolus heade kommetega, kuna seadus annab õiguse juhatuse liikme tagasi kutsuda. Sama seisukoha on võtnud ka Riigikohus, öeldes, et osaühingus suuremat osa omava isiku otsused juhatuse liikme valimise ja tagasikutsumise kohta ei ole heade kommetega vastuolus, sest vastasel korral saaks väiksema osalusega isik pahatahtlikult takistada äriühingu normaalset majandustegevust.¹⁰⁴

Otsuse heade kommete vastasuse kohta on Riigikohus märkinud, et heade kommetega on vastuolus ja lubamatu osaniku käitumine äriühingu või selle majandustegevuse üle kontrolli haaramise nimel, kui seda tehakse ebaausate vahenditega teiste osanike arvel. Seda ka isegi siis,

¹⁰⁰ TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-5121, p 35.

¹⁰¹ HMKo 19.03.2014, 2-13-22172; HMKo 06.05.2015, 2-14-56288, p-d 22 ja 43. Samade abikaasade vahel oli kaks otsuse vaidlustamise menetlust, kus mõlemas vaidlustati ka osakapitali suurendamise otsust ning otsust vaidlustav abikaasa tugines mõlemal juhul ka otsuse heade kommete vastasusele viidates teise abikaasa eesmärgile vähendada ühisvara jagamise vaidluses osa väärtust.

¹⁰² TlnRnKo 31.05.2016, 2-15-1524, p-d 1 ja 6: otsuse vaidlustanud isik tugines heade kommete vastasusele osakapitali suurendamise otsuses, viidates selle seosele pärandvara vaidlusega. Kuid maa- ja ringkonnakohus ei tuvastanud selles menetluses heade kommete vastasust, kuna osa kaasomaja ei saa kohustada teist osa kaasomajat osalema osakapitali suurendamises.

¹⁰³ HMKo 19.03.2014, 2-13-22172; HMKo 06.05.2015, 2-14-56288, p 43; TlnRnKo 06.05.2019, 2-17-15014, p 26.

¹⁰⁴ RRTKo 11.11.2008, 3-2-1-92-08, p 14.

kui kontrolli haaramiseks kasutatakse seadusest tulenevaid vahendeid, nagu on osakapitali suurendamine, võib enamusosanike tegutsemine sellise eesmärgi nimel olla õigusvastane.¹⁰⁵

Kohtupraktikas vaidlustavad osanikud tihti osakapitali suurendamise otsust tuginedes just otsuse heade kommete vastasusele.¹⁰⁶ Osakapitali suurendamise otsus mõjutab osanike osa suurust, kui osanik ei lähe kaasa osakapitali suurendamisega ja ei märgi väljalastavaid osi ning seega ka õigusi, mis osanikule osast tulevad. Selle otsuse kaudu on võimalik enamusel saada eeliseid vähemust kahjustades. Osakapitali suurendamise otsuse tegemine kuulub osanike pädevusse (ÄS § 168 lg 1 p 2) ning osakapitali suurendamiseks on vajalik kvalifitseeritud häälteenamus,¹⁰⁷ kuna otsusega mõjutatakse osanike õigusi ja kohustusi ning muutuda võib ka osaniku osalus osäühingus ja sellest tulenevalt ka mõjuvõimu tasakaal on seda olulisem otsuse tegemisse kaasata kõik osanikud. Kui vähemusosanik vaidlustab osäühingu osakapitali suurendamise otsust, on vähemusosanik kohtupraktika kohaselt enamasti tuginenud sellele, et osanike otsus on vastuolus heade kommetega, sest osakapitali suurendamine vajadus tegelikult puudub ning otsus on suunatud tema kui vähemusosaniku osanikuõiguste mahu vähendamisele. Vähemusosanik tugineb lisaks sellele, et enamusosanike soov on läbi vähemuse osanikuõiguste vähendamise omandada ühingu majandustegevuse üle kontroll,¹⁰⁸ muutes otsusega tihti vähemusosaniku osaluse sisuliselt väärtusetuks.¹⁰⁹ Seeläbi soovib enamusosanik saavutada vähemusosaniku ühingust välja tõrjumist¹¹⁰ või vähemusosanikul varem eksisteerinud blokeerimisõiguse kaotamist.¹¹¹

Osakapitali suurendamise otsust vaidlustava osaniku eesmärk ja õiguslik huvi on seega soov taastada esialge õiguslik olukord osäühingu juhtimise üle, et oleks tagatud tema, kui osaniku õigused ja huvid ning osanike senised osalusproportsioonid ja hääleõigus vastavalt osa suurusele.¹¹² Samuti mõjutab osakapitali suurendamise otsus otseselt osaniku õigust kasumile olukorras, kus osanik ei lähe kaasa osakapitali suurendamisega ja osade märkimisega ning see toob endaga kaasa olukorra, kus osanik saab edaspidi väiksema osa kasumist. Seepärast on ka vähemusosanikud otsust vaidlustades välja toonud, et kui osanik soovib säilitada enda osaluse

¹⁰⁵ RKTko 31.03.2010, 3-2-1-7-10, p 37.

¹⁰⁶ PMko 07.03.2012, 2-11-31408; TrtRnko 30.09.2019, 2-18-4473.

¹⁰⁷ Osakapitali suurendamise otsus on vastu võetud, kui selle poolt on antud vähemalt 2/3 koosolekul osalenud osanike häältest või kui otsus tehakse koosolekut kokku kutsumata, on otsus vastu võetud, kui selle poolt on antud vähemalt 2/3 kõikide osanike häältest, juhul kui põhikirjas ei ole ette nähtud suurema häälteenamuse nõuet (ÄS § 192 lg 1).

¹⁰⁸ PMko 20.04.2012, 2-11-44283; TlnRnko 30.09.2016, 2-15-5121, p 32; VMko 23.09.2019, 2-18-18132.

¹⁰⁹ Olukorrad, kus osaniku osa väärtus pärast osakapitali suurendamist oleks alla 10%. VMko 23.09.2019, 2-18-18132: osaniku osalus osakapitali suurendamises osalemata jätmisel korral oleks olnud 24%-lt 0,375%-le.

¹¹⁰ TlnRnko 06.05.2019, 2-17-15014, p 25.

¹¹¹ HMKo 19.03.2014, 2-13-22172.

¹¹² TlnRnko 21.04.2016, 2-14-2090, p 1.

väärtust ühingu, peaks vähemusosanik osalema igakordselt osakapitali suurendamises ning enamusosaniku võimalused sellisteks edaspidisteks osakapitali suurendamiseks on sisuliselt piiramatud ning ka tõenäolised.¹¹³ Taolist vähemusosaniku kartust saab kinnitada ka kohtupraktikast juhtumitega, kus ühing on soovinud lühikese aja jooksul suurendada mitme uue otsusega ühingu osakapitali.¹¹⁴

Seega saab osakapitali suurendamise otsuse vaidlustamisel pidada vähemusosaniku eesmärgiks taastada ühingu olukord, kus tema osalus ja õigused ei oleks n-ö lahjendatud. Olukorras, kus vähemusosanik kas ei soovi märkida uusi osasid¹¹⁵ või tal ei ole see majanduslikult võimalik¹¹⁶ või on enamusosanikud välistanud vähemusosaniku võimaluse osakapitali suurendamisel osade märkimise eesõiguse,¹¹⁷ võib vähemusosanik leida ennast olukorrast, kus tema osaluse suuruseks ühingu osakapitalist oleks tulevikus vähem kui 10%. Sellisel juhul väheneb tulevikus vähemusosaniku kasumiosa suurus ning samuti kaotab vähemusosanik ka muud vähemusosanikule mõeldud õigused, mis kuuluvad seaduse kohaselt vähemalt 10% suurust osa osakapitalist omavale osanikule.¹¹⁸ Näiteks kaotaks vähemusosanik sellisel juhul õiguse nõuda ühingu juhatuselt osanike koosoleku kokkukutsumist (ÄS § 171 lg 2 p 3), osanike koosoleku päevakorda küsimuste võtmist (ÄS § 171¹ lg 2), erikontrolli korraldamise otsustamist ja erikontrolli läbiviija määramist (ÄS § 191 lg 1). Kuna vähemusosaniku võimalust kaasa rääkida ning mõjutada ühingu majandusotsuseid ei oleks enam samaväärne, muudaks see osaniku osaluse ühingu ka sisuliselt väärtusetuks ning vähemusosanikul kaoks huvi osanikuks olemise vastu.

Kohtupraktikas on heade kommentega vastuolus olevaks otsused, kus osakapitali suurendamise tingimused olid enamuse poolt teadlikult määratud selliselt, et vähemusosaniku osalemine kapitali suurendamises oleks kas välistatud või vähetõenäoline. Seejuures saab vähemust tahtlikult kahjustavaks pidada ebamõistlikult lühikese tähtaja määramist osakapitali suurendamise otsuse osas hääle andmiseks kirjalikult hääletamisel ning pärast otsuse vastuvõtmist ebamõistlikult lühikese tähtaja määramist osade märkimiseks. Seda eriti olukorras

¹¹³ TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-5121, p 30; VMKo 23.09.2019, 2-18-18132.

¹¹⁴ TMKo 23.10.2015, 2-15-10291; TrtRnKo 02.06.2016, 2-15-4285: osanike osakapitali suurendamise otsuste vahe oli umbes 4 kuud; TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-5121, p 6: osakapitali sooviti uuesti suurendada kaks kuud pärast esialgset osakapitali suurendamise otsust.

¹¹⁵ TlnRnKo 31.08.2018, 2-17-9170, p 10.3.1. Kohtupraktikast tulenevalt ei saa mõistlikult eeldada vähemusosanikult osade märkimist ja täiendava sissemakse tegemist olukorras, kus vähemusosanikul on kahtlused ühingu tegevuses majanduslike ja kõigi osanike huvidega arvestatavate eesmärkide järgmises ning ühingu majandusseis on maksejõuetusele viitav.

¹¹⁶ VMKo 23.09.2019, 2-18-18132.

¹¹⁷ TMKo 04.06.2008, 2-08-3193; TlnRnKo 15.12.2008, 2-08-1656.

¹¹⁸ Vähemusosaniku õigused, kui tema osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist: ÄS § 171 lg 2 p 3; ÄS § 171 lg 3; ÄS § 171¹ lg 2; ÄS § 184 lg 5; ÄS § 171 lg 5 ja ÄS § 304 lg 6; ÄS § 191 lg 1; ÄS § 191 lg-d 2 ja 2¹; ÄS § 206 lg 3; ÄS § 207 lg 2; ÄS § 215 lg 4.

kus summa, mida vähemus peaks osade märkimise eest tasuma, et säilida oma osalus ühingu, oleks äärmiselt suur. Sellises olukorras saabki enamuse eesmärgiks pidada seda, et vähemusele määratakse ebamõistlikud tingimused osakapitali suurendamiseks lootuses, et vähemus loobub osade märkimise eesõigusest ning seejärel tekib siis enamusel õigus omandada vähemuse uus osa (ÄS § 193 lg 2).¹¹⁹ Seeläbi saab enamus osakapitali suurendamise otsuse kaudu pahatahtlikult oma mõjuvõimu ja otsustusõigust ühingu suurendada.

Heade kommetega vastuoluks on kohtud pidanud olukordi, kus vähemusosaniku õigusi kahjustab asjaolu, et ühingu osakapitali suurendamise põhjendused on kas liialt üldsõnalised või puudulikud.¹²⁰ Kohustust põhjendada osakapitali suurendamise otsust on kohtu tuletanud osaniku õigusest saada teavet osäüingu tegevuste kohta (ÄS § 166 lg 1)¹²¹ ning see aitab ka osanikul teha informeeritud otsust, kas osakapitali suurendamine on ühingu vajalik või mitte. Samuti on maakohus selgitanud, et osanik peab saama vabalt kaaluda oma osalemist osa märkimisel. Seepärast peab osakapitali suuruse muutmine rajanema majanduslikul kaalutlusel ning osalussuhte muutumine peab olema proportsionaalne äriühingu tegeliku väärtuse muutumisega osakapitali suurendamise tagajärjel.¹²²

Kohtupraktikast tulenevalt ei ole osakapitali suurendamise põhjused piisavad, kui need ei põhine konkreetsetel arvutustel ega äriplaanidel ja kui läbi on kaalumata ja analüüsimata ühingu jaoks muud võimalikud finantseerimise abinõud võimaliku äritegevuse elavdamise soovi korral.¹²³ Olukorras, kus osakapitali suurendamise otsuses pole üldse märgitud, miks on see ühingu vajalik, on maakohus leidnud, et otsuse tegemisel ei ole lähtutud ühingu huvidest.¹²⁴ Seega ei ole enamusosanikel tegelikult õigust oma isikliku huvide järgi võtta vastu otsust osakapitali suurendamiseks olukorras, kus selleks puudub reaalne vajadus. Tulenevalt kohtupraktikast saavad enamusosanikud osakapitali suurendamise vajadust tõendada, kui osäühingul on reaalset puudus igapäevastest käibevahenditest, mis häirivad ühingu majandustegevust ning ei ole muid võimalusi olukorra parandamiseks kui osakapitali suurendamine.¹²⁵ Seega osakapitali suurendamise otsuse kaudu võimalik vähemusosanikku ühingu juhtimisest n-õ välja puksida olukorras, kus reaalset puudus vajadus osakapitali suurendamiseks.

¹¹⁹ PMKo 20.04.2012, 2-11-44283, p 5.

¹²⁰ PMKo 20.04.2012, 2-11-44283, p 5.

¹²¹ TMKo 04.06.2008, 2-08-3193; TMKo 08.11.2011, 2-11-34025.

¹²² VMKo 23.09.2019, 2-18-18132.

¹²³ PMKo 20.04.2012, 2-11-44283, p 5; VMKo 23.09.2019 2-18-18132.

¹²⁴ TMKo 04.06.2008, 2-08-3193.

¹²⁵ TMKo 08.11.2011, 2-11-34025.

Kohtupraktikas selgitatakse, et osakapitali suurendamise otsus vastab headele kommetele, kui see lähtub osaühingu, mitte enamusosaniku huvidest ning esineb tegelik vajadus osakapitali suurendamiseks.¹²⁶ Osakapitali otsus vastab ka headele kommetele siis, kui osanikud on sunnitud osakapitali suurendama (ÄS § 176). Sellisel juhul ei muuda asjaolu, et vähemusosanikul puuduvad vahendid rahaliste sissemaksete tegemiseks kuidagi vastuvõetud otsust heade kommete vastaseks.¹²⁷ Samuti ei saa kohtupraktikast tulenevalt osanik kuidagi tugineda otsuse vastuolule heade kommetega, kui vähemusosanikule on võimaldatud osaleda osakapitali suurendamisel, kuid ta ei ole ise seda võimalust kasutanud lihtsalt sellepärast et ta ei ole seda soovinud.¹²⁸ Seega, kui osakapitali suurendamise otsuse vastuvõtmiseks on tehtud kõik vajalik ning järgitud seaduse ja põhikirja nõudeid ei saa tugineda otsuse vastuolule heade kommetega juhul, kui ta ise ei ole soovinud osaleda osakapitali suurendamises.

Olukordades, kus osanikud on vastu võtnud osakapitali suurendamise otsuse ning vähemusosanik näeb otsuse taga eesmärki tema osaluse suuruse ning osanikuõiguste mahu vähendamisele, on otsuse vaidlustamine tuginedes otsuse heade kommete vastasusele vähemusosanikule kohane õiguskaitsevahend. Kui kohus on tuvastanud otsuse heade kommetega vastuolu ning tuvastanud osanike otsuse tühisuse, ei ole enamusosanikel võimalik tühisuse aluseid ehk heade kommetega vastuolus olevaid asjaolusid selliselt, nagu on võimalik kõrvaldada koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise korra protseduurilisi puudusi. Isegi kui osanikud võtavad uuesti vastu osakapitali suurendamise otsuse, mille puhul on järgitud kõiki koosoleku kokkukutsumise ja otsuse tegemise nõudeid ei välista see otsuse heade kommetega vastuolu. Seega kui kohus on tuvastanud otsuse tühisuse heade kommetega vastuolu tõttu, ei ole võimalik enamusosanikel võtta kehtivalt vastu täpselt samasisulist otsust, sest heade kommetega vastuolu ei ole olemuselt asjaolu, mida saaks tühisuse alusena kõrvaldada, nagu on võimalik kõrvaldada koosoleku kokkukutsumisel või otsuse vastuvõtmisel koosolekut kokkukutsumata tehtud protseduurilisi vigu. Uuesti vastuvõetud otsus oleks siiski oma olemuselt endiselt tühine otsus. Enamusel ei ole kuidagi võimalik kaotada heade kommete vastasust otsuses, millega enamus soovib enda eeliseid ja rohkem mõjuvõimu osaühingus, kahjustades sellega vähemust. Tulenevalt eelnevast on töö autor seisukohal, et otsuse heade kommete vastasus kui tühisuse alus aitab vähemusosanikul saavutada kaitset enamuse tegevuse eest, mis kahjustab otseselt vähemuse õigusi ühingus ning on üldiselt suunatud vähemuse

¹²⁶ TrtRnKo 02.06.2016, 2-15-4285, p 17; TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-5121, p 30.

¹²⁷ PMKo 07.03.2012, 2-11-31408.

¹²⁸ TlnRnKo 31.08.2018, 2-17-9170, p 3.4

õiguste ja osa väärtuse sh hääleõiguse vähendamisele ühingu selliselt, et enamus saaks vähemuse arvelt suurendada oma otsustusõigust.

1.3. Otsuse tühisuse tuvastamise formaalsed eeldused

Otsuse vaidlustamisel esitatakse hagi ühingu (TsÜS § 38 lg 4), mitte osanike vastu, kes väidetava puudusega otsuse vastu võtsid. Vaidlustatud otsusel, mis on tunnistatud, kas kehtetuks või on tuvastatud selle tühisus, on laiendatud õigusjõud ehk vaidlustatud otsuse osas tehtud kohtuotsus kehtib kõigi osanike, juhatuse ja nõukogu liikmete suhtes, sõltumata nende osalemisest kohtumenetluses (ÄS § 177¹ lg 4, § 178 lg 5; TsMS § 457 lg 5). Otsuse laiendatud õigusjõudu sätestavad normid¹²⁹ moodustavad kaitsenormistiku selleks, et välistada juriidilise isiku otsuste korduv vaidlustamine ning tagada ühingu ja osanikele õiguskindlus.¹³⁰ Kui otsuse osas on olemas kohtulahend, mis tunnistas otsuse kehtetuks või tuvastas selle tühisuse, siis ei saa osanikud, kes ei olnud menetlusosalised nõuda osanike otsusele teistsuguse õigusliku hinnangu andmist ehk kui otsuse tühisus on tuvastatud või kui otsus on kehtetuks tunnistatud, ei saa teises menetluses selle kehtivust taastada. Asjaolu, et osanikud ei olnud kaasatud esialgsesse otsuse vaidlustamise menetlusse, ei võimalda lugeda vaidlustatud otsust nende suhtes kehtivaks. Kohtulahendil, millega jäetakse rahuldamata otsuse vaidlustamise hagi, ei ole laiendatud õigusjõudu ning seega saab teine osanik esitada ise hagi otsuse vaidlustamiseks.

Osanike otsuse tühisuse tuvastamiseks ja tühisusele tuginemiseks saab esitada kohtusse tuvastushagi (TsÜS § 38 lg 2 2. lause; ÄS § 177¹ lg 1; TsMS § 368). Teise võimalusena saab osanik tugineda kohtumenetluses vastuväite esitamise kaudu otsuse tühisusele ning siis pole vaja eraldi tuvastushagi esitada (ÄS § 177¹ lg 2). Tuvastushagi esitamise õiguse osas on Riigikohus märkinud, et seaduses ei ole sätestatud, kes võib esitada nõude osaühingu otsuse tühisuse tuvastamiseks, kuid on selgitanud, et juriidilise isiku organi otsuse tühisuse tuvastamist saavad hageda vähemalt samad isikud, kes võivad nõuda seaduse kohaselt otsuse kehtetuks tunnistamist ehk isikute ring, kes võivad tuvastushagi esitada võib olla ka laiem.¹³¹ Otsuse tühisusele saab eelkõige tugineda osanik, kelle õigused ja kohustused võivad sõltuda sellest, kas otsus on tühine või mitte. Seega leitakse kohtupraktikas, et osaühingu osanikul on üldjuhul alati õigus nõuda otsuse tühisuse tuvastamist, kui otsusest võivad sõltuda tema õigused ja

¹²⁹ TsMS § 457 lg 5; TsÜS § 38 lg 8; ÄS § 178 lg 5; ÄS § 177¹ lg 4.

¹³⁰ TlnRnKm 03.06.2008, 2-08-3329, p 4.

¹³¹ RKTko 08.10.2008, 3-2-1-65-08, p 16; RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14, p 25; RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 21.

kohustused osaühingu, selle teiste osanike või muude isikute suhtes.¹³² Riigikohus on olnud seisukohal, et neil isikutel, kellele on seadusega ette nähtud õigus osaühingu otsuseid vaidlustada on õiguslik huvi esitada ka tuvastushagi otsuse tühisuse tuvastamiseks. Nende vaidlustamisõigus tuleneb seadusest ning neil on huvi osaühingu otsuste kehtivuse vastu tulenevalt nende seosest osaühinguga.¹³³ Seega võib tuvastushagi esitada kindlasti ÄS § 178 lg 3 kohaselt ka osanik, kes ei osalenud otsuse tegemisel või osanik, kellel on õigus nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist, sest ta osales koosolekul otsuse tegemisel ning lasi protokollida oma vastuväite otsusele. Otsuse tühisusele võib tugineda ka isik, kellele otsuse tegemisel kohaldus hääleõiguse piirang, kuna otsuse kehtivusest sõltuvad arvatavasti tema õigused ja kohustused ühingu suhtes.¹³⁴ Kui otsuse tegemisel rikutakse hääleõiguse piirangut, siis see on aluseks otsuse kehtetuks tunnistamisel.¹³⁵

Osanik ei saa otsuse tühisusele tugineda koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisel, kui rikkumine on kõrvaldatud ÄS § 172¹ alusel. ÄS § 172¹ osas on kohtupraktikas osanike vahel olnud vaidlusi selle osas, kas koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise kõrvaldab see, kui osanik, kelle suhtes koosoleku kokkukutsumise korda on rikutud, tuleb koosolekule kohale ja nõustub koosoleku pidamisega või kõrvaldab koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise üksnes see, kui koosolekule kohale tulnud osanike, kelle suhtes koosoleku kokkukutsumise korda rikuti hääletab ka koosoleku päevakorras olevate ja hääletusele pandud otsuste poolt. Siinkohal on Riigikohus leidnud, et ÄS § 172¹ tuleb tõlgendada selliselt, et normis on sätestatud kaks võimalust, kuidas lugeda koosoleku kokkukutsumise korra rikkumine kõrvaldatuks. Nimelt ÄS § 172¹ esimese lause kohaselt kõrvaldab koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise see, kui kõik osanikud on koosolekul kohal ja ka nõus koosolekut pidama. See, kas kohale tulnud osanik hääletab otsuse poolt või vastu ei ole seejuures oluline. ÄS § 172¹ teise lause järgi on koosoleku kokkukutsumise korra rikkumine võimalik lugeda kõrvaldatuks, kui nende osanike, kelle suhtes kokkukutsumise korda rikuti, heakskiiduga koosolekul võetakse vastu otsusele. Seega on Riigikohtu seisukoha järgi võimalik rikkumine kõrvaldada kas sellega, et osanik, kelle suhtes rikuti koosoleku kokkukutsumise nõudeid tuleb koosolekule kohale ja nõustub koosoleku pidamisega või kui otsuseid tagantjärele peale koosoleku toimumist sisuliselt heaks kiidetakse. Samuti on Riigikohus selgitanud, et ÄS § 172¹ võimaldab

¹³² RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 18; TlnRnKo 01.03.2018, 2-17-6971.

¹³³ RKTko 08.10.2008, 3-2-1-65-08, p 16.

¹³⁴ TlnRnKo 18.06.2015, 2-14-7554, p 17.

¹³⁵ RKTko 30.01.2009, 3-2-1-145-08, p 12.

kõrvaldada vaid koosoleku kokkukutsumise korra olulisest rikkumisest tuleneva tühisuse ning ei võimalda kõrvaldada otsuse sisu puudutavaid rikkumisi.¹³⁶

Riigikohtu seisukohale ÄS § 172¹ osas on eriarvamuse avaldanud ka riigikohtunik Henn Jõks, kes leidis, et osanik, kes vaatamata koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele koosolekule läheb ning sellega isegi vastu hääletades, kaotab õiguse tugineda otsuse tühisusele, on halvemas seisus, kui on osanik, kes koosolekule kohale ei läinud. Seda seepärast, et nii säilitab osanik koosolekule mitte minnes õiguse tugineda otsuse tühisusele. Riigikohtunik jäi seejuures seisukohale, et sellisel juhul võiks kokkukutsumise rikkumine olla kõrvaldatud siis kui osanik, kelle suhtes korda rikuti hääletab otsuse poolt ehk kiidab heaks otsuse ning kõrvaldab sellega ka rikkumise.¹³⁷

Tulenevalt eelnevast on töö autor seisukohal, et osaniku jaoks, kelle suhtes on rikutud koosoleku kokkukutsumise korda on kõige mõistlikum, kui ta ei lähegi koosolekule kohale. Töö autori seisukohast on koosolekule kohale mitte minemine osanikule soodsam eelkõige olukorras, kus korra rikkumine on endaga kaasa toonud olukorra, kus rikkumise tõttu, ei olegi osanikul olnud piisavalt aega tutvuda koosoleku päevakorra ja eelnõudega ning seepärast ei ole ta võimeline otsuse osas seisukohta võtma. Olukorras kus osanik on jõudnud tutvuda koosoleku päevakorra ja eelnõudega vaatamata koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele ning teeb piisavalt informeeritult otsuse ja hääletab ikkagi otsuse vastu, jääks eeltoodud eriarvamuse kohaselt osanikule alles õigus tugineda otsuse tühisusele. Seda isegi olukorras, kus vaatamata koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele, ei ole osanik vastu koosoleku pidamisele, vaid on vastu otsuse sisule. Samuti kui sedastada, et osaniku vastuhääl otsusele jätab osanikule alles võimaluse tugineda otsuse tühisusele koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tõttu, saab ühing eeldada, et kui osanik hääletab otsuse vastu, vaidlustab ta hiljem ka otsuse ning seega muutuks sisutühjaks ka ÄS § 172¹ sätestatu. Praegu jääb osaühingule õiguskindlus, et kui kõik osanikud on koosolekul kohal ning hääletavad, on võimalik otsus kehtivalt vastu võtta, vaatamata koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele ning see on ka töö autori seisukohalt ÄS § 172¹ eesmärk. Seega, kui osanik teab, et tema suhtes on rikutud koosoleku kokkukutsumise korda ning ta soovib seepärast kindlasti otsust vaidlustada, siis ei peaks ta koosolekul osalema. Kui ÄS § 172¹ alusel on kõrvaldatud koosoleku kokkukutsumise rikkumine, jääb osanikule siiski alles võimalus tugineda otsuse tühisusele vastavalt teistele alustele, mis on ÄS §-s 177¹ sätestatud.

¹³⁶ RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p-d 14-15, 17.

¹³⁷ RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17 riigikohtunik H. Jõksi eriarvamus. –
<https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-2-1-44-17>.

Kohtupraktikas on maa- ja ringkonnakohus leidnud, et kui osanik kelle suhtes on koosoleku kokkukutsumise korda rikutud läheb koosolekule kohale, kuid esitab taotluse koosolek ära jätta koosoleku kokkukutsumise korra rikkumise tõttu ning esitab vastuväite koosoleku toimumise osas, siis sellisel juhul ei ole kõrvaldatud rikkumine ÄS § 172¹ mõttes. Seda seepärast, et osanik ei ole nõustunud koosoleku pidamisega ja ei ole ka otsust hiljem heaks kiitnud.¹³⁸ Osanik saab seega otsuse vaidlustada tuginedes koosoleku kokkukutsumise olulise rikkumisele. Olukorras, kus osanik ei ole olnud nõus koosoleku pidamisega ning esitab koosolekul sellekohase vastuväite, ei saa selle osaniku suhtes lugeda koosoleku kokkukutsumise korra rikkumist kõrvaldatuks ning vastuvõetud otsus on tühine. Antud olukorras ei ole vastuväide ehk mittenõustumine koosoleku pidamisega vastuväide ÄS § 178 lg 3 mõttes otsuse kehtetuks tunnistamise formaalse eeldusena.

Kehtiv äriseadustik ei sätesta otsuse tühisuse tuvastamise nõude esitamiseks üldist piiravat tähtaega, kuid sätestab, et otsuse tühisusele ei saa tugineda, kui otsuse alusel on tehtud kanne äriregistrisse ja kande tegemisest on möödunud kaks aastat (ÄS § 177¹ lg 3). Kaheaastane tähtaeg kande tegemisest on õigust lõpetav tähtaeg ehk pärast tähtaja möödumist enam otsuse tühisuse tuvastamise hagi ei ole võimalik esitada. Õigust lõpetav tähtaeg aitab tagada õiguskindluse nii ühingule kui ka kolmandatele isikutele, kes ühingu tehingute tegemisel tuginevad äriregistri kannetele.

Eelnevast tuleneval on üldjuhul igal osanikul õigus vaidlustada osanike otsus ja paluda otsuse tühisuse tuvastamist. Seda seepärast, et osanike otsuse kehtivusest võivad sõltuda osaniku õigused ja kohustused ühingus ning isegi, kui osanikule ei tule otsusest õigusi või kohustusi on osanikul õigustatud huvi teada, kas otsus on kehtiv või mitte tulenevalt tema seosest osahinguga. Samuti aitab vähemusosanikke kaitsta enamuse kuritarvituse eest see, et tühisuse tuvastamise nõudel ei ole üldist piiravat tähtaega ning kui enamuse piirab vähemuse osalemis- ja hääleõigust otsuste tegemisel saab vähemusosanik üldjuhul alati ka otsuse vaidlustamise kaudu kaitset.

¹³⁸ RKTko 29.11.2017 2-16-8010, p 12; TlnRnK 01.03.2018, 2-17-6971.

1.4. Tühise otsuse asemel uue sama sisuga otsuse vastuvõtmine

Õiguskirjanduses tuuakse välja, et erinevalt otsuse kehtetuks tunnistamise sätetest, mille järgi on võimalik otsust kinnitada (ÄS § 178 lg 2), tühist otsust kinnitada võimalik ei ole. Küll on aga võimalik võtta vastu samasisuline otsus, kui on kõrvaldatud tühisuse kaasatoonud asjaolud ehk on kõrvaldatud protseduurilised puudused otsuste vastuvõtmisel.¹³⁹ Selles osas on ka Riigikohus öelnud, et esialgset tühist osanike otsust ei ole võimalik uue (kinnitava) otsusega kehtivaks muuta, aga esialgse tühise otsuse asemel on võimalik võtta vastu uus samasisuline otsus, millel on iseseisev õigusjõud, kuid millel ei ole mõju esialgselt tehtud tühisele otsusele. Seega kui osanikud võtavad vastu uue samasisulise otsuse, on sellel iseseisev edasiulatav õigusjõud ja see kehtib alates otsuse tegemisest.¹⁴⁰ See tähendab, et uue otsusega ei ole võimalik tagasiulatuvalt heaks kiita seda ajavahemikku, mis jääb eelmise tühise otsuse ning uue vastuvõetud kehtiva otsuse vahele. Seega ei ole enamusel kuidagi võimalik uue otsusega n-ö heaks kiita varasemaid rikkumisi vähemuse suhtes.

Seejuures on ka Riigikohus selgitanud, kuidas tõlgendada olukorda, kus osanikud on vastu võtnud uue otsuse, millega „kinnitatakse osanike X otsust“ ning otsus X on osutunud tühiseks. Kuna seaduse järgi tühist otsust uue otsusega kinnitada ei ole võimalik tekib küsimus, kas ka teine otsus on sellisel juhul tühine. Riigikohus leidis, et kui otsusest, mis on sõnastatud kui varasema, tühisuse otsuse kinnitamine, on võimalik välja lugeda, millist tagajärge otsusega soovitakse saavutada, on vaatamata formaalsele sõnastusele tegemist mitte lihtsalt esimest otsust kinnitava otsusega ÄS § 178 lg 2 mõttes, vaid uue samasisulise otsusega, millel on iseseisev edasiulatav õigusjõud ja mille kehtivus ei sõltu sellest, et esimene otsus osutub tühiseks.¹⁴¹

Uue otsuse kehtivuse hindamisel märkis Riigikohus, et hinnata, kas uuel otsusel on ka iseseisev õigusjõud tuleb seda otsust tõlgendada VÕS § 29 lg-d 4, 5 ja 8 järgi. Tõlgendamisel tuleb lähtuda objektiivsest tõlgendamisstandardist, mille eesmärgiks on välja selgitada tahteavalduse sisu, võttes arvesse, kuidas oleks otsusest aru saanud tahteavalduse saajaga sarnane mõistlik isik samasugustel asjaoludel.¹⁴² Riigikohus selgitas, et vastavalt VÕS § 29 lg 5 p-dele 1 ja 4 peab otsuse tõlgendamisel arvestama ka otsuse tegemise asjaolusid ning otsuse olemust ja eesmärki ehk millist õiguslikku tagajärge soovisid osanikud otsusega saavutada. Antud otsuses oli osanike otsuse eesmärgiks juhatuse liikme tagasikutsumine ehk otsusega tahtsid osanikud

¹³⁹ Saare, K. jt, lk 216, vnr 1055.

¹⁴⁰ RKTko 20.03.2019, 2-17-3069, p 11.

¹⁴¹ Samas, p 15.

¹⁴² Samas, p-d 12 ja 13.

saavutada olukorra, kus otsuse vaidlustanud isik ei oleks enam ühingu juhatuse liige.¹⁴³ Seega tulenevalt Riigikohtu seisukohast on VÕS §-s 29 sätestatud lepingu tõlgendamise regulatsiooni järgi otsuse tõlgendamise kaudu võimalik kinnitada uue otsuse iseseisvat õigusjõudu, kuigi otsuse formaalne sõnastus n-ö kinnitab varasemat otsust.

Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et olukorras, kus rikkumine on protseduuriline, saab enamus tihti oma tahte maksma panna ka tagantjärele, vaatamata sellele, et esialgne otsus osutub tühiseks. Seejuures puudub enamusel võimalus uue otsusega tagantjärele heaks kiita ajavahemik esialgse tühise ning kehtivalt vastu võetud otsuse vahel.

¹⁴³ RKTko 20.03.2019, 2-17-3069, p 16.

2. Osanike otsuse kehtetuks tunnistamine

2.1. Otsuse kehtetuks tunnistamisest üldiselt

Osanike otsus on kehtetuks tunnistatav, kui otsus on vastuolus seaduse või põhikirjaga (ÄS § 178 lg 1). Samuti sätestab kehtetuks tunnistamise aluse TsÜS § 38 lg 1 teine lause, mille järgi on kehtetuks tunnistatav osanike otsus, kus juriidilise isiku osanik või liige kasutas otsuse tegemisel hääleõigust selleks, et omandada enda või kolmanda isiku kasuks eeliseid juriidilise isiku või teiste osanike, aktsionäride või liikmete kahjuks, ja otsus võimaldab seda eesmärki saavutada (TsÜS § 38 lg 1). Seega tuleneb TsÜS-st otsene kaitsenorm osanike otsuse tõttu kannatanud ja kahjustatud vähemusosanikule teise osaniku kuritarvituse vastu ning seda normi ei ole äriseadustikus dubleeritud.

Õiguskirjanduses juhitakse tähelepanu sellele, et kui tuginetakse otsuse vastuolule seadusega, siis seaduse all tuleb mõista sätteid, mis vastavad materiaalses mõttes seaduse tunnustele ning tegemist ei pea olema ilmingimata ühinguõiguse normiga.¹⁴⁴

Otsuse kehtetuks tunnistamist saab otsuse vaidlustamisel nõuda otsuse vastuolu tõttu seadusega enamasti siis, kui on rikutud hääleõiguse piirangut selliselt, et hääleõiguse piirang on jäetud kohaldamata ja otsuse poolt on ka hääletanud osanik, kelle hääleõigus pidi tulenevalt seadusest olema piiratud või on hääleõiguse piirangut valesti kohaldatud osaniku suhtes, kes võis hääletada otsuse tegemisel.¹⁴⁵ Samuti on otsuse kehtetuks tunnistamise aluseks olukorrad, kui on rikutud häälteenamuse nõudeid¹⁴⁶ või kui on rikutud osanike võrdse kohtlemise põhimõtet¹⁴⁷ või kui osanike koosolek ei ole olnud otsustusvõimeline, sest koosolekul puudus vajalik kvoorum.¹⁴⁸ Ühinguõiguse revisjoni töögrupp on toonud välja, et otsuse kehtetuks tunnistamise toovad kaasa ka otsuse tegemisel häälte ebaõiged kokkulugemised ja otsuse hääletustulemuste ebaõige kindlakstegemine, mille juurde kuulub ka häälteenamuse nõudega mitte arvestamine.¹⁴⁹

Tulenevalt õiguskirjandusest saab otsuse kehtetuks tunnistamisel tugineda otsuse vastuolule põhikirjaga siis, kui vastuvõetud otsus ei ole kooskõlas põhikirjaga ning põhikirjaga on sätestatud seadusest erinev kord.¹⁵⁰ Kui põhikirjas on erinevalt seaduses sätestatud reguleeritud

¹⁴⁴ Saare, K. jt, lk 210, vnr 1021.

¹⁴⁵ RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14, p 23.

¹⁴⁶ RKTko 27.03.2013, 3-2-1-16-13, p 12.

¹⁴⁷ RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14, p 40-42.

¹⁴⁸ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 562.

¹⁴⁹ Samas, lk 562.

¹⁵⁰ Saare, K. jt, lk 211, vnr 1025.

koosoleku kokkukutsumise ja otsuste vastuvõtmise korda, siis on seda korda rikkuv otsus tühine ja otsuse kehtetuks tunnistamise regulatsioon ei kohaldu. Õiguskirjanduses on siinkohal juhitud tähelepanu ka sellele, et põhikirja säte, mis näeb ette erisused ja millele tuginetakse, peab olema ka kehtiv. Kui põhikirja säte ei ole kehtiv kohaldatakse seaduses olenevat sätet ning sellisel juhul ei ole võimalik otsust kehtetuks tunnistada põhikirja sätete rikkumise tõttu.¹⁵¹ Põhikirja säte ei ole eelkõige kehtiv olukordades, kus põhikirjas nähakse ette erinev kord seaduses sätestatust ning seaduse säte on imperatiivne. Eelkõige on pooleldi imperatiivsed näiteks häälteenamuse nõuded, kuna põhikirjaga ei või sätestada madalamat häälteenamuse nõuet kui on seaduses. Samuti ei saa põhikirjaga välistada hääleõiguse piirangu kohaldumist.

2.2. Otsuse kehtetuks tunnistamise materiaalsed alused

2.2.1. Otsuse kehtetuks tunnistamine vähemosaniku õiguste kuritarvitamisel

TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sisalduv otsuse kehtetuks tunnistamise alus on mõeldud vähemosaniku õiguste kuritarvitamise ning tema arvelt ebaausate eeliste saamise tõkestamiseks. Tulenevalt õiguskirjandusest on säte eelkõige mõeldud vähemuse kaitse tarbeks enamusanike kuritarvituse eest.¹⁵² TsÜS § 38 lg 1 alusel otsuse kehtetuks tunnistamise nõude esitamisel saab osanik otse tugineda sellele, et teine osanik on oma tegevusega tekitanud kahju, kas ühingule või teistele osanikele.

Kohtupraktikast nähtub, et kui vähemosanik on vaidlustanud osanike otsust, millest tulenevalt on otseselt mõjutatud ka osaniku õigused ja võimalikud kohustused, siis lisaks otsuse muudele võimalikele puudustele tugineb vähemosanik sageli ka asjaolule, et vastuvõetud otsus on kuidagi ka vastuolus vähemuse huvidega ning enamus on eelistanud otsuse vastuvõtmisel kasutada oma häälteenamust selliselt, et saada ise rohkem kasu.¹⁵³ Seega tuginevad vähemosanikud otsuste vaidlustamisel lisaks otsuste protseduurilistele puudustele vähemosaniku õiguste kuritarvitamisele ja kahjustamisele. Sarnaselt otsuse heade kommete vastasusega kui otsuse tühisuse alusega, ei saa igat enamuse häältega vastu võetud otsust pidada vähemosanike õiguste kuritarvitamiseks. Seega ei saa TsÜS § 38 lg 1 teise lause alusel nõude otsuse kehtetuks tunnistamist olukorras, kus vähemosanik lihtsalt ei ole nõus vastuvõetud otsusega.

¹⁵¹ Saare, K. jt, lk 211, vnr 1026.

¹⁵² Samas, lk 211, vnr 1030.

¹⁵³ TlnRnKo 02.06.2016, 2-15-4285, p 1.

Kohtupraktikas on TsÜS § 38 lg 1 teise lause nõuded eeldused olnud täidetud olukorras, kus enamusosanik, kelle osa suhtes vähemusosanik oli teostanud ostueesõigust, kasutas osa üleandmata jätmisest¹⁵⁴ tulenevalt talle kuuluvat hääleõigust osakapitali suurendamise otsuse vastuvõtmisel selleks, et omandada enamusosanike kasuks eeliseid vähemusosaniku arvelt. Vastu võetud otsus aitas enamusosanikul saavutada eesmärki, kus vähemusosaniku osalus langes alla 10%. Seeläbi kaotas vähemusosanik seadusest tulenevad vähemusosanikule mõeldud õigused, mille rakendamiseks ette nähtud osanikule vähemalt 1/10 suuruse osaluse määr. Vähemusosanik tõi ka välja, et ta ei olnud juba varem saanud informatsiooni, mida ühingult nõudis ning samuti ei määratud ühingule vähemusosaniku nõutud erikontrolli. Ringkonnakohus leidis, et osakapitali suurendamise kaudu, kus vähemusosaniku senine osa ei tagaks talle enam senistki piiratud kontrolli osaühingu tegevuse üle, saab pidada toiminguks, millega kahjustatakse vähemusosanike huve. Seega said eeliseid enamusosanikud kui juhatuse liikmed, kelle senise tegevuse kontrollimisele olid vähemusosaniku taotlused suunatud. Kohtud leidsid, et enamusosanike otsuse eesmärk oli takistada vähemusosaniku juurdepääsu osaühingu ja selle juhtimist puudutavale teabele. Ilma enamusosaniku hääleta ei oleks osanikud saanud vastu võtta osakapitali suurendamise otsuseid, mis vähemusosanikku kahjustasid. Kohtud tuvastasid ka, et põhjendatud ei olnud väide, et osakapitali suurendamine oli suunatud ühingu rahaliste kohustuste täitmiseks. Seda seepärast, et ühingu enda avalduse alusel oli ikkagi pärast osakapitali suurendamist kuulutatud välja pankrot ning seega ei õnnestunud ka osakapitali suurendamise kaudu vältida ühingu jaoks negatiivset tagajärge.¹⁵⁵ Samas asjas tugines vähemusosanik ka otsuse heade kommete vastasusele, kuid kohtud tuvastasid, et vähemusosanik ei tuginenud otsuse vaidlustamisel otsuse sisu heade kommete vastasusele, vaid üldiselt kogumis enamusosanike toimingute ja käitumise heade kommete vastasusele.¹⁵⁶ Kui osanik oleks menetluses õigesti tuginenud otsuse heade kommete vastasusele, siis töö autori arvates oleks otsus täitnud ka heade kommete vastasuse nõuded. Sarnaselt heade kommete vastasusele on töö autor seisukohal, et kui on tuvastatud TsÜS § 38 lg 1 2. lause nõuete täitmine, on tegemist olukorraga, kus enamusel ei ole pärast otsuse kehtetuks tunnistamist võimalik samasisulist otsust uuesti vastu võtta, sest sellise otsuse puudust ei ole võimalik kõrvaldada. Seega aitab TsÜS § 38 lg 1 2. lauses sätestatud otsuse kehtetuse alus ka realselt vähemusosanikku enamuse kuritarvituste korral ka pärast otsuse kehtetuks tunnistamist.

¹⁵⁴ TlnRnKo 31.08.2018, 2-17-9170, p 10.3.1. Enamusosanikul oli ostueesõiguse teostamise avaldusest tulenev kohustus anda vähemusosanikule üle osaühingu osa juba enne vaidlustatud otsuste poolt hääle andmist.

¹⁵⁵ Samas, p-d 10.3.-10.3.2.

¹⁵⁶ Samas, p 8.

Võrreldes otsuse heade kommete vastasusele tuginemisega ei ole TsÜS § 38 lg 1 teine lause kohtupraktikas kuigi levinud otsuse vaidlustamise alus. Töö autor on seisukohal, et oma olemuselt on ÄS § 177¹ lg-s 1 sätestatud heade kommete vastasus kui tühisuse alus ja TsÜS §-s 38 lg 1 teises lauses sätestatud otsuse kehtetuse alus sarnased seepoolest, et mõlemad täidavad eesmärgi takistada enamuse poolset kuritarvitamist ja seeläbi vähemusosanike kahjustamist. Heade kommete vastasusele on osanikul kergem tugineda seetõttu, et otsuse tühisuse tuvastamise materiaalsed ja formaalsed alused ei ole niivõrd rangelt reguleeritud nagu on otsuse kehtetuks tunnistamise nõude puhul. Heade kommete vastasusele tuginedes ei pea olema osanik eelnevalt koosolekul esitanud vastuväidet. Samuti ei ole tühisuse tuvastamiseks seatud lühikest tähtaega nagu on otsuse vaidlustamiseks TsÜS § 38 lg 1 alusel ning otsuse vaidlustamisel TsÜS § 38 lg 1 alusel on osanikul palju rohkem materiaalseid aluseid, mida ta peab ära tõendama. Seega on otsuse heade kommete vastasusele tuginemine osaniku jaoks paindlikum. Veel üheks põhjuseks, miks TsÜS § 38 lg 1 teine lause ei leia nii tihedalt kasutust kui heade kommete vastasusele tuginemine võib olla ka asjaolu, et seda normi ei ole äriseadustikus eraldi dubleeritud, nagu on TsÜS-st äriseadustikku dubleeritud teised otsuse kehtetuse alused ja samuti ka otsuse tühisuse alused ehk osanikud ei pruugi olla teatud juhtudel sellest normist teadlikud.

2.2.2. Hääleõiguse piirangut rikkuva otsuse kehtetus

Osanikud vaidlustavad osanike otsuseid ka hääleõiguse piirangu rikkumise tõttu. Hääleõiguse piirangu rikkumine leiab aset juhtudel, kus otsuse tegemisel on jäetud hääleõiguse piirang kohaldamata või on otsuse tegemisel osaniku suhtes alusetult kohaldatud hääleõiguse piirangut. Hääleõiguse piirangu kohaldumisel ei või osanik hääletada, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest, nõusoleku andmist osanikule tema osa võõrandamiseks, osaniku ja osäühingu vahel tehingu tegemist või osanikuga õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses osäühingu esindaja määramist või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on osaniku või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena (ÄS § 177 lg 1). Riigikohus on selgitanud, et hääletamispiirangu eesmärk on vältida osaniku ja osäühingu huvide konflikti olukorras, kus osanikul võib tehingut tehes tekkida soov eelistada oma majanduslikke huve ühingu omadele.¹⁵⁷ Samuti aitab hääletamispiirang vältida olukordi, kus enamusosanik saaks tekitada osäühingule kahju oma majanduslikke huve

¹⁵⁷ RKTkm 10.01.2012, 3-2-1-144-11, p 13.

eelistades ning vähemusel puuduks võimalus võtta vastu otsus ühingu kahjustanud enamusosanikuga õigusvaidluse pidamiseks. Hääleõiguse piirangu kaudu on võimalik kaitsta vähemust enamuse kuritarvituste eest.

Kui enamus jätab hääleõiguse piirangu otsuse tegemisel kohaldamata, on enamuse eesmärk saavutada otsus, mis oleks kasulik neile, kuid kahjulik vähemusele. Otsuse vaidlustamine tuginedes hääleõiguse piirangu kohaldamata jätmisele aitab vähemusel saavutada olukorda, kus otsus tunnistatakse kehtetuks ning enamus ei saa hiljem võtta vastu uuesti samasisulist otsust, kuna hääleõiguse piirangu kohaldamine ei ole puudus, mida enamus saaks kõrvaldada.

Ringkonnakohus on leidnud, et hääleõiguse piirang kohaldus olukorras, kus osanik vaidlustas osanike negatiivse otsuse, millega otsustati mitte esitada kaebus Advokatuurile advokaadi tegevuse peale, kes tegutses ühingu samal ajal nii juhatuse liikme kui ka ühingu õigusnõustajana ning tegi sealjuures endaga seotud advokaadibüroole väljamakseid.¹⁵⁸ Advokaat, kes kuulus ühingu juhatusse ja tegutses ühingu õigusnõustajana oli ka volitatud esindama otsuste vastuvõtmisel enamusosanikku. Ringkonnakohus oli seisukohal, et asjaolu, et otsuse eesmärgiks oli esitada kaebus Advokatuurile, puudutas selgelt advokaadi kui ühingu juhatuse liikme tegevuse kontrollimiseks ja hindamiseks vajalike sammude astumist (ÄS § 177 lg 1 1. lause). Maa- ja ringkonnakohtu seisukoha järgi kohaldus hääleõiguse piirang seetõttu enamusosanikule, kuna ta oli volitanud ennast esindama isiku, kes oli samal ajal ka ühingu juhatuse liige ning päevakorras olev otsus puudutas advokaadi tegevust ja selle kontrollimist kostja juhatuse liikmena. Seepärast leidis ringkonnakohus, et ÄS § 177 lg-t 1 ei tohiks tõlgendada kitsendavalt ning seada sõltuvusse sellest, millise õiguskaitsevahendi kohaldamise üle otsustatakse ning võttis seisukoha, et tähtsust ei ole sellel, kas osanikud otsustavad kaebuse esitamise üle kohtule või muule institutsioonile. Oluline on see, et otsus puudutaks osaniku esindaja tegutsemist juhatuse liikmena.¹⁵⁹ Seega kohaldus hääleõiguse piirang enamusosanikule sellepärast, et ta oli volitanud ennast esindama otsuse vastuvõtmisel isiku, kes oli samal ajal ka osaühingu juhatuse liige ning koosolekul oli hääletusel otsus, mis oli seotud sama juhatuse liikme tegevuse kontrollimise ja hindamisega ÄS § 177 lg 1 järgi. Sellisel juhul ei võinud enamusosanikku esindav isik saanud hääletada otsuse vastuvõtmise üle, mis oli otseselt seotud tema tegevusele hinnangu andmisel juhatuse liikmena.

Kohtud on leidnud, et hääleõiguse piirang kohaldub ka olukorras, kus osanike otsusega soovis ühing A esitada hagi osaühingu B vastu, kus ühingu A osanik oli samuti osaühingu B osanikuks.

¹⁵⁸ TlnRnKo 13.02.2019, 2-17-12817, p 8.

¹⁵⁹ Samas, p 9.

Kohtud leidsid, et otsuse vaidlustanud osanikul olid tema kontrolli all oleva ühingu B vastu nõude esitamise otsustamisel majanduslikud huvid, mis üldjuhul vastanduvad osaühingu A huvidele. Maakohus leidis, et otsuse vaidlustanud osanikule kohaldati õigesti hääleõiguse piirangut, kuna otsused puudutasid osanikku ja tema kontrolli all olevat ühingut B ning sellega õigusvaidluse pidamist ja õigusvaidluses osaühingu esindaja määramist.¹⁶⁰ Seega kohaldub hääleõiguse piirang ka juhtudel, kus vastu võetav otsus on seotud mõne teise äriühinguga, kus osanik omab häälteenamust. Seepärast saab eeldada, et osanik lähtuks otsuse tegemisel pigem oma teise ühingu majanduslikest huvidest. Seda eriti olukorras, kus otsustatakse õigusvaidluse pidamist. Antud kaasuses üritas osanik pahatahtlikult vältida hääleõiguse piirangu kohaldamist, kui üks päev enne osanike koosolekut ühingu A võõrandas osanik ühingu B osakapitalist 3% kolmandale äriühingule. Osanike otsuses etteheidetud tehingute ajal ühinguga B oli otsuse vaidlustanud isik ainuosanik ühingu B. Seega isegi kui osanik võõrandas 3% osa ühingust B omas ta ikkagi ühingu täielikku kontrolli äriühing B tegevuse üle. Seega oli pahatahtlikult käitunud osaniku eesmärk tekitada näilik olukord, kus ta ei oleks ühingu B ainuosanik.¹⁶¹ Eelnevast saab järeldada, et osaühingule kahju tekitanud osanikud üritavad enamasti pahatahtlikult leida viise, kuidas oleks võimalik vältida hääleõiguse piirangu kohaldumist ning tahavad saavutada olukorda, kus osanike otsusega ei oleks võimalik nende või nende kontrolli all oleva ühingu vastu hagi esitada.

Kuigi hääleõiguse piirang kohaldub otsuse vastuvõtmisel, kui otsustatakse osanikuga tehingu tegemise üle, ei kohaldu piirang ÄS § 177 lg 3 järgi siis, kui osanik hääletab enda valimisel juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamisel ja tagasikutsumisel (ÄS § 177 lg 3).¹⁶² Kui äriseadustikus vastavat sätet ei olnud, vaidlustati osanike juhatuse liikme valimise või tagasikutsumise otsuseid selliselt, et vaidluse keskseks küsimuseks oli, kas võis piirata osaniku hääleõigust või mitte. Selles osas kinnitas Riigikohus seisukohta, et seadusest tulenev hääleõiguse piirang ei keela osanikul hääletada enda valimisel juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamisel ja tagasikutsumisel.¹⁶³ Vastupidine tõlgendus tähendaks, et osaühingu vähemosanik saaks igal ajal tagasi kutsuda osaühingu enamusosanikust juhatuse liikme.¹⁶⁴ Olukorras, kus osanike koosolekul ei ole antud hääleõigust osanikule, kelle juhatuse liikme kohalt tagasikutsumist otsustatakse, on Riigikohtu praktika järgi tegu kehtetuks tunnistava

¹⁶⁰ TrtRnKo 11.11.2019, 2-18-3302, p 3. Pooled ei vaidlustanud ringkonnakohtus hääleõiguse piirangu kohaldamist, p 6.

¹⁶¹ Samas, p-d 1 ja 2.

¹⁶² ÄS § 177 lg 3 kehtib äriseadustikus alates 01.01.2011.

¹⁶³ RKTko 08.10.2008 3-2-1-65-08, p 31; RKTko 30.01.2009 3-2-1-145-08, p 12.

¹⁶⁴ RKTko 30.01.2009, 3-2-1-145-08, p 12.

otsusega ÄS § 178 lg 1 järgi ehk osanike otsus on vastuolus seadusega.¹⁶⁵ Kui osanikud pärast otsuse kehtetuks tunnistamist hääleõiguse piirangu rakendamise tõttu hääletavad uuesti juhatuse liikme tagasikutsumise üle ja osanikul ei ole võimalik oma häältega saavutada häälteenamust enda juhatusest tagasi kutsumiseks, siis on vähemusosanik tegelikult tagasi seal, kus ta oli enne esimese otsuse vaidlustamist ega pole saavutanud oma eesmärki tema juhatuse liikme staatuse säilimiseks. Sellisel juhul ei olegi osanikul rohkem võimalusi oma juhatuse liikme staatuse taastamiseks, sest tulenevalt Riigikohtu seisukohast ei ole suuremat osa omava isiku otsused juhatuse liikme valimise ja tagasikutsumise kohta vastuolus heade kommetega kui otsused on tehtud järgides seaduse ja põhikirja nõudeid, kuna vastasel juhul saaksid väiksema osalusega isikud pahatahtlikult takistada äriühingu normaalselt majandustegevust.¹⁶⁶ Kuigi ÄS § 177 lg 3 kehtib alates 2011. aastast, on siiski ka hiljutisemas kohtupraktikas ühing üritanud tugineda juhatuse liikme tagasikutsumise otsuse tegemisel väärtalt ÄS § 177 lg-le 1 ning tuginedes hääleõiguse piirangule leidnud, et koosoleku kokkukutsumise korra rikkumist ei olnud.¹⁶⁷ Viidatud kohtuasja asjaoludele tuginevalt on töö autor arvamusel, et hääleõiguse piirangule tuginedes oli ühingu eesmärk õigustada oma rikkumist, miks nad ei kutsunud koosolekule osanikku, keda taheti tagasi kutsuda. Enamuse eesmärk oligi osanikust juhatuse liige tagasi kutsuda tema teadmata, viidates hääleõiguse piirangu kohaldumisele kui õigustusele, miks ei oleks pidanud juhatusest tagasi kutsutavat osanikku otsuse tegemisse kaasama. Samas on töös eelnevalt analüüsitud seda, kuidas hääleõiguse piirang ei mõjuta vähemuse õigusi olla osanike koosoleku osalemiseks ning ühing peab igal juhul tagama osanikule osalemisõiguse.

Eelnevast nähtub, et hääleõiguse piirang kaitseb vähemusosanikke ja ühingu enamusosaniku võimaliku pahatahtliku ja kahjuliku tegutsemise eest, kuna võimaldab vastu võtta otsust enamusosanikuga õigusvaidluse pidamiseks. Kui hääleõiguse piirangut ei oleks, siis sellisel juhul ei olekski võimalik kaitsta ühingu ja vähemusosanikku enamuse omakasupüüdliku käitumise eest, kuna enamuse ei hääletaks kunagi selle poolt, et ühing tema vastu kohtusse pöörduks. Samal ajal aitab hääleõiguse piirangu mitte kohaldumine juhatuse liikme valimisel ja tagasikutsumisel enamust vähemusosanike võimaliku pahatahtliku käitumise eest, kuna vähemusosanikul puudub võimalus n-ö protesti või survestamise kaudu enamusosanikku juhatusest tagasi kutsuda. Seega on otsuse kehtetuks tunnistamine kohane õiguskaitsevahend

¹⁶⁵ RKTko 30.01.2009, 3-2-1-145-08, p 12.

¹⁶⁶ RKTko 11.11.2008, 3-2-1-92-08, p 14.

¹⁶⁷ TlnRnKm 05.06.2017, 2-16-17496, p 9.

osanikele olukorras, kus otsuse tegemisel on, kas jäetud hääleõiguse piirang kohaldamata või on osaniku suhtes alusetelt kohaldatud hääleõiguse piirangut.

2.2.3. Häälteenamuse ja kvoorumi nõuet rikkuva otsuse kehtetus

Eelnevalt on töös käsitletud juhtumeid kohtupraktikast, kus kohtud on ekslikult tuvastanud otsuse tühisuse häälteenamuse või kvooruminõude rikkumise kui otsuse tegemise korra rikkumise tõttu, kuigi tegemist on otsuse kehtetuks tunnistamise alusena.¹⁶⁸ Häälteenamuse ja kvoorumi nõue tuleb seadusest, kui põhikirjas ei ole sätestatud teisiti.

Kohtupraktikast tulenevalt vaidlustavad osanikud otsuseid häälteenamuse või kvoorumi nõuete rikkumise tõttu seepärast, et põhikirjas on sätestatud häälteenamuse nõue otsuse vastuvõtmiseks seadusest erinevalt.¹⁶⁹ Teatud juhtudel vaidlevad osanikud lisaks ka selle üle, kuidas peaks põhikirja tõlgendama ning milline häälteenamus seega otsuse tegemisel kohaldub. Erinev arusaam põhikirja sätete kohaldumisest tekib praktikas enamjaolt isikuvalimistel, sest äriseadustikus on selleks erisäte, mille järgi loetakse isiku valimisel valituks kandidaat, kes sai teistest enam hääli (ÄS § 174 lg 3). Samas on Riigikohus leidnud, et põhikirjas võib ette näha ka ÄS § 174 lg-s 3 sätestatud suurema häälteenamuse nõude.¹⁷⁰ Seepärast on ka kohtupraktikas otsuse vaidlustamise kaasused, kus osanikud olid põhikirjas sätestanud, et otsuse vastuvõtmisele koosolekul või koosolekuta kohaldub suurem häälteenamuse nõue kui sätestatud ÄS § 174 lg-des 1 ja 2 ning ka seadus või põhikiri ei sätesta teisti. Otsuse vaidlustanud osanikud on olnud seisukohal, et põhikirja sätted kohalduvad ka isikuvalimistele. Kuid maa- ja ringkonnakohtud on leidnud, et kui isiku valimise osas ei ole põhikirjas eraldi regulatsiooni sätestatud, kohaldub ÄS § 174 lg 3 ning antud kaasustes oli põhikirjaga seadusest erinevalt kokku lepitud ainult ÄS § 174 lg 1 ja lg 2 osas.¹⁷¹ Seega, kui osanikud soovivad häälteenamuse nõuetes põhikirjaga sätestada erinevaid nõudeid seadusest, peavad osanikud põhikirja koostamisel põhikirja sätted selgelt läbi arutama ning jõudma ühisele arusaamale, kuidas keegi mingit põhikirja sätet tõlgendab, et vältida hiljem vaidlusi.

ÄS § 173 lg-s 3 sätestatud isiku valimiste säte lähtub osanike kaitsest, et ka vähemusosanikul oleks võimalik esitada enda kandidaat juhatusse või nõukogusse. Selles osas on ka

¹⁶⁸ Vaata töö peatükki 1.2.2 Koosoleku kokkukutsumise korra oluline rikkumine otsuse tühisuse alusena.

¹⁶⁹ TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990; HMKo 07.02.2014, 2-13-56471; VMKo 08.05.2014, 2-14-12123.

¹⁷⁰ RKTkm 18.12.2006, 3-2-1-130-06, p 12.

¹⁷¹ HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 12-13; TlnRnKo 31.10.2018, 2-16-17505, p 20.

kohtupraktikas leitud, et põhikirjas ei ole mõistlik sätestada taolist häälteenamust isikuvalimiseks, kus ilma kõigi osanike nõusolekuta ei olegi võimalik isiku valimist teostada. Seda seepärast, et olukorras kus osanikel vahel ei ole üksmeel isiku valimisel tuleks igakordselt isiku valimised lahendada kohtus.¹⁷² Põhikirja sätete koostamisel ning sätestamisel peaksid osanikud lähtuma põhimõttest, et võimalikud vaidlused ja erimeelsused oleks võimalik lahendada ühingu siseselt ilma kohtu sekkumata.

Olukorras, kus põhikirjas on kvoorumi või häälteenamuse nõue sätestatud teisiti kui seaduses, lähtutakse osanike vaheliste vaidluste korral põhikirja sätete tõlgendamisel tulenevalt Riigikohtu praktikast VÕS §-s 29 sätestatud lepingu tõlgendamise sätetest. VÕS § 29 lg 1 järgi peab lepingu ehk siinkohal põhikirja sätete tõlgendamisel lähtuma lepingupoolte ehk osanike tegelikust tahtest. Kui osanikud on põhikirja sätete eesmärgi ning tõlgendamise osas erinevatel arusaamadel ehk ei ole võimalik kindlaks teha osanike ühist tegelikku tahet VÕS § 29 lg 4 järgi ning samuti ei ole võimalik tuvastada tava või praktikast ühingu juhtimisel, siis sellisel juhul on Riigikohus leidnud, et tuleb lähtuda VÕS § 29 lg-st 5, mis sätestab, et põhikirja tuleb sellisel juhul tõlgendada nagu osanikega kui põhikirja lepingupooltega sarnane mõistlik isik seda samadel asjaoludel mõistma pidi.¹⁷³ Seega on võimalik, et kui vaidluse korral on osanikud erineval arvamusel sellest, kuidas põhikirja tõlgendada, kuid ühingu on hääletamisel välja kujunenud tava ja osanike vaheline praktika, siis VÕS § 29 lg 5 p 6 alusel on seda põhikirja tõlgendamisel võimalik arvesse võtta.

Lisaks isikuvalimistega seotud häälteenamuse nõuete vaidlustele, tekitab praktikas vaidlusi ka võimalik erinev häälteenamus, mis kohaldub otsuse vastuvõtmisel koosolekul ning otsuse vastuvõtmisel koosolekuta. Vaidlusi tekitab just asjaolu, et kui põhikirjas on sätestatud seadusest erinev häälteenamus, siis kas see kohaldub ainult otsuse vastuvõtmisel koosolekul või ka otsuse kirjalikult vastuvõtmisel. Põhikirja erinevat tõlgendust võib enamus ka enda kasuks ära kasutada.

Kohtupraktikas on olnud juhtum, kus põhikirjas oli sätestatud, et osanike koosolek on pädev otsuseid vastu võtma, kui koosolekul on esindatud 100% häälest ning otsus on vastu võetud, kui otsuse poolt on kõik osanikud ehk põhikirjas oli sätestatud konsensuspõhimõte. Kuid põhikirjas ei olnud eraldi sätestatud, milline häälteenamus kohaldub, kui otsust võetakse vastu koosolekut kokku kutsumata. Seepärast, kui vähemusosanik ühel hetkel ei hääletanud osanike otsuse poolt algatas ühingu sama sisuga otsuse vastuvõtmise koosoleku kokku kutsumata.

¹⁷² HMKo 26.11.2010, 2-10-13732.

¹⁷³ RKTko 04.02.2010, 3-2-1-166-09, p 11; HMKo 26.11.2010, 2-10-13732.

Seejuures lähtud enamus põhimõttest, et sellisel juhul kohaldub ÄS § 174 lg-s 2 sätestatu ehk otsus on vastu võetud kui selle poolt on antud üle poole osanike häältest. Uue otsusega tahtis enamus muuta põhikirja ning konsensusnõue ära kaotada.¹⁷⁴ Kohus tuvastas, et osanikud pidid aru saama, et põhikirja konsensusnõuet kohaldatakse otsuste vastuvõtmisel ka koosoleku kokku kutsumata, kuna tulenevalt Riigikohtu seisukohast ei tohiks hääletamise viis oluliselt mõjutada hääletustulemust ning tuleb tagada, et osaühingu juhatus või enamusosanik ei saaks hääletusprotseduuri kuritarvitades saavutada endale meelepärast otsust.¹⁷⁵ Põhikirjast konsensuspõhimõtte ära kaotamisega tahtis enamus saavutada olukorda, kus oleks täielikult kõrvaldatud vähemuse võimalus mõjutada edaspidi otsuste vastuvõtmist, kuna enamusosanikul oli 87,5% häältest ja vähemusel oli 12,5% häältest.¹⁷⁶ Kui põhikirjast oleks konsensusnõue ära kaotatud, siis edaspidi oleks vähemusosanik jäänud täielikult ilma otsustusõigusest ning otsuse vastuvõtmisel oleks lugenud ainult enamuse hääled. Seega leidsid kohtud, et rikuti otsuse vastuvõtmisel häälteenamuse nõuet, kuna otsuse tegemisel ei lähtunud põhikirjas sätestatud konsensuspõhimõttest.¹⁷⁷

Kokkuvõttes tekitab häälteenamuse ja kvooruminõude rikkumine osanike vahel konflikte olukorras, kus osanikud on põhikirjaga sätestanud otsuste vastuvõtmisel erineva kvoorumi või häälteenamuse nõude kui on seaduses. Seega on töö autor seisukohal, et sellistel juhtumitel osanikud ise loovad eeldused võimalikeks konfliktiolukordadeks tulevikuks, kui põhikirjas sätestatu on ebamäärane või ei ole osanikud omavahel selgeks rääkinud, millistel juhtudel kohaldub seadusest erinevalt sätestatud häälteenamuse nõue. Kui osanikud lähtuksid ainult seaduses sätestatud kvoorumi ja häälteenamuse nõuetest, siis seal ei ole ruumi tõlgendamiseks, milline häälteenamus otsuse tegemisel kohaldub. Samas peaksid osanikud seadusest erineva häälteenamuse nõude sätestamisel lähtuma põhimõttest, et enamusel ei oleks võimalik hääletusprotseduuri kuritarvitades saavutada endale meelepärast ja vähemusele kahjulikku otsust.

Tulenevalt eelnevast on töö autor seisukohal, et kvoorumi või häälteenamuse nõuete rikkumise tõttu otsuse vaidlustamine aitab vähemusosanikul vabaneda puudusega tehtud otsusest. Kvoorumi ja häälteenamuse nõude rikkumine aitab enamuse kuritarvituse eest saada kaitset eelkõige vähemusosanikel ühingu, kus on põhikirjas sätestatud kvoorumi või häälteenamuse nõue selliselt, et otsuste tegemiseks on vajalik kõigi osanike nõusolek, kuid enamus on

¹⁷⁴ TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990, p 3.

¹⁷⁵ RKTkm 27.10.2011, 3-2-1-97-11, p 27; TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990, p 3.

¹⁷⁶ Osaühingul oli kolm osanikku, mis kõik olid äriühingud. Kahe osanikust äriühingu ainuosanikuks oli sama isik. Seega omas isik kahe äriühingu kaudu osaühingus enamust.

¹⁷⁷ TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990, p 1.

pahatahtlikult ürihanud ühehäälse nõudest mööda minna. Seega aitab häälteenamuse nõue tagada vähemusosanikule, et otsuse vastuvõtmisel arvestataks ka tema häältega ning, et enamus ei saaks takistada vähemusele põhikirjast tulenevat otsustusõigust. Kui kohus tunnistab kehtetuks osanike otsuse kvoorumi või häälteenamuse nõude rikkumise tõttu, siis ei ole enamusel võimalik samasisulist otsust uuesti vastu võtta, kui vähemusosanikud hääled on vajalikud otsuse vastuvõtmiseks ning vähemusosanik otsuse poolt ei hääleta.

2.2.4. Muu vastuolu seaduse või põhikirjaga

Kui osanik tugineb otsuse vastuolule põhikirja või seadusega, on üldjuhul tegemist vastuoludega, mida ühing saab kõrvaldada ehk kui konkreetne vaidlustatud otsus tunnistatakse kehtetuks, on siiski enamusel võimalus vastu võtta samasisuline otsus. Näiteks olukorras, kus ringkonnakohus tunnistas kehtetuks osanike osakapitali suurendamise otsuse, sest osakapitali suurendamise otsuses oli märkimata tähtaeg ja tingimused osade eest tasumiseks. Sellest tulenevalt oli otsus vastuolus ÄS § 192¹ lg-ga 4.¹⁷⁸ Samuti on osanike otsus tunnistatud kehtetuks seetõttu, et osanikel jäi enne osakapitali suurendamist vastu võtmata põhikirja muutmise otsus, kuigi see oleks olnud vajalik (ÄS § 192 lg 2).¹⁷⁹ Sellisel juhul leidis maakohus, et isegi kui osakapitali suurendamise otsus oli realselt vajalik, oli otsus kehtetu seetõttu, et ei võetud vastu otsust põhikirja muutmise kohta ehk otsus oli vastuolus seadusega. Kuid osanikel oli siiski võimalik osakapitali suurendamise otsus vastu võtta pärast põhikirja muutmist.¹⁸⁰ Eeltoodud juhtumitel on tegemist puudustega, mida on ühingul kerge kõrvaldada ning korraldada uue samasisulise otsuse vastuvõtmine järgides seadusest tulenevaid nõudeid. Seda näitab ka kohtupraktikast tulenev olukord, kus osanik vaidlustas osakapitali suurendamise otsuse, mis tunnistati kehtetuks, sest osanikele oli märgitud osa eest sissemakse tegemise tähtaeg varasemaks osakapitali suurendamise otsuse kuupäevast.¹⁸¹ Seejärel umbes 4 kuud pärast esimest osanike otsust, võeti uuesti vastu osanike otsus osakapitali suurendamise kohta, mille osanik vaidlustas. Teise otsuse tühisuse tuvastas kohus sellepärast, et otsus võeti vastu koosolekut kokku kutsumata, kuid otsuse eelnõule ei olnud lisatud tähtaega, mis ajaks peab osanik oma seisukohta avaldama ehk otsuse tegemise korra rikkumise tõttu oli otsus tühine.¹⁸² Mõlema otsuse puhul oli tegemist protseduurilise veaga, mis oli võimalik kõrvaldada. Seega

¹⁷⁸ TlnRnKo 02.06.2016, 2-15-4285.

¹⁷⁹ PMKo 07.03.2012, 2-11-31408.

¹⁸⁰ Samas.

¹⁸¹ TrtRnKo 02.06.2016, 2-15-4285, p 10.

¹⁸² TMKo 23.10.2015, 2-15-10291, p 6.

oli enamusosanikel võimalus osakapitali suurendamise otsus uuesti ja seekord kehtivalt vastu võtta. Antud olukorras oli osakapitali suurendamise otsus ka tegelikult põhjendatud ja ühingule vajalik.¹⁸³ Seega kokkuvõttes vabanes küll vähemusanik puudustega otsusest, kuid see ei taganud talle kuidagi seda, et osakapitali suurendamise otsust vastu ei võetagi. Eriti kui antud juhtumil oli osakapitali suurendamine ühingule reaalselt vajalik.

Tulenevalt kohtupraktikast on osakapitali suurendamise otsus vastuolus seadusega olnud ka seetõttu, et vähemusanikule ei antud võimalust osaleda osakapitali suurendamises¹⁸⁴ või on enamus eeldanud vähemusaniku loobumist osade märkimise eesõigusest.¹⁸⁵ Osakapitali suurendamise otsuse vastuvõtmisel on enamusosanikud tõlgendanud vähemusaniku vastuhäält kui osade omandamise eesõigusest loobumist. Selles osas on ringkonnakohus siiski selgitanud, et otsuse vastu hääletamist ei saa pidada osa omandamise eesõigusest loobumiseks.¹⁸⁶ Isegi kui vähemusanik ei ole nõus osakapitali suurendamisega ei tähenda otsusele vastuhääle andmine osade märkimise eesõigusest loobumist. See-eest on osanikul osade märkimise eesõiguse välistamine või piiramine ühel või osal osanikest lubatud üksnes juhul, kui kõnealune osanik sellega ise ka nõustub (ÄS § 154 lg 1, ÄS § 193 lg-d 1 ja 2). Kohtupraktikas on toodud välja, et mõjuva põhjuse olemasolul ehk kui ühingu huvid osaniku nõustumist märkimisõiguse välistamisega tungivalt nõuavad, võib osanikult aga nõusolekut nõuda.¹⁸⁷ Kui osanik vaidlustab otsuse, kuna välistati tema õigus osade märkimise eesõigusele, siis otsuse vaidlustamine aitab vähemusanikul saavutada olukorra, kus enamus ei saa osakapitali suurendada selliselt, et võtab vähemusele osade märkimise eesõiguse. Sellest tulenevalt ei õnnestuks enamusel ka pahatahtlikult lahjendada vähemuse osasid ühingu ning vähemuse osade arvelt oma osalust ja otsustusõigust ühingu suurendada.

Praktikas vaidlustavad vähemusanikud ka otsuseid, millega, kas otsustati kasumit jaotada või mitte. Samuti vaidlustatakse otsuseid, kus otsust vaidlustanud osanik on leidnud, et dividendi suurused on seaduse või põhikirja vastaselt määratud. Kasumi jaotamise või mittejaotamise otsus oleneb suuresti osanike huvist ja ühingu eesmärgist. Enamus- ja vähemusaniku huvid kasumi jaotamise või mittejaotamise osas ei pruugi alati ühtida. Näiteks võib vähemusaniku esmane huvi ühingu olemiseks olla dividendi saamine, kuid enamusosaniku huvi võib olla hoopis kasumi investeerimine ning seeläbi ühingu kasumi suurendamine või hoopis kasumi reservis hoidmine. Kui osanik vaidlustab kasumi jaotamise otsuse, sest ühingu kasumit ei ole

¹⁸³ TrtRnKo 02.06.2016, 2-15-4285, p 17.

¹⁸⁴ HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; TMKo 04.06.2008, 2-08-3193.

¹⁸⁵ TlnRnKo 15.12.2008, 2-08-1656.

¹⁸⁶ Samas.

¹⁸⁷ Samas.

eesmärgipäraselt kasutatud ja ühingu asutamisel lepiti kokku kasumi mittejaotamises, on maakohus leidnud, et kui otsuse vaidlustanud isik ei suuda tõendada osanike ühingu asutamisel tehtud kokkulepet kasumi eesmärgipärasel kasutamises, ei ole võimalik sellele ka otsuse vaidlustamisel tugineda.¹⁸⁸

Kasumi jaotamise lahkkelid osanike vahel tulevad lisaks ka sellest, kas ja millistes olukordades, on kasumit võimalik jaotada teistmoodi, kui on sätestatud seaduses või põhikirjas. Eelkõige tekivad vaidlused ühingutes, kus mõni osanik on passiivne, aga teised osanikud panustavad ka ühingu igapäevasesse juhtimisse. Sellistes olukordades tekivad vaidlused, kuna aktiivsed osanikud sooviksid kasumi jaotamist pigem „tööpanuse“ kui osaluse suuruse alusel.

Kohtupraktikast tulenevalt on osanik vaidlustanud osanike otsuse, kus osanike otsusega kalduti kõrvale ÄS § 157 lg-s 2 ja põhikirjas sätestatud dividendi jaotuse põhimõttest ning nähti ette kasumi jaotamine mitte enam võrdeliselt osa nimiväärtusega, vaid osanike „tööpanuse“ järgi. Otsuse vaidlustanud osanik ei olnud rahul otsusega, kuna seal nähti ette, et esimesel aastal pärast otsuse tegemist saab ühingu teine osanik 85% dividendidest ja edasi pärast esimest aastat saaks teine osanik 100% kasumist ehk otsuse vaidlustanud osanik ei saakski kasumist enam üldse osa. Osanik, kelle kasuks otsus tehti, lähtus ekslikult eeldusest, et dividendi suuruse sõltub tööpanusest osaühingu juhtimisel.¹⁸⁹ Seejuures selgitas ringkonnakohus, et ÄS § 157 lg 2 on osaliselt imperatiivne ning sätte olemusest tuleneb keeld maksta dividendi ühekordsete otsuste alusel, mis on vastuolus seaduses ja põhikirjas sätestatuga.¹⁹⁰ ÄS § 157 lg 2 järgi on küll võimalik ette näha võrreldes seadusega teistsugune dividendi maksmise kord, aga seda saab teha vaid põhikirjaga. Seega kaitseb seadus vähemusosanikku enamuse poolt ebavõrdse kohtlemise eest, kui enamus otsustab endale maksta suuremat dividendi kui vähemusele, ilma et selles oleks varasemalt põhikirjas kokku lepitud. Ringkonnakohus leidis, et selline otsus on tühine ÄS § 177¹ lg 1 viimase lause ja TsÜS § 87 järgi.¹⁹¹ Töö autor ei nõustu ringkonnakohtu otsusega otsuse tühisuse tuvastamisest, kuna ÄS § 178 lg 1 sätestab, et otsuse saab kehtetuks tunnistada, kui otsus on vastuolus seaduse või põhikirjaga. Antud juhul kalduti otsusega kõrvale põhikirja sätetest, seega oleks töö autori arvates pidanud otsuse tunnistama kehtetuks, kuna otsus oli vastuolus põhikirja sätetega. Samas, kui enamus soovib ikkagi muuta kasumi jaotamise põhimõtteid on võimalik muuta põhikirja. Selles osas on ringkonnakohus märkinud, et kui erioiguseid ei ole ette nähtud osaühingu põhikirjas selle asutamisel, peavad vastavalt võrdse kohtlemise põhimõttele ÄS § 154 lg 1 järgi erioiguste sisseviimisega põhikirja nõustuma

¹⁸⁸ VMKo 20.02.2012, 2-11-45759, p 24.

¹⁸⁹ TlnRnKo 26.01.2012, 2-09-33026, p 39.

¹⁹⁰ Samas, p 37.

¹⁹¹ Samas, p 37.

kõik need osanikud, keda vastava põhikirjamuudatusega ebavõrdselt koheldakse.¹⁹² Seega ei ole võimalik ilma vähemusosanike nõusolekuta muuta kasumi jaotamise korda, mis on töö autori seisukohalt vajalik vähemusosanike kaitsmiseks enamuse võimalike kuritarvitustes eest. Vastasel juhul saaks enamus ise muuta ühingu põhikirja ning korraldada kasumi jaotamine lähtudes enda huvidest. Samuti on õigus kasumile osanikule osa omamisest tulenev õigus ning seega on kasumi saamine seotud ka osaniku huviga ühingusse investeerimiseks ja osanikuks olemisel.

Kuigi tulenevalt eelnevast ei saa ühekordse osanike otsusega sätestada teistsugust kasumi jaotamise korda, on ringkonnakohus leidnud, et iseenesest võib põhikirjaga ette näha sätte, mille kohaselt reeglina jaotatakse kasum vastavalt osanike osade nimiväärtusele, kuid osanikud võivad ühehääle otsusega ette näha teisiti ehk otsustada kasumi ebavõrdse jaotamise. Kohtud on leidnud, et taoline säte põhikirjas ei ole vastuolus heade kommetega ja ei võimalda kuritarvitusi vähemuse arvel, kuna enne koosoleku toimumist saavad kõik osanikud teate, kus on ära märgitud ka päevakord ja viide kohale, kus saab tutvuda otsuste eelnõude ja põhjendustega. Järelikult, kui osanik on korrapäraselt koosolekule kutsutud, on osanikul, kes ei nõustu erandi sätestamisega kasumi jaotamisel võimalus tulla koosolekule ning hääletada otsuse vastu.¹⁹³

Kui osanikud tahavad jätta võimaluse teatud juhtudel otsustada kasumi ebavõrdne jaotamine, siis on see võimalik põhikirjaga selliselt sätestada. Samuti, kui osanikud soovivad kasumi jaotamist vastavalt „tööpanusele“ ühingu juhtimisel, on ka see põhikirjaga võimalik, kuid omakorda võib vaidlusi tekkida selle üle, et kuidas määratleda kellegi „tööpanust“ ühingu juhtimisse, kui seda ei ole kuidagi põhikirjaga täpsemalt reguleeritud. Sellepärast oleks mõistlik olukorras, kus soovitakse „tööpanuse“ järgi dividendide jaotamist, et lepitaks põhikirjas kokku, kuidas ja mille alusel „tööpanust“ määratletakse.

Olukorras, kus enamus mingil põhjusel ei soovi kasumi jaotamist, aga vähemus soovib ja vähemusosanik seejärel kasumi mittejaotamise otsuse vaidlustab ning kohus otsuse tühisuse tuvastab või otsuse kehtetuks tunnistab, ei ole tegelikult osanik paremas seisus, kui ta oli enne otsuse vaidlustamist. Seda seepärast, et pärast otsuse vaidlustamist saab enamus võtta seaduse ja põhikirja reegleid järgides uuesti vastu kasumi mittejaotamise otsuse ning vähemusosanikul ei ole võimalik tulenevalt Riigikohtu praktikast nõuda dividendi maksmist. Riigikohtu seisukoht on, et tulenevalt osanike vahelisest TsÜS §-s 138 sätestatud hea usu põhimõttest ei

¹⁹² TlnRnKo 09.11.2016, 2-15-16477, p 13.

¹⁹³ TlnRnKo 28.12.2016, 2-15-11573.

saa tuleneda üldjuhul otseseid kohustamisnõudeid osanikele, sest dividendi maksmisel on otsustusõigus enamusosanikel ning nad on oma tahte kujundamisel ja hääletamisel vabad.¹⁹⁴

Otsuse vaidlustamine on seega kohane õiguskaitsevahend vähemusosanikule eelkõige olukorras, kus enamus on otsustanud ebavõrdset dividendi jaotamist, aga seaduses või põhikirjas taolist võimalust ette nähtud ei ole. Osanike otsuste vaidlustamine ei ole õiguskaitsevahendina vähemusele kuidagi abiks aga siis, kui otsustatakse dividendi mitte maksta. Seda seepärast, et kohus ei saa kohustada osanikke vastupidist otsust vastu võtma. Kohus saab ainult tuvastada, kas dividendi mittemaksmise otsus on tehtud järgides seaduse ja põhikirja sätteid.

Kokkuvõttes pakub vähemusosanikule otsuse vaidlustamine tulenevalt otsuse vastuolust seaduse või põhikirjaga kaitset enamuse kuritarvituse eest olukorras, kus osanik jäetakse otsuse vastuvõtmisel ilma talle mingist seadusest tulenevast õigusest, mis ei ole seotud otsuse protseduuriliste reeglitega ning sellest õigusest ilmajätmine mõjutaks edaspidi vähemusosaniku võimalikke kohustusi ja õigusi ühingus sh hääleõigust. Kui rikkumine ja vastuolu seaduse või põhikirjaga on protseduuriline, jääb pärast otsuse kehtetuks tunnistamist enamusele võimalus samasisuline otsus järgides protseduurireegleid uuesti vastu võtta.

2.3. Otsuse kehtetuks tunnistamise formaalsed eeldused

Tulenevalt õiguskirjandusest on otsuse kehtetuks tunnistamise nõude puhul tegemist kujundushagiga ehk osaniku eesmärgiks on õigussuhte ümberkujundamine kohtulahendiga. Selleks on vajalik hagi esitamine kohtule ning seni kuni otsust pole kehtetuks tunnistatud on osanike otsus kehtiv.¹⁹⁵ Töös on eelnevalt käsitletud ka nii tühisuse kui ka kehtetuks tunnistatud otsuse laiendatud õigusjõudu.¹⁹⁶

ÄS § 178 lg 3 sätestab otsuse kehtetuks tunnistamise hagi nõudeõiguse ning selle kohaselt võib otsuse kehtetuks tunnistamist nõuda juhatus või nõukogu, samuti nõukogu iga liige, kui otsuse täitmisega pandaks toime kuritegu või väärtegu või sellega kaasneks kahju hüvitamise kohustust. Riigikohus on selgitanud, et osaniku vaidlustamisõigus sõltub esiteks sellest, kas osanik osales otsuse tegemisel või mitte, teiseks sellest kas osanik, kes osales otsuse tegemisel, esitas koosolekul vastuväite otsusele ja lasi selle protokollida (ÄS § 173 lg 3) ning kolmandaks

¹⁹⁴ RKTko 29.10.2014, 3-2-1-89-14, p 22.

¹⁹⁵ Saare, K. jt, lk 214, vnr 1047.

¹⁹⁶ Vaata töö peatükki 1.3 Otsuse tühisuse formaalsed eeldused.

sõltub vaidlustamisõigus sellest, kuidas osanik hääletas otsuse tegemisel, sest otsuse kehtetuks tunnistamise vaidlustamisõiguse välistab ka olukord, kus osanik on hääletanud otsuse poolt.¹⁹⁷ Riigikohus on oma praktikas märkinud ka seda, et otsuse vaidlustamise võimalust ei ole välistatud isikul, kes omandas ühingu osalused pärast otsuse vastuvõtmist, vaid oluline on, et otsuse vaidlustanud isik oleks osanik otsuse vaidlustamise hagi esitamise ajal.¹⁹⁸ Samas on Riigikohus selgitanud, et kui osa varasem omaja hääletas otsuse pool, seob see ka uut osa omajat ÄS § 178 lg 3 teise lause tähenduses. Sellisel juhul ei ole ka uuel osanikul otsuse kehtetuks tunnistamise hagi esitamise õigust.¹⁹⁹

Vastuväidet otsusele ei ole vaja esitada osanikul, kes ei osalenud koosolekul otsuse tegemisel ehk keda ei olnud koosolekul kohal või kes ei võtnud osa kirjalikust hääletamisest. Siia alla kuuluvad ka osanikud, kes hääletasid elektrooniliselt (ÄS § 170¹ lg 1), posti teel või kirjalikus vormis enne koosolekut (ÄS § 170 lg 5). Riigikohus on pidanud vastuväiteks otsusele otsuse vastuvõtmisel osanike koosolekut kokku kutsumata otsusele kirjalikult vastuhääletamist.²⁰⁰ Kui otsus võetakse vastu koosolekul, on vastuväite osas õiguskirjanduses välja toodud, et pelgalt koosolekul otsuse vastu hääletamine ei ole käsitatav vastuväitena.²⁰¹ Samuti ei ole vastuväitena maa- ja ringkonnakohus näiteks arvestatavad osanike laused, kus osanik on koosolekul öelnud, et vajab mõtlemisaega²⁰² või kui osanik on avaldanud, et tutvub koosoleku protokolliga hiljem ning siis esitab vastuväite.²⁰³ Otsuse tegemisel osalev osanik peab oma vastuväite sõnastama ning laskma selgelt protokollida. Vaidlustamisõiguse piirang osanikule, kes osales koosolekul otsuse tegemisel täidab kohtupraktikast tulenevalt eesmärgi vältida nn protestihagisid ja suunab osanikke vaidlema otsusele vastu juba siis kui otsust tehakse.²⁰⁴ Samuti on Riigikohus öelnud, et otsuse vaidlustamise menetluses esitatava vastuväite eesmärgiks on eelkõige õiguskindluse tagamine ja teistele koosolekul osalevatele liikmetele märku andmine, et kavatsetakse hääletustulemusega mitte nõustuda ning vastuvõetud otsus hiljem vaidlustada. Kui osanik ei lase vastuväidet protokollida, nõustub ta hääletamistulemuse ja otsuse seaduslikkusega ja Riigikohtu seisukoha kohaselt oleks otsuse hilisem vaidlustamine käsitatav vastuolulise käitumisena, mis on hea usu põhimõttest tulenevalt lubamatu.²⁰⁵ Seega, kui osanik soovib esitada otsuse kehtetuks tunnistamise nõuet, peab osanik juba osanike otsuse tegemisel oma

¹⁹⁷ RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14, p 20.

¹⁹⁸ Samas, p 22.

¹⁹⁹ Samas, p 25.

²⁰⁰ Samas, p 25.

²⁰¹ Saare, K. jt, lk 215, vnr 1050.

²⁰² TrtRnKo 13.11.2017, 2-15-15172, p 12.

²⁰³ VMKo 07.12.2017, 2-17-7977.

²⁰⁴ TrtRnKo 17.06.2016, 2-14-60433, p 8.

²⁰⁵ RKTko 05.06.2019, 2-16-19017, p 35.

käigud n-ö ette mõtlema, et täita nõude esitamiseks vajalikud formaalsed eeldused. Samal ajal seab otsuse tühisuse tuvastamise nõude esitamisele piirangu teatud juhtudeks ainult ÄS § 172¹, mis välistab ka siis ainult osaniku tuginemise koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisele.

Eelnevast tulenevalt on osaniku hagemisõigus otsuse kehtetuks tunnistamisele välistatud ka olukordades, kus osanik saab alles pärast koosolekut teada rikkumisest, mis oleks aluseks otsuse kehtetuks tunnistamisele. Eelkõige võivad sellised rikkumised olla seotud hääleõiguse piirangu kohaldumisega, kuna see mõjutab ka otsuse vastuvõtmise tulemusi. Seepärast on ka ühinguõiguse revisjoni töögrupp teinud ettepaneku muuta TsÜS § 38 lg-t 4 ja lisada juurde, et „kui vastuväite esitamise aluseks olevad asjaolud said või pidid saama juriidilise isiku osanikule, kes otsuse tegemisel osales, teatavaks pärast koosoleku toimumist, tuleb vastuväide esitada viivitamatult pärast vastuväite aluseks olevatest asjaoludest teadasaamist või teadasaamapidamist“.²⁰⁶

Otsuse kehtetuks tunnistamise nõude aegumistähtaeg on kolm kuud alates osanike otsuse vastuvõtmisest (ÄS § 178 lg 1). See tähtaeg hakkab kulgema alates otsuse vastuvõtmisest ning ka õiguskirjanduses on rõhutatud, et aegumistähtaja kulgemise algus ei ole sõltuv sellest, millal osanik otsusest teada saab.²⁰⁷ Seega on otsuses sisu teada saamise risk pandud osanikule²⁰⁸ ning osanik peab olema ka ise aktiivne ühingu osalemisega. Õiguskirjanduses on otsuse kehtetuks tunnistamise lühikest aegumistähtaega põhjendatud äriühingu huvide eelistamisega ning õigusrahu ja -kindluse saavutamiseega.²⁰⁹

Tulenevalt eelnevast on võrreldes otsuse tühisuse tuvastamise nõudega otsuse kehtetuks tunnistamise nõudel palju rohkem eeldusi, mida on vaja täita nõude esitamiseks. Otsuse kehtetuks tunnistamise nõude esitamine nõuab koosolekul osalevalt osanikult aktiivsust ning samuti ka õige informatsiooni omamist. Samaselt otsuse tühisusele tuvastamisele koosoleku kokkukutsumise korra rikkumisel on koosolekul mitte osaleval osanikul kergem otsust vaidlustada, kui seda on koosolekul osalenud osanikul. Samas koosolekul osalevalt osanikult eeldatakse seda, et ta juba koosolekul kohapeal arvamust avaldaks ning diskuteeriks oma erimeelsuste üle. Samal ajal tagab lühike aegumistähtaeg osaühingule õiguskindluse otsuste kehtivuse osas ning samuti normaalse majandustegevuse toimimise. Kui ühing on teadlik, et otsus on tehtud puudustega, jääb alati võimalus puudustega otsust uue otsusega kinnitada.

²⁰⁶ Äriseadustiku jt seaduste muutmise rakendusseaduse eelnõu, TsÜS § 38 lg 4 muudatusettepanek.

²⁰⁷ Saare, K. jt, lk 215, vnr 1051.

²⁰⁸ Juhul, kui ühing ei ole oluliselt rikkunud koosoleku kokkukutsumise või otsuse tegemise korda.

²⁰⁹ Saare, K. jt, lk 215, vnr 1052.

2.4. Otsuse kinnitamine

Osanik ei saa otsust vaidlustada ja taotleda otsuse kehtetuks tunnistamist olukorras, kus osanikud on vaidlustatud otsust uue otsusega kinnitanud ning uue otsuse kohta ei ole ÄS § 178 lg 1-s nimetatud kolme kuulise tähtaja jooksul esitatud otsuse vaidlustamise hagi (ÄS § 178 lg 2). Riigikohus on oma praktikas leidnud, et ÄS § 178 lg 2 kohaldub ka olukorras, kus osanik vaidlustas otsuse ning vaidlustatud otsust kinnitav otsus tehti pärast esialgse otsuse vaidlustamist kohtus. Kui pärast otsuse vaidlustamist võtavad osanikud vastu varasemat otsust kinnitava otsuse peab esimese otsuse vaidlustanud osanik vaidlustama kohtus ka uue kinnitava osanike otsuse. Riigikohtu seisukoha järgi on ÄS § 178 lg 2 eesmärk tagada osaühingus õigusselgus esialgse otsuse kehtivuse küsimuses enne selle kohta kohtulahendi tegemist.²¹⁰ Sellega välditakse ka olukorda, kus osanikul õnnestuks vaidlustada esialgne otsus, kuid uus samasisuline otsus jääks ikkagi kehtima ning seega oleks otsuse vaidlustamine ning kohtumenetlus osanikule ja ühingule sisuliselt kasutu ning tooks endaga kaasa ainult aja- ja rahakulu.

Riigikohus on selgitanud, et varasema otsuse kinnitamise otsuseks võib pidada sellist ostust, millega osanikud kas otseselt või kaudselt kinnitavad üle varasema otsuse sisu.²¹¹ Samuti on võimalik võrrelda otsuste sisu, et tuvastada kas uus otsus on varasemat otsust kinnitav.²¹² Riigikohtu seisukoha järgi ei saa varasemat otsust kinnitava otsusena käsitleda otsust, millega osanikud mõnavad uuel koosolekul, et nende arvates ei ole põhjust tunnistada tühiseks (tühistada) varasemaid osanike otsuseid.²¹³ Järelikult peab otsuse kinnitamisel uue otsusega olema selgelt väljendatud osanike tahe just seda kindlat otsust vastu võtta ja kinnitada.

Tulenevalt eelnevast aitab otsuse kinnitamine vältida ühingul otsuse vaidlustamisest tulevat kohtumenetlust ja kohtu sekkumist osaühingu tegevusse. Lisaks aitab see kiiremini ühingus saavutada õigusselguse ning seeläbi ei ole kuidagi kahjustatud ka osaühingu igapäevane majandustegevus ja toimimine. Seega saab otsuse kinnitamise võimaluse eesmärgiks pidada ühingu toimimise tagamist ning seejuures ebavajaliku kohtumenetluse vältimist. Otsuse kinnitamine on võimalik ainult siis, kui otsus on vastuolus põhikirja või seaduse sätetega (ÄS § 178 lg 1).

²¹⁰ RKTko 30.01.2009, 3-2-1-145-08, p 13.

²¹¹ RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p 22.

²¹² RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14, p 13.

²¹³ RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17, p 22.

3. Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue Ühendkuningriigi õiguses

3.1. Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude olemus

Unfair prejudice remedy ehk ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue on Ühendkuningriigi ühingute vähemusosanikule mõeldud seadusest tulenev ühinguõiguslik õiguskaitsevahend. Ühendkuningriigi õiguskirjandusest tulenevalt on nõude eesmärgiks kaitsta vähemusosanikke olukorra eest, kus enamus juhiks ja võtaks vastu otsuseid lähtudes üksnes enda huvist, jättes tähelepanuta vähemusosaniku huvid ja õigused²¹⁴ ja tagada, et osanikud järgiksid omavahel sõlmitud kokkuleppeid, ühingu põhikirja ja seadust.²¹⁵

Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõuet on Ühendkuningriigis vähemusosanikul võimalik kasutada kõigi ühingu organite ebaõiglaselt kahjustava tegevuse vastu, kuid antud magistritöö raames käsitletakse ainult seda, kuidas on võimalik kasutada ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõuet osanike otsuse vaidlustamiseks. Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõuet saavad esitada nii avatud kui ja suletud äriühinguvormide osanikud, kuid eelkõige leiab see nõue kasutust siiski väiksemates ja suletud äriühinguvormides²¹⁶ ning on seepärast sobilik oma olemuselt võrdlusaluseks Eesti osaühingute otsuse vaidlustamisele.

Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue annab vähemusosanikule võimaluse pöörduda kohtusse abi saamiseks olukorras, kus ühingut juhitakse või on juhitud viisil, mis on, kas konkreetse vähemusosaniku huvidele ühingus või üldiselt kõigi osanike huvidele ühingus ebaõiglaselt kahjustav ehk osanikke või ühingut ebaõiglaselt kahjustav (CA 2006 § 994). Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et ühingu juhtimise alla kuuluvad ka osanike otsused ehk hääleõiguse teostamine ja otsuse vastuvõtmine on loetav ühingu juhtimisena. Seega saab ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõudega vaidlustada ka osanike otsuseid, mis on vähemusosaniku huvidele ebaõiglaselt kahjustavad.²¹⁷

Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et otsuse vaidlustamisel tuginedes vähemusosanike huvide ebaõiglasele kahjustamisele peab osanike otsus olema vähemusosaniku huvidele samal ajal nii ebaõiglane kui ka kahjustav ehk mõlemad eeldused

²¹⁴ Payne, J. Sections 459-461 Companies Act 1985 in Flux: The Future of Shareholder Protection. – The Cambridge Law Journal, Vol. 64, No. 3, November 2005, lk 647.

²¹⁵ Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018, lk 507.

²¹⁶ Boyle, A. J. Minority Shareholders' Remedies. Cambridge: Cambridge University Press 2002, lk 91; Hannigan, B., lk 503.

²¹⁷ Hannigan, B., lk 510.

peavad kumulatiivselt olema täidetud.²¹⁸ Samas ei ole seaduses defineeritud kummagi mõiste sisu ning mõistete sisustamine osas on kohtutel lai diskretsioon otsustamiseks, milline otsus täidab ebaõiglase kahjustamise nõude eeldused. Tulenevalt sellest, millise kahjustamisega on tegu, määrab kohus kahjustatud vähemusosanikule ka vastava abinõu või hüvitise CA 2006 § 996 järgi. Seega erinevalt Eestist on otsuse vaidlustamine CA 2006 § 994 järgi seotud tihedalt otsuse sisuga ning selle mõjuga vähemusosanikule, samal ajal kui Eestis on otsuse vaidlustamine enamasti seotud tihedalt protseduuriliste rikkumistega.

Erinevalt Eestist ei ole Ühendkuningriigis kindlat otsuse vaidlustamise regulatsiooni, mis annaks õiguse otsuse vaidlustamiseks ainult protseduurilistel puudustel ning kui vähemusosanik vaidlustab otsuse protseduuriliste rikkumiste tõttu, peab ta tuginema konkreetse protseduurilise normi rikkumisele, kuid puudub üldnorm nagu Eestis on ÄS § 177¹ lg 1. Kui rikutakse koosoleku kokkukutsumise korda ehk saadetakse teade hilinemisega või on teates päevakord ebamääraselt kirjas, siis peabki osanik esitama kohtusse hagi ning paluma otsuse kehtetuks tunnistamist konkreetse normi alusel mida rikuti. Samas juhitakse Ühendkuningriigi õiguskirjanduses tähelepanu asjaolule, et mitte iga sisemine ebakorrapärasus²¹⁹ ehk protseduuriline puudus otsuse tegemisel ei anna õigust otsuse vaidlustamiseks. Näiteks on leitud, et osanik ei saa kaevata otsuse peale, kui osanike koosoleku kokkukutsumisel on rikutud kokkukutsumise korda, kuid tegemist ei olnud tahtliku tegevusega enamuse poolt.²²⁰ Õiguskirjandusest tulenevalt selgitatakse, et kui osanikud tahavad vastu võtta otsust, millest vähemusele tulevad õigused või kohustused ning vähemusosanikule saadetakse koosoleku kokkukutsumise teate, mis on tahtlikult ebaselge, siis sellisel juhul on osanike otsus kehtetu ning osanik saab otsuse vaidlustada.²²¹ Õiguskirjanduses selgitatakse, et vähemusosanik saab kohtusse pöörduda protseduurilistele puudustele tuginedes näiteks kui osanikule tahtlikult ei ole saadetud koosoleku kokkukutsumise teadet või on teade olnud segane või on osanikule otsuse tegemisel ekslikult kohaldatud hääleõiguse piirangut, samuti ka kvoorumide puudumine.²²² Kui otsuse vastuvõtmisel esines protseduurilisi puudusi on Ühendkuningriigis osanikel võimalik ka ühehäälselt otsuse vastuvõtmise formaalsusi järgimata kinnitada puudustega tehtud otsus. Ühehäälselt on võimalik otsust kinnitada kui seadusest ei tulene otsuse vastuvõtmiseks kindlat vastuvõtmise viisi.²²³ Seega sarnaselt Eestile on Ühendkuningriigis võimalik

²¹⁸ Bisacre, J., McFadzean, C. *Company Law Essentials*. Chapter Majority Rule and Minority Protection. Edinburgh: Edinburgh University Press 2011, lk 86.

²¹⁹ inglise k. *internal irregularity*.

²²⁰ The Law Commission. *Shareholder remedies*, lk-d 51-52.

²²¹ The Law Commission. *Shareholder remedies*, lk 56.

²²² Smith, R. J. *Minority Shareholders and Corporate Irregularities*. – *The Modern Law Review*, Vol. 41, No. 2, March 1978, lk 150.

²²³ Hannigan, B., lk-d 458-459.

puudustega tehtud otsust kinnitada, kuid Ühendkuningriigis on selleks vajalik kõigi osanike nõusolek.

Kui vähemuse suhtes on Ühendkuningriigis otsuse tegemisel rikutud protseduurilisi reegleid ei ole vähemusosanik tihti rahul ka vastuvõetud otsusega ning peab seda kahjustavaks. Seepärast seotaksegi Ühendkuningriigis protseduurilised rikkumised sõltuvaks ka otsuse sisust ning kas otsus ise võis olla osanikule kuidagi kahjulik. Kui lisaks protseduurilisele rikkumisele otsuse vastuvõtmisel on ka otsus osaniku huve ebaõiglaselt kahjustav, siis vaidlustabki vähemusosanik otsuse ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude alusel. Seega ei peeta Ühendkuningriigis niivõrd oluliseks, et osanik saaks iga võimaliku protseduurilise vea tõttu otsust vaidlustada, vaid eeldatakse, et sellised puudused lahendatakse ühingu siseselt näiteks otsuse ühehääline kinnitamisega. Tulenevalt õiguskirjandusest üritatakse Ühendkuningriigis järgida n-ö mittesekkumise põhimõtet ühingu sisesuhtesse, seega ka osanike vaheliste otsuste vastuvõtmisesse.²²⁴

Samuti, kui ka Ühendkuningriigis tugineb vähemusosanik ainult otsuse protseduurilistele puudustele, on õiguslik olukord sama mis Eestis ehk vähemus saaks kohtust kehtetu osanike otsuse ja vabaneks puudusega otsusest. See ei takistaks enamusel sama otsuse vastuvõtmist. Samuti selgitas Ühendkuningriigi reforme ettevalmistav komisjon oma ülevaates, et teatud juhtudel ei ole kohtud rahuldanud osaniku hagi, kuna osanik ei olnud otsusest kahjustatud ning puudused olid ainult tehnilised ja ühingu poolt parandatavad.²²⁵ Seega saab eeldada, et Ühendkuningriigi äriühingu osaniku ei vaidlusta osanike otsust protseduuriliste rikkumiste tõttu, kui otsus osanikku kuidagi ebaõiglaselt ei kahjusta. Kui osanik soovib otsust vaidlustada protseduurilistele rikkumiste tõttu on tavaliselt otsuse vaidlustamise põhjuseks ka asjaolu, et vastuvõetud otsus on vähemusosanikku kuidagi ebaõiglaselt kahjustav ning sellisel juhul saabki kahjustatud vähemusosanik vaidlustada otsuse CA 2006 § 994 alusel.

²²⁴ Boyle, A. J., lk 52.

²²⁵ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 17.

3.2. Osanikku ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamise kord ja vaidlustamisõigus

Kui Eesti õiguse järgi on otsuse vaidlustamise nõude esitamisel kohtus vastaspooleks ühing, siis ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude puhul on kohtus teiseks pooleks Ühendkuningriigi õiguskirjandusest tulenevalt tavaliselt kõik ülejäänud ühingu osanikud ja ühing ise. Kui kohus tuvastab menetluses, et ühingu osanik, kelle vastu nõue esitati, ei ole kuidagi seotud ebaõiglaselt kahjustava käitumisega, siis see osanik eemaldatakse menetlusest.²²⁶

Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude kui otsuse vaidlustamise nõude võib kohtusse esitada ühingu (vähemus)osanik ning nõudeõiguslike isikute hulka kuuluvad ka isikud, kellele on ühingu osad võõrandatud või seadusega üle antud, millest tulenevalt on nõude esitamise õigus ka pankrotihalduril pankrotimenetluses (CA 2006 § 994 lg 2). Eestis osanike otsuse vaidlustamise menetlusse pankrotihaldurit ei kaasata ning kuna tegemist ei ole varalise nõudega, ei ole otsuse vaidlustamise menetluses pankrotihaldur ühingu esindajaks (PankrS § 43 lg 1).²²⁷ CA 2006 ei välista enamusosaniku õigust esitada ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue, kuid lähtudes Ühendkuningriigi õiguskirjandusest viidatud kohtupraktikast, eeldab kohus siiski, et enamusosanik kasutaks oma häälteenamust ning lahendaks etteheidetava konflikti või varasemalt vastu võetud kahjustava otsuse uue osanike otsuse vastuvõtmise kaudu.²²⁸

Tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjandusest ei menetle kohus osaniku nõuet, kui vähemosanikule on tehtud ühingu poolt ettepanek, mille kaudu osanik saavutaks oma oodatava tulemuse ja eesmärgi, mille saavutamiseks ta otsuse vaidlustas.²²⁹ Seega on ühingul vähemosanikule ettepaneku tegemise kaudu võimalik hoida kokku aega ja raha. Ühendkuningriigi õiguskirjandusest tulenevalt on ühingu poolt pakutud abinõu ja hüvitis tavaliselt osaniku väljaostmine. Selleks, et tagada hüvitise õiglus, on kehtestatud ka kriteeriumid mida peaks osa väärtuse juures hindama, et kohus saaks otsustada, kas ühing tegi vähemosanikule mõistliku pakkumise tema osa eest. Kui kohus leiab, et ühing tegi

²²⁶ Hannigan, B., lk 508.

²²⁷ RKTkm 16.04.2014, 3-2-1-17-14, p 20.

²²⁸ Hannigan, B., lk 508; Re Legal Costs Negotiators Ltd (1999) 2 BCLC 171.

²²⁹ Hannigan, B., lk 531.

vähemusosanikule õiglase pakkumise tema osa omandamiseks, ei ole enam ka õigustatud ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamine.²³⁰

Eestis oleks osanike otsuse vaidlustamise korral kohtul võimalus keelduda hagi menetlemisest või rahuldamisest, kui osaühing on uue osanike otsusega kinnitatud varasema otsuse ning osanik ei ole vaidlustanud uut osanike otsust. Tühise osanike otsuse korral on ühinguõiguse revisjoni töögrupp toonud välja asjaolu, et kehtiva TsÜS § 38 lg 2 2. lause järgi saab huvitatud isik tugineda äriühingu organi otsuse tühisusele, kui kohus on otsuse tuvastanud. Seega peab otsuse tühisuse tuvastamiseks pöörduma kohtu poole isegi olukorras, kui kõik osanikud on nõus sellega, et vastuvõetud osanike otsus on tühine.²³¹ Seepärast on ka töögrupp teinud ettepaneku ja esitanud seaduseelnõu projekti TsÜS § 38 lg 2 2. lause kehtetuks tunnistamiseks. Töögrupi poolt tehtud ettepanek annab edaspidi ühingu võimaluse võtta vastu tühise otsusega samasisuline uus otsus, mille puhul on tühisuse alus kõrvaldatud ning sellisel juhul saavad osanikud üksmeelselt nõustuda varasema otsuse tühisuses ning ei pea minema kohtusse otsuse tühisust tuvastama.²³² Seega saab seaduse muudatuse järgselt Eestis kohus keelduda otsuse vaidlustamise nõude menetlemisest, kui ühing on ühehäälselt tunnustanud otsuse tühisust. Samuti tulenevalt tsiviilkohtumenetluse põhimõtetest peab Eestis kohus kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel, kui see on kohtu hinnangul mõistlik (TsMS § 4 lg 4). Kompromissi saavad pooled sõlmida kuni asjas tehtud lahendi jõustumiseni (TsMS § 430 lg 1).

Tulenevalt eelnevast, kui Ühendkuningriigis keeldub kohus hagi menetlemast, sest ühing on teinud vähemusosanikule ettepaneku, millega vähemus saab arvatavasti hüvitise ühingult, mis enamasti seisneb osade vähemusele ostmisest. Kui Eestis keeldub kohus menetlemast otsuse vaidlustamist, on arvatavasti ühing kõrvaldanud otsuse tegemisel tehtud puudused ning vähemusosanik ei pruukinud seekaudu saavutada oma tegelikku eesmärki, mida ta oleks saavutanud otsuse vaidlustamise kaudu. Seda just neil juhtudel, kui vähemusosaniku eesmärgiks oli vabanemine vastuvõetud otsusest, kuna vähemusosanik ei olnud rahul otsuse sisuga. Kui otsuse vaidlustamise menetlus lõpeb kompromissiga, võib ka Eestis osanik

²³⁰ Boyle, A. J. *Minority Shareholders' Remedies*. Cambridge: Cambridge University Press 2002, lk-d 106-107. Äriühingu poolt tehtav pakkumine vähemusosaniku osa ostmiseks peab lähtuma osa õiglasest väärtusest, tavaliselt lähtutakse *pro rata* põhimõttest. Kui ühing ja vähemusosanik ei suuda jõuda kokkuleppele osa väärtuses, siis kaastakse ekspert hindama osa väärtust. Samuti on väärtuse hindamisel tingimuseks, et nii ühingul kui ka vähemusosanikul peab olema sama informatsioon ühingu majandusliku seisu kohta.

²³¹ Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon, lk 566.

²³² Äriregistri seaduse jt seaduste rakenduseaduse eelnõu seletuskiri. 14.10.2019, lk 20. Arvutivõrgus: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariregistri_seaduse_jt_seaduste_rakenduseaduse_eelnou_seletuskiri_14.10.2019.pdf; Seaduse eelnõu link: https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_jt_seaduste_rakenduseaduse_eelnou_14.10.2019.pdf

saavutada oma tegeliku soovitava tulemuse,²³³ mis ei ole olnud suunatud ainult puudustega otsusest vabanemiseks. Seda just seepärast, et kohus saab otsuse vaidlustamise menetluses ise kontrollida ainult otsuse kehtivust, kuid ei saa reguleerida osanike vahelisi õigussuhteid või kohustada enamust kuidagi vastavalt tegutsema või keelata mingi teo või otsuse vastuvõtmisest.

Ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude esitamise õiguse juures selgitab Ühendkuningriigi õiguskirjandus, et kui osanik esitab otsuse vaidlustamiseks nõude, siis peab ühingu tegevus või osanike otsus peab kahjustama nõude esitanud osaniku huve, mis tulenevad tema osanikuks olemisest, aga mitte aga muid huve, mis osanikul võivad olla seoses tema huvidega mõne teise ühingu osanikuks olemisega. Eelkõige on siin silmas peetud osaniku huve, mis võivad tulla ühingu ka võlausaldaja rollis olemisest.²³⁴ Ühendkuningriigi õiguskirjanduse kohaselt ei tohiks seda nõuet liiga kitsalt tõlgendada, sest isiku huvi ühingu osanikuna võib olla õiguskirjandusest tulenevalt kahjustatud ka juhtudel, kus osanik on samaaegselt ka ühingu oluline võlausaldaja ehk kui äriühing on maksevõimeline tänu osaniku laenudele ning osanikud võtavad vastu otsuse, mis kahjustaks tema kui võlausaldaja huve.²³⁵

Tulenevalt eelnevast on Ühendkuningriigis ühingul võimalik vältida kulukat ja ajamahukat menetlust²³⁶ tehes vähemusosanikule sobiv ettepanek osaniku väljaostmiseks, kui see on osaniku tegelik eesmärk otsuse vaidlustamisel. Kui vähemus soovib otsuse vaidlustamisega saavutada mingit muud eesmärki ning ühing ei soovi ise seda vähemusele võimaldada, tuleb konflikt lahendada kohtus. Eestis on ühingul võimalik vältida otsuse vaidlustamise menetlust otsuse kinnitamise kaudu, kuid tühisuse otsuse puhul tuleks otsuse tühisuse tuvastamise nõue hetkel kehtiva seaduse järgi siiski kohtus lõpuni menetleda. Kui otsust vaidlustanud osaniku ja ühing on ühel meelel otsuse tühisuses, on kohtus võimalik sõlmida kompromiss või ühingul hagi õigeks võtta.

Ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamiseks ei ole aegumistähtaega, kuid õiguskirjandusest tulenevalt arutleti enne CA 2006 kehtima hakkamist muudatusi mh selle osas, kas ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõudele oleks vaja aegumistähtaega. Ühe võimalusena arutleti kolme aastast nõude aegumistähtaega ajast, kui osanik sai teada või pidi teada saama tema huve ebaõiglaselt kahjustavast otsustest. Sõltumata kolme aastasest aegumistähtajast oleks ebaõiglase kahjustamise lõpetamisest tulenev nõue aegunud hiljemalt kümne aasta möödumisel

²³³ HMKm 19.12.2011 2-11-26682. Osanikud sõlmisid kompromissi ning enamusosanik ostis vähemusosaniku osad ära.

²³⁴ Hannigan, B., lk 512.

²³⁵ Samas, lk 513.

²³⁶ Goddard, R. Taming the Unfair Prejudice Remedy: Sections 459-461 of the Companies Act 1985 in the House of Lords. – The Cambridge Law Journal, Vol. 58. No. 3, November 1999, lk 489; Payne, J. Shareholders' Remedies Reassessed. – The Modern Law Review, Vol 67, No. 3, May 2004, lk 506.

ebaõiglaselt kahjustava otsuse vastuvõtmisest. Õiguskirjanduses väljendati arvamust, et olukorras, kus kahjustamine on toimunud pikema aja jooksul, võib osutada keeruliseks teha kindlaks, millal algab nõude aegumistähtaaja kulgemine.²³⁷ Seega jäeti siiski aegumistähtaeg ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude puhul rakendamata. Samal ajal saab Eestis osanik otsuse kehtetuks tunnistamist nõuda ainult kuni kolm kuud pärast otsuse tegemist (ÄS § 178 lg 1). Otsuse tühisuse tuvastamisele aegumistähtaega ei ole. Kui otsuse alusel on tehtud kanne registrisse, siis on otsuse tühisuse tuvastamise nõude esitamise tähtaeg kaks aastat registrikande tegemisest (ÄS § 177¹ lg 3).

3.3. Ebaõiglane kahjustamine kui otsuse vaidlustamise kriteerium

Tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjanduses viidatud kohtupraktikast lähtutakse ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõude esitamisel ühingu osanike huvide ebaõiglaselt kahjustamise hindamisel objektiivsetest mitte subjektiivsetest asjaoludest. Lähtutakse mõistliku isiku vaatepunktist, mitte vähemusosanikku ebaõiglaselt kahjustava otsuse vastu võtnud enamusosanike subjektiivsetest eesmärkidest.²³⁸

Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et levinud praktika on selline, kus kui vähemusosanik vaidlustab tema huve ebaõiglaselt kahjustava otsuse, esitatakse nõue selliselt, et lisaks osanikku ebaõiglaselt kahjustavale ühele konkreetsele otsusele, toob vähemusosanik välja ka muid olukordi ühingu ja enamusosanike ebaõiglaselt kahjustavast käitumisest ja otsustest. Seda tehakse seepärast, et kohus võtab kumulatiivselt arvesse kõiki väiteid, mida vähemusosanik esitab, et otsustada, kas ühing ja enamusosanikud on käitunud või võtnud vastu otsuse, mis on vähemusosanikku ebaõiglaselt kahjustav.²³⁹ Ühendkuningriigis reforme ettevalmistav komisjon on oma ülevaates näitena toonud välja olukorrad, kus kõigepealt on ühingu suurendatud osakapitali eesmärgiga vähendada osaniku häälte arvu ning seejärel on enamusosanikel olnud kergem võtta vastu otsust osaniku tagasikutsumiseks juhatuselt.²⁴⁰ Sellisel juhul oli vähemusosaniku jaoks ebaõiglaselt kahjustav nii osakapitali suurendamise kui ka juhatuselt tagasikutsumise otsus. Seega on vähemusosanikule abiks, kui tal on võimalus tõendada mitme otsuste vaidlustamise kaudu, et enamusosanike häältega vastu võetud osanike otsused on tema suhtes on püsivalt olnud ebaõiglaselt kahjustavad. Ebaõiglaselt kahjustava

²³⁷ Boyle, A. J., lk-d 131-132.

²³⁸ Hannigan, B., lk 514; Re Saul D Harrison & Sons plc (1995) 1 BCLC 14, CA.

²³⁹ Hannigan, B., lk 514.

²⁴⁰ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 82.

otsuse vaidlustamise kaudu saab vähemosanik abi nii konkreetse otsuse vaidlustamisel kui ka juba pikaajalisema vähemosanike huve ebaõiglaselt kahjustava tegevuste ja otsuste puhul.

Eelnevast tulenevalt on kõige suurem erinevus Eesti otsust vaidlustamise reeglitest see, et Eestis ei võta kohus arvesse kuidagi osaühingu ja enamosanike varasemat käitumist vähemosaniku suhtes ning vähemosanik ei saa oodata ja koguda teda kahjustavaid otsuseid, kuna otsuse vaidlustamisel on ka aegumistähtaeg. Samal ajal saab ka Eestis osanik vaidlustada üheaegselt mitut osanike otsust, kuid neid otsuseid ja nende vastavust seadusele ja põhikirjale hinnatakse eraldi, mitte kumulatiivselt. See omakorda tähendab, et ühe otsuse tühisus või kehtetuks tunnistamine ei mõjuta üldjuhul kuidagi teiste vaidlustatud otsuste kehtivust.

Ühendkuningriigi õiguskirjanduse kohaselt peab sealse kohtupraktika järgi vähemosanikku ebaõiglaselt kahjustava otsuse edukaks vaidlustamiseks osanike vastu võetud otsus olema samal ajal nii vähemosaniku huve kahjustav kui ka ebaõiglane. Seega võib tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjandusest olla ühingu otsus küll vähemosaniku huve kahjustav, kuid ei pruugi olla sellepärast kuidagi ebaõiglane. Vastupidiselt võib osanike otsus olla ebaõiglane, kuid samal ajal ei kahjusta otsus mitte kuidagi osaniku huve.²⁴¹ Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse ka seda, et otsuse vaidlustamisel tuginedes osaniku huvide ebaõiglasele kahjustamisele on oluline, milline mõju ehk kahju tuleb otsusest vähemosanikule, kuid oluline ei ole vastuvõetud otsuse eesmärk. Seega ei pea otsuse vaidlustamisel vähemosanik kuidagi tõendama, et enamosanikud olid pahausked otsuse vastuvõtmisel või, et enamosanikud teadsid otsuse vastuvõtmisel, et see on vähemust ebaõiglaselt kahjustav. Õiguskirjandusest tulenevalt lähtub kohus seega otsuse ebaõiglase kahjustamise hindamisel mõistliku isiku seisukohast ning kas mõistlik isik oleks seisukohal, et osanike otsus on kuidagi vähemosaniku huvisid ebaõiglaselt kahjustav.²⁴² Kuigi üldjuhul kui osanik vaidlustab teda ebaõiglaselt kahjustava otsuse, võib otsuse vastuvõtmise eesmärgina näha vähemuse võimalikku kahjustamist, ei pea vähemosanik otsuse vaidlustamisel tõendama enamuse eesmärgipärast kahjulikku käitumist. Eestis ei ole otsuse vaidlustamisel samuti oluline, mis põhjusel rikuti seadusest tulenevaid nõudeid otsuse vastuvõtmisel. Otsuse vaidlustamisel Eestis ei ole oluline, kas vähemosanik jäeti tahtlikult koosolekule kutsumata kuna enamuse pahatahtlik käitumine ei mõjuta kuidagi otsuse vaidlustamise õigust või selle tühisust. Enamuse pahatahtlikkus ning eesmärk vähemust kahjustada vajab tõendamist eelkõige siis, kui vähemus vaidlustab osanike otsust ja tugineb otsuse heade kommete vastasusele ning

²⁴¹ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 78; Bisacre, J., McFadzean, C., lk 86.

²⁴² Bisacre, J., McFadzean, C., lk 86.

sellisel juhul peab vähemus suutma tõendada, et vastuvõetud otsusega oli enamuse eesmärk kahjustada vähemust.

Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et osanik saab osanike otsuse ebaõiglusele tugineda eelkõige olukordades, kus on otsusega rikutud põhikirja, osanike lepingut või muid osanike vahelisi kokkuleppeid ja arusaamu.²⁴³ Samuti on õiguskirjanduses väljatoodud Ühendkuningriigi kohtupraktikast tulenev seisukoht, et olukorras kus osaühingu siseselt on osanikud milleski leppinud kokku teisti kui seaduses, ei saa osanik hiljem viidata otsuse vastuolule seadusega ning öelda, et osanike otsus on osanikku kahjustav ja ebaõiglane, sest tegemist oli n-ö vastastikuse arusaamaga, mida osanikud järgisid.²⁴⁴ Eelkõige võib see puudutada osanike vahelisi kokkuleppeid, kus on otsuse vastuvõtmise protseduurilistes mh kvoorum ja häälteenamuse reeglites kokku lepitud teisiti kui seaduses ning siis hiljem tugineb osanik otsuse vaidlustamisel asjaolule, et otsuse tegemisel on rikutud seaduse nõudeid ja otsus on seetõttu ebaõiglane. Osanik võib tugineda osanike otsuse ebaõiglusele olukorras, kus otsuse vastuvõtmisel on rikutud tingimusi, milles ühingu osanikud olid varasemalt ühingu juhtimises ja otsustamise osas kokku leppinud.²⁴⁵ Samuti tuuakse õiguskirjanduses välja, et osanike otsust ei saa pidada ebaõiglaseks olukorras, kus otsus on küll osaniku huve kahjustav,²⁴⁶ kuid vastav otsus on vastu võetud osaniku enda kahjuliku käitumise tõttu.²⁴⁷ Kui osanik on ise oma käitumisega toonud kaasa teda kahjustava osanike otsuse, ei ole üldjuhul tegemist osanike ebaõiglaselt kahjustava otsusega. Osaniku enda kahjustav käitumine võib tuua vähemusele kaasa eelkõige tema juhatusest tagasi kutsumise ning kuigi otsust võib pidada vähemuse jaoks kahjustavaks, kui ta ei ole ise nõus oma tagasi kutsumisega, ei ole tegemist ebaõiglase otsusega, kuna osanikud enda käitumise tõttu on enamus pidanud vajalikuks otsuse vastuvõtmist.

Tulenevalt eelnevast võetakse seega erinevalt Eestist Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamisel ja selle ebaõiglase kahjustamise tuvastamisel arvesse ka vähemusosaniku enda käitumist ning samuti osanike vahelisi kokkuleppeid, mida ei ole fikseeritud põhikirjas. Eestis peavad seadusest erinevad protseduurireeglid olema sätestatud ühingu põhikirjas, vastasel juhul ei saa sellistele kokkulepetele tugineda. Samuti ei võeta Eestis kohus otsuse vaidlustamisel üldjuhul arvesse vähemusosaniku enda käitumist, vaid lähtutakse sellest, kas otsuse tegemisel on järgitud protseduurilisi reegleid ning kas otsus sisuliselt vastab seadusele ja põhikirjale.

²⁴³ Hannigan, B., lk 516.

²⁴⁴ Hannigan, B., lk 512; Re Batesons Hotels Ltd, Bateson v Bateson (2014) 1 BCLC 507.

²⁴⁵ Hannigan, B., lk-d 516 ja 525.

²⁴⁶ Selline otsus võib olla näiteks osaniku juhatusest tagasi kutsumine.

²⁴⁷ Hannigan, B., lk 514.

Vähemusosaniku huvide kahjustamise osas selgitatakse Ühendkuningriigi õiguskirjanduses, et osaniku huve kahjustav ei saa olla osanike otsus, millega osanik on ise nõus olnud²⁴⁸ ehk sarnaselt Eestile, ei ole võimalik nõuda otsuse kehtetuks tunnistamist olukorras, kus osanik on ise otsuse poolt hääletanud. Samuti selgitatakse Ühendkuningriigi õiguskirjanduses, et kui vähemusosanik viitab oma huvide kahjustamisele, peab üldjuhul vähemusosanik suutma ka ära tõendada või näidata, et osanike otsus on toonud kaasa vähemusosaniku osa väärtuse vähenemise või siis ohustab osanike otsus tõsiselt vähemusosaniku osa väärtust sh ka vähemusosaniku õiguste ja mõjuvõimu vähenemist otsuste vastuvõtmisel. Osa väärtuse vähenemise otsused võivad eelkõige olla seotud ühingu osakapitali suurendamisega ning sellega, kuidas enamus on teadlik, et vähemusel ei oleks raha osakapitali suurendamises osalemiseks. Sellisel juhul väheneks vähemuse õigused ja mõjuvõim ühingu veelgi. Samas leitakse, et vähemusosaniku kahjustamiseks võib lugeda olukordi, kus ta jääb otsuse tõttu ilma millestki, mille tõttu osanikul oli üldse huvi ühingu olemiseks. Tavaliselt on see seotud juhatuse kuulumise võimalusega.²⁴⁹ Vähemusosanikul aitab tema õiguste kahjustamisele tugineda ka see, kui ta suudab tõendada, et enamusosanikud said otsusest kasu.²⁵⁰ Kasu võibki olla asjaolu, et enamus vabaneb vähemusosanikust juhatuses või osakapitali suurendamise otsusega saaks enamus endale veelgi hääleõigust juurde. Oma kahjustamist saab vähemusosanik tõendada seega kas sellega, et tema osa väärtus on vähenenud või on see ohustatud või kui vähemusosanik on ilma jäetud millestki, millele tal oli õiguslik ootus ja huvi ühingu kuulumiseks.

Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et kohus ei pea vähemusosanike huve ebaõiglaselt kahjustavaks otsust, millega osanik lihtsalt nõus ei ole. Seda seepärast, et ühingu igapäevase majandustegevuse korraldamine ei peaks kohus hindama ning sellesse sekkuma. Kuid vähemusosanik saab vaidlustada otsuse, millega ta nõus ei ole siis, kui osanike otsus toob endaga kaasa reaalse materiaalse kahju ühingu ja seega ka osanikele ja nende huvidele.²⁵¹ Seega sarnaselt Eesti otsuse vaidlustamise regulatsioonile ei saa osanik vaidlustada otsust olukorras, kus osanik ei ole otsusega nõus ning osanik peab leppima sellega, et kuna enamusosanikud on ühingu rohkem raha investeerinud on neil ka suurem otsustusõigus ning iga enamuse hääletega vastu võetud otsus ei saa olla vähemust kahjustav.

Kui ühingu osanikke seob rohkema kui ühingu ärilised huvid, eelkõige kui ühingu osanikud on pereliikmed või sõprussuhetes, siis Ühendkuningriigi õiguskirjanduses selgitatakse, et sellistel

²⁴⁸ Samas, lk 514.

²⁴⁹ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 81.

²⁵⁰ Boyle, A. J., lk 95; Hannigan, B., lk 515.

²⁵¹ Hannigan, B., lk 524.

juhtudel arvestavad kohtud otsuste vaidlustamisel ka osanike vahel olevate n-ö moraalsete kohustuste või kokkulepete ehk ühiste arusaamade ja kokkulepetega, mis ei tulene seadusest või põhikirjast. Sellisel juhul kohus arvestab tulenevalt õiguskirjandusest ka osanike vahelisi mitteformaalseid kokkuleppeid, lubadusi, arusaamu ning õiguslikke ootusi, mis on aluseks nendevahelistele suhetele. Sellisel juhul saab osanik taoliste kokkulepetele tugineda ka otsuse vaidlustamisel.²⁵² Kuigi äriseadustik sätestab Eestis osanikele võimaluse tugineda otsuse vaidlustamisel ainult vastuoludele seaduse või põhikirjaga, on ka Eestis osanikud ikkagi tuginenud otsuste vaidlustamisel ka omavahelistele n-ö vaikivatele kokkulepetele või arusaamadele.²⁵³ Seejuures on Eestis maa- ja ringkonnakohtud rõhutanud, et kui osanik tugineb otsuse vaidlustamisel tingimustele või kokkulepetele, mida ei ole ühingu põhikirjas või abikaasade puhul näiteks abieluvaralepingus fikseeritud,²⁵⁴ siis ei ole osanikel võimalik taoliste vaikivatele kokkulepetele tugineda. Kui Eestis tuginetakse otsuse vaidlustamisel otsuse vastuvõtmisel tehtud protseduurilistele vastuoludele põhikirjaga, siis on osanikul võimalik tava või praktika olemasolul tugineda VÕS § 29 lg-le 5. Samuti ei mõjuta Eestis kuidagi osanike otsuse vaidlustamisel otsuse kehtivust asjaolu, et osanik on rikkunud osanike vahelist kokkulepet ning ringkonnakohus on tõdenud, et sellisel juhul on osaniku vastu võimalus esitada ainult kohustuse rikkumisest tulenev nõue.²⁵⁵ Eestis kontrollib kohus ainult seda, kas koosolek oli otsustusvõimeline ja kas otsused võeti vastu seaduses ja põhikirjas sätestatud häälteenamuse nõudeid järgides.²⁵⁶

Tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjandusest vaidlustab vähemusosanik kõige tihedamini tema juhatusest tagasi kutsumise otsust.²⁵⁷ Enamasti vaidlustab vähemusosanik otsuse ja viitab otsuse ebaõiglasele kahjustamisele seetõttu, et tal oli õiguslik ootus juhatusse kuuluda ning osaleda ühingu majandustegevuse juhtimises ja juhatusest tagasikutsumine seepärast kahjustab ka tema kui osaniku huve.²⁵⁸ Õiguskirjanduses ja CA 1985 reformi ette valmistanud komisjoni ülevaates on selgitatud, et isegi kui osanikul oli õiguslik ootus juhatusse kuuluda, siis ei pruugi alati selline otsus olla tema suhtes ebaõiglane ning seepärast võtab kohus arvesse ebaõigluse

²⁵² Cheffins, B. R. The Undermining of UK Corporate Governance (?). – Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 33, No. 3, Autumn 2013, lk 528; Hannigan, B., lk 518.

²⁵³ HMKo 26.11.2010, 2-10-13732: otsuse vaidlustanud osanik leidis, et kui seni oli võetud otsuseid vastu 100% häälteenamusega, siis kehtis poolte vahel ka konsensuspõhimõte. Maakohus leidis, et otsuse vaidlustanud isik ei suutnud kuidagi tõendada, et osäühingu asutamisel lepiti kokku, et juhatuse liige valitakse konsensuse alusel; VMKo 20.02.2012, 2-11-45759: osanik vaidlustas otsuse tuginedes otsuse vastuolule põhikirjavälistele kokkulepetele.

²⁵⁴ TrtRnKo 12.06.2018, 2-16-19316, p 10: kuna abikaasad teostavad ühisvaraga seotud õigusi ja kohustusi ühiselt, kui ei ole kokku lepitud teisiti, siis võivad abikaasad ka abieluvaralepinguga anda ühisvara valitsemise ehk antud juhul osaühingu osa valitsemise õiguse ühele abikaasale (PKS § 28).

²⁵⁵ TrtRnKo 30.09.2019, 2-18-4473, p 10.

²⁵⁶ TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 16.

²⁵⁷ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 82; Hannigan, B., lk 513.

²⁵⁸ Bisacre, J., McFadzean, C., lk 87.

arvestamisel ka tagasikutsutud osaniku enda käitumist juhatuse liikmena.²⁵⁹ Sarnaselt Eestile võib Ühendkuningriigis ühingu juhatuse liikme osanike otsusega tagasi kutsuda sõltumata põhjusest (CA 2006 § 168 lg 1). Juhatuse liikme valimise otsuse teevad osanikud lihthäälteenamusega, mis on erinev Eestist, kus isiku valimisele on sätestatud erand, et valituks osutub isik, kes saab rohkem hääli, kui põhikirjas ei ole sätestatud teisiti (ÄS § 174 lg 3).

Kuigi juhatuse liikme võib tagasi kutsuda sõltumata põhjusest, on Ühendkuningriigis osanikust juhatuse liikmele antud võimalus kui ta tahab vältida olukorda, kus ta enne ametiaja lõppu tagasi kutsutaks. Ühendkuningriigi kohtupraktikas on Lordide Koda lubanud põhikirjaga sätestada võimalust, et juhatuse liikmest osanikul on tema tagasi kutsumisel otsuse tegemisel tema häälte arv mitmekordne.²⁶⁰ See muudab põhimõtteliselt võimatuks juhatuse liikme tagasi kutsumise sõltumata põhjusest enne tema ametiaja lõppemist. Sama asja lahendanud madalam kohtuaste leidis, et taoline kokkulepe põhikirjas muudab seaduse sätte sisutühjaks.²⁶¹ Samuti on õiguskirjanduses kriitikat taolise võimaluse kohta kriitikat väljendatud.²⁶² Samas võib selline osaga seotud eriõigus tuuagi kaasa eelnevalt mainitud olukorra, kus osanike otsusega suurendatakse osakapitali selliselt, et osaniku osade väärtus lahjendatakse tasemele kus tal ei oleks võimalik takistada enda juhatusest tagasi kutsumist isegi oma suurema häälte arvuga. Taolist seadusest kõrvale kalduvat häälte mitmekordistumist juhatuse liikme tagasikutsumisel võib pidada võimalikuks ka Eestis osadega seotud eriõiguste kaudu (ÄS § 154¹ lg 1). Samas on eelnevast tulenevalt töö autor seisukohal, et osanikele peaks jääma seadusest tulenev võimalus kutsuda juhatuse liige tagasi ilma põhjuseta ning tavalise lihthäälteenamusega. Kui osanikud on eriõiguse sätestanud ühingu asutamisel põhikirjas kõigi osanike nõusolekuga, siis saab lugeda sellest välja osanike ühise tahte, isegi kui tulevikus võib taoline säte raskendada juhatuse liikme tagasikutsumist. Kuna Eestis valitakse juhatuse liige tähtajatult, kui põhikirjas ei ole ette nähtud tähtaega (ÄS § 184 lg 2), siis võiks taolise eriõiguse rakendamine aset leida eelkõige olukordades, kus juhatuse liikme ametiaeg on tähtajaline. Vastasel juhul lepitaks kokku eriõiguse sätestamine selliselt, et juhatuse liikme tagasikutsumine muutuks põhimõtteliselt võimatuks ning osanikel puuduks võimalus juhatuse liiget tagasi kutsuda, kui juhatuse liige ise nõus ei ole.

Kui Ühendkuningriigis vaidlustab osanik ebaõiglaselt kahjustava juhatuse liikme tagasikutsumise otsuse õigusliku ootuse tõttu, siis tihti ongi õigusliku ootuse taga osaniku ainus

²⁵⁹ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 82-83; Hannigan, B., lk 514.

²⁶⁰ Antud lahendis olid osaniku, keda juhatuses taheti tagasi kutsuda hääletamisel, hääled väärt 3 korda rohkem ning kalduti põhikirjaga kõrvale põhimõttest, et osaniku häälte arv on võrdeline tema osa suurusega.

²⁶¹ Hannigan, B., lk 177; Bushell v Faith (1970) 1 All ER 53, HL.

²⁶² Andenas, M., Wooldridge, F. European Comparative Company Law. Cambridge: Cambridge University Press 2009, lk 269.

huvi ühinguusse investeerimiseks ja kuulumiseks olnud ühingu asutamisel lubatud võimalus kuuluda ka ühingu juhatusse ja osaleda ühingu igapäevases juhtimises.²⁶³ Tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjandusest leiavadki sellised otsuse vaidlustamised aset väikestes ühingutes kus ühingu asutamisel on kokku lepitud, et kõigil osanikel on võimalik ka osaleda ühingu igapäevases juhtimises.²⁶⁴ Õiguskirjanduses viidatud kohtupraktika järgi võib taoline kokkulepe olla nii suuline kui ka osanike vahelises lepingus fikseeritud.²⁶⁵ Samal ajal tulenevalt Eesti õigusest, puudub osanikul võimalus vaidlustada juhatuse liikme tagasikutsumise otsust, tuginedes argumentidele, et tal oli õiguslik ootus olla juhatuse liige või sellele, et osanikud olid omavahel nii kokku leppinud. Eestis, kui osanikud olidki kokku leppinud näiteks osanike lepingus, et osanikud kuuluvad ka juhatusse, saab tagasi kutsutud osanik esitada teise osaniku vastu nõude tulenevalt osanike lepingu rikkumisest, kuid ta ei saa sellele tugineda otsuse vaidlustamisel ja samuti ei anna see osanikule võimalust taastada oma juhatuse liikme staatust.

Sarnaselt Eestile selgitati CA 1985 reformi ettevalmistava komisjoni ülevaates, et kohtud on Ühendkuningriigis pidanud vähemusosanikku ebaõiglaselt kahjustavaks osanike otsust, millega enamus tahtis suurendada ühingu osakapitali eesmärgiga n-ö lahjendada vähemusosaniku osa ühingu ning enamus võttis osakapitali suurendamise otsuse vastu just sellepärast, et nad on teadlikud, et vähemusosanikul ei ole piisavalt raha osakapitali suurendamises osalemiseks. Nii on osakapitali suurendamise otsus tunnustatud kehtetuks ja osaniku huve ebaõiglaselt kahjustavaks olukorras, kus see võeti vastu ainult eesmärgiga lahendada vähemusosaniku osalust ühingu ja sellega muuta ka siis vähemuse häälte mõju ühingu.²⁶⁶ Eestis saab vähemusosanik tugineda osanike otsuse heade kommete vastasusele olukorras, kus enamuse eesmärk on vähemuse osaluse vähendamine ühingu ning sellega ka vähemuse mõju vähendamine ning enda mõjuvõimu suurendamine vähemuse arvelt. Ühendkuningriigis võib vähemusosanik tema huvisid ebaõiglaselt kahjustava osakapitali suurendamise otsuse ka siis, kui osakapitali suurendamise otsuse tegemisel on rikutud seaduse nõudeid ning sellega on vähemusosanik ilma jäetud talle tulenevatest õigustest osakapitali suurendamiseks,²⁶⁷ mis omakorda ühtib Eesti otsuste vaidlustamise juhtumitega, kus osakapitali otsuse tegemisel on rikutud seadusest tulenevaid nõudeid, mis on vajalikud kehtivalt osakapitali suurendamiseks.²⁶⁸

²⁶³ Bisacre, J., McFadzean, C., lk 87.

²⁶⁴ Ühingu osanikud on tavaliselt omavahel tuttavad isikud, eelkõige perekonnaliikmed või pikaajalised äripartnerid ehk osanike vahelised huvid ei ole seotud ainult äriühinguga.

²⁶⁵ Hannigan, B., lk 513; O'Neill v Phillips (1999) 2 BCLC 1.

²⁶⁶ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 83-84.

²⁶⁷ Samas, lk 84.

²⁶⁸ Näiteks nii Eestis kui ka Ühendkuningriigis toob otsuse kehtetuks kaasa olukord, kus enamus ei ole andnud vähemusele võimalust teostada väljalastavate osade märkimise eesõigust (ÄS § 193 lg 1) (CA 2006 § 561 lg 1).

Kokkuvõttes loetakse Ühendkuningriigis vähemusosanikku ebaõiglaselt kahjustavaks osanike otsust, millega rikutakse seaduse, põhikirja või osanike vahelisi kokkuleppeid ning otsus toob vähemusosanikule kaasa tema osade väärtuse vähenemise sh ka hääle- ja otsustusõiguse vähenemise. Erinevalt Eestist saab Ühendkuningriigis osanik otsuse vaidlustamisel tugineda ka osanike vahelistele mitteformaalsetele kokkulepetele ning õiguslikule ootusele, mis osanikul on ühingusse kuulumisel. Samal ajal Eestis arvestab kohus otsuse vaidlustamisel ning otsuse kehtivuse kontrollimisel ainult seadusest ja põhikirjast tulenevaid nõudeid. Võimalikud muud mitteformaalsed kokkulepped Eestis otsuse vaidlustamist kuidagi ei mõjuta. Kui osanike vahel on Eestis olnud ühingu asutamisel kokkulepped või on kokkulepped fikseeritud osanike lepingus, siis otsuse vaidlustamisel taoliste kokkulepete osanik tugineda ei saa. Erinevalt Eestis arvestatakse Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamisel ja otsuse ebaõiglase kahjustamise hindamisel ka otsuse vaidlustanud vähemusosaniku enda käitumist ning seega on Ühendkuningriigi kohtul võimalik ära tunda juhtumid, kus vähemusosanik on ise olnud enamusosanike suhtes pahatahtlikult. Eestis otsuse kehtivuse hindamisel ei ole vähemusosaniku käitumine kuidagi õigustavaks asjaoluks vähemusosaniku kaasamata jätmisel otsuste tegemisse või vähemuse suhtes kahjuliku otsuse vastuvõtmiseks.

Osanike otsusest vähemusosanikule tulenevat kahjustamise hindamist Ühendkuningriigis saab kõrvutada Eesti otsuse vaidlustamisega, kui osanik tugineb otsuse heade kommete vastasusele. Mõlemal juhul hinnatakse enamusosaniku eesmärki kahjustada vähemusosanikku ning vähemusosaniku arvelt enamusele kasu saamine.

Võrreldes Eesti otsuse vaidlustamise regulatsiooniga on kõige suurem erinevus Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamisel asjaolu, et vähemusosanikul on võimalik tugineda osanike vahelistele mitteformaalsetele kokkulepetele ning õigusliku ootusele, mis vähemusosanikul on seoses ühingus osanikuks olemisega. Töö autor on seisukohal, et kui Eestis saaksid tugineda osanikud omavahelistele mitteformaalsetele kokkulepetele, siis tekitaks see veelgi komplitseeritumaid vaidlusi kohtus. Seda seepärast, et pooled peaksid hakkama omakorda tõendama võimalike kokkulepete olemasolu ning seejärel tõendama, kas kokkuleppeid järgiti ja kuidas kumbki osapool võimalikke kokkuleppeid tõlgendas.

3.4. Vähemusosanike huve ebaõiglaselt kahjustava otsuse õiguslikud tagajärjed

Kui Ühendkuningriigi kohus tuvastab, et osanike otsus on vähemusosaniku huve ebaõiglaselt kahjustav, on kohtul lai diskretsioon valida sobiv meede, mis kohtu meelest on vajalik vaidluse lahendamiseks ning ühingu ja osanike vahel õigusrahu saavutamiseks (CA 2006 § 996 lg 1).²⁶⁹ Võimalike lahendustena võib kohus reguleerida ühingu asjaajamist tulevikus või nõuda, et ühing hoiduks, kas mõne otsuse tegemisest või juba tehtud otsuse täitmisest. Kohus võib kohustada ühingu teatud kindla päevakorraga koosoleku kokkukutsumiseks või keelata teatud päevakorraga koosoleku kokkukutsumise ja otsuse vastuvõtmise, kuna otsus oleks osanikke ebaõiglaselt kahjustav.²⁷⁰ Samuti võib kohus keelata osaühingul põhikirja muutmise kohtu loata ning vajadusel võib kohus määrata ära kindlad sätted, mida põhikirjas ilma kohtu loata muuta ei või (CA 2006 § 996 lg 2). Kohus võib kohustada ka enamusosanikke või äriühingut ebaõiglaselt kahjustatud vähemusosaniku osa omandama (CA 2006 § 996 lg 2). Seega kui ühing on osanike otsust vastu võttes rikkunud seadust, põhikirja või osanike vahelisi kokkuleppeid ning selline otsus on seepärast ka vähemusosaniku huve ebaõiglaselt kahjustav, siis saab kohus otsustada, et vaidlustatud otsust on kehtetu ning seejärel määrata ka sobiv abinõu konflikti lahendamiseks. CA 2006 § 996 lg-s 2 esitatud abinõude nimekiri on lahtine nimekiri ning kohus võib määrata kahjustatud vähemusosaniikule ka mõne muu abinõu, mida pole CA 2006 § 996 lg-s 2 toodud.

Sobiliku abinõu määramisel peab kohus võtma arvesse kõike, mis ühingu toimub ehk kohus peab arvestama sellega, kuidas on ühingu seni juhitud ja milliseid otsuseid vastu võetud ning kuidas peaks edaspidi ühingu osanike vaheline suhtlus toimima. Seepärast peaks ka kohtu kohaldatav abinõu olema võimalikult ammendav, et tulevikus ei tekiks vähemusosaniikule samasugust ebaõiglast kahjustamist. Seda eriti just otsuste vaidlustamiste puhul, kus osanik tugineb ka üldiselt tema huvide pikaajalisele ebaõiglasele kahjustamisele. Kohtu kohustus ning eesmärk on abinõude valikul ja määramisel ühingu õigusrahu saavutamine ja ühingu edaspidine normaalne toimimine. Seepärast arvestab kohus otsuse tegemisel lisaks kahjustatud vähemusosaniikule ka teiste osanike huve. Ühendkuningriigi õiguskirjanduses märgitakse, et vastav abinõu mille kohus määrab peab olema proportsionaalne osaniku huvidele tekitatud ebaõiglase kahjuga.²⁷¹ Seega ei pruugi iga rikkumise abinõuks olla enamuse kohustamine vähemusosaniku osaluse omandamiseks, vaid sobivam abinõu võib olla hoopis näiteks ainult

²⁶⁹ Payne, J. Sections 459-461 Companies Act 1985 in Flux: The Future of Shareholder Protection, lk 675.

²⁷⁰ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 94-95.

²⁷¹ Hannigan, B., lk 535.

otsuse kehtetuse tunnistamine või kohustus vastu võtta mingi otsus või keeld mingi otsus vastu võtta. Tulenevalt Ühendkuningriigi õiguskirjandusest on võimalik ka vastupidine olukord, kus kohus rakendab abinõuna seda, et teise osaniku huve ebaõiglaselt kahjustanud osanik peab ise hoopis müüma oma osad kahjustatud osanikule. Selliselt saab toimida ühingutes, kus osanikud on enamvähem võrdsete osadega ning kahjustatud osanik on valmis pahatahtlikult käituva osaniku osasid omandama.²⁷²

Tulenevalt õiguskirjandusest arvestab kohus otsuse tegemisel ka nõude esitanud osaniku enda käitumist ühingu. Otsuse vaidlustamisel tuginedes ebaõiglase kahjustamisele analüüsib kohus seega lisaks ka otsuse vaidlustanud vähemusosaniku enda käitumist ehk kohtud vaatavad, kuidas vähemusosaniku enda käitumine võis kaasa tuua teda kahjustava otsuse vastuvõtmise. Tulenevalt õiguskirjandusest, kui kohus tuvastab, et nii enamus kui ka vähemus on otsuse tegemisel ja üldiselt ühingu käitunud ebamõistlikult või pahatahtlikult ja ühingu kahjustavalt, siis arvestab kohus seda, kas vähemusele vastava abinõu määramisel²⁷³ või võib kohus üldse jätta otsuse vaidlustamise nõude rahuldamata leides, et otsus ei ole kuidagi vähemusosaniku jaoks ebaõiglane.²⁷⁴ Seega kui vähemusosanik on ühingu ka ise käitunud kuidagi pahatahtlikult, võib see tema jaoks kaasa tuua olukorra, kus tal ei olegi võimalust vaidlustada otsust ja tugineda sellele, et otsus kuidagi tema õigusi ja huve ebaõiglaselt kahjustab, kuna vähemusosanik on ise olnud osaline selles, miks vastav otsus vastu võeti. Eestis otsuse vaidlustamisel vähemusosaniku enda käitumine kuidagi otsuse vaidlustamise hagi esitamist ei takista ning samuti ei õigusta vähemuse enda käitumine ühingu ka kuidagi otsuste vastuvõtmisel vähemuse kaasamata jätmist ehk vähemusosaniku enda käitumine ei mõjuta otsuse kehtivust. Seaduses on selgelt välja toodud, millised õigused osanikel on ning milliseid reegleid tuleb järgida otsuste vastuvõtmisel. Nende rikkumise korral on osanikul õigus ka otsus vaidlustada. Vähemusosaniku enda käitumine võib talle Eestis tuua ebasoovitava kohtulahendi olukordades, kus otsuse vaidlustamise hagi esitades viitab vähemusosanik sellele, kuidas on rikutud tema õigusi osaleda ja hääletada otsuse vastuvõtmisel, kui menetluse käigus selgub, et tegelikult oli vähemusosanikule tagatud kõik talle seadusest tulenevad õigused otsuse vastuvõtmisel osalemiseks.²⁷⁵

Seega otsuse vaidlustamise õiguslikud tagajärjed on Ühendkuningriigis ja Eestis erinevad. Peamine erinevus seisneb selles, et Eestis saab kohus tuvastada, kas otsuse tühisuse või tunnistada otsuse kehtetuks, kuid kohtul puudub võimalus sekkuda muudmoodi ühingu

²⁷² Hannigan, B., lk 538.

²⁷³ Bisacre, J., McFadzean, C., lk 86-87.

²⁷⁴ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk 80; Bisacre, J., McFadzean, C., lk 86. Hannigan, B., lk 508.

²⁷⁵ HMKo 08.12.2011, 2-11-41212.

juhtimisse ja majandustegevusse. Samuti ei saa kohus Eestis anda ühingu ette juhust, millise otsuse osanikud peaksid vastu võtma ning kohtud ei saa ka keelata osanikel teatud otsuse vastuvõtmist või põhikirja sätete muutmist. Eesti kohus saab ainult otsustada, kas osanike otsuse on kehtiv või mitte ja kas otsusest tulenevad õiguslikud tagajärjed osanikule. See-eest on Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsioon rohkem suunatud konfliktide võimalikult lõplikule lahendusele ühingu osanike vahel just selles osas, kus Ühendkuningriigi CA 2006 annab kohtutele võimaluse reguleerida ühingu tegevust. Olukorras, kus Ühendkuningriigi äriühingu osanik esitab kohtusse hagi tuginedes konkreetse otsuse tegemisel rikutud protseduurilistele reeglitele ning kohus selle hagi rahuldab ja tunnustab otsuse kehtetuks, ei pruugi osaniku õiguskaitse (sarnaselt Eestile) olla ammendav. Seepärast on töö autori arvates Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamine CA 2006 § 994 alusel parem võimalus vähemusosanikule oma õiguste kaitsmiseks enamuse kuritarvituse eest, kui ainult otsuse vaidlustamine tuginedes kindlale protseduurilisele rikkumisele.

Ühendkuningriigi ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidluse lahendamise menetlus aitab kohtul aru saada, miks tegelikult teist osanikku ebaõiglaselt kahjustav otsus vastu võeti ning seega saavad kohtud vaidluse lahendamisel ka reaalse arusaama konflikti tagamaadest. Kui kohtul on terviklik pilt osanike käitumise põhjusest, siis suudab tänu sellele ka kohus valida konflikti lahendamiseks ühingu kõige sobivama meetme, et lahendada ühingu valitsevad lahkkelid ning võimaldada ühingu järele normaalselt toimivat majandustegevust. Seega on osanike huve ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamise nõue suunatud ideaalis võimalikult ammendava lahenduse leidmisele osanike vahelistes konfliktides, et vältida edaspidi vähemusosaniku ebaõiglaselt kahjustavaid otsuseid ja tagada ühingu normaalne toimimine, mida kohtuvaidlused alati häirivad. Samal ajal on Eesti otsuste vaidlustamine suunatud ainult vaidlustatud otsuse puuduste tuvastamisele ja kohtul ei ole õigust ega kohustust reguleerida ühingu sisesuhteid ja majandustegevust. Kui Eestis kohus tuvastab otsuse tühisuse või tunnustab otsuse kehtetuks, ei saa kohus seejärel kohustada osanikke mingit otsust vastu võtma või keelata mingi otsuse vastu võtmise. See jällegi tähendab, et Ühendkuningriigis on kohus justkui kohustatud võtma osa ka ühingu juhtimisest, sest otsuse vaidlustamisel peab kohus andma ette juhised, kuidas peavad osanikud edasi toimima pärast otsuse vaidlustamist. Samas on Eesti otsuste vaidlustamise regulatsioon eelkõige suunatud sellele, et kontrollida osanike otsuse vastavust seadusele ja põhikirjale ning kohtu eesmärk ei ole anda osanikele juhiseid, kuidas nad peavad otsuseid vastu võtma. Eesti kohtupraktikas on maakohus oma otsuses märkinud, et olukorras, kus osanikud olid põhikirjaga sätestanud ühehäälse nõude, oleks osanikel olnud mõistlik sõlmida

kompromiss ja lahendada konflikt sellega, et üks osanikest võõrandab oma osaluse teisele.²⁷⁶ Tulenevalt TsMS § 4 lg-st 4 peab kohus kogu menetluse ajal tegema kõik endast sõltuva, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel, kui see on kohtu hinnangul mõistlik. Seega peab kohus juba otsuse vaidlustamise menetluse käigus suunama konfliktis olevaid osanikke kompromissile, kui kohus märgib otsuses, et pooltel oleks mõistlikum sõlmida kompromiss ja võõrandada ühe osaniku osalus teisele ei saa erinevalt Ühendkuningriigist kohus kohustada osanikke selliselt toimima. Seega, kui Eestis kohtud näevad, et konkreetse otsuse vaidlustamise taga on tegelikult vähemusosanikul ka mõni muu eesmärk ning menetluse jooksul selgub, et osanikud ei saa omavahel läbi, peaks kohus suunama osanikke kompromissi sõlmima. Seda eriti osaühingute puhul, kellel on menetluses mitu otsuse vaidlustamise asja. Selline osanike omavaheline suutmatus lahendada konflikte tegelikult ainult kurnab ühingu normaalselt toimimist ning samuti kurnab see ka ühingu rahaliselt. Tulenevalt eelnevast saab Eestis kohus ainult ettepaneku tasandil anda konfliktis olevatele osanikele nõu, kuidas võiks olla võimalik lahendada nendevahelised erimeelsused ning tuua õigusrahu ühingusse, samal ajal kui Ühendkuningriigi kohus saab kohtuotsusega kohustada ühingu ja selle osanikke teatud viisil tegutsema, et ühingusse saabuks õigusrahu.

Kuna Eesti otsuste vaidlustamise menetlus on suunatud konkreetse otsuse kehtivuse kontrollimisele, mitte ammendava lahenduse leidmine osanike vahel valitsevatele lahkhelidele, on levinud olukorrad, kus tülis olevate osanike tõttu võib kohtus olla mitu sama osaühingu osanike vaidlustamise menetlust. Otsuste vaidlustamine kui õiguskaitsevahend ei ole Eestis seega tegelikult suunatud ühingu valitsevate suuremate konfliktide lahendamiseks, kuigi osanikud üritavad sarnaselt Ühendkuningriigi ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamise nõudele tuua menetlusse ka muidu põhjuseid, miks enamusosanikud on käitunud vähemusosanikku kahjustavalt, kuigi enamusele etteheidetav tegevus ei pruugi üldse olla seotud otsusega, mida kohtus vaidlustatakse.²⁷⁷ Tulenevalt Eesti kohtupraktikast joonistub seega välja arusaam, et Eesti osaühingute osanikud otsivad tihti otsuste vaidlustamise kaudu lahendust ühingusisestele lahkhelidele ning justkui loodavad, et kohus lahendaks konflikti otsuse vaidlustamise menetluses.

Töö autor leiab siiski, et kuna kohtu ülesanne on olla sõltumatu, ei tohiks kohus olla liigselt seotud ühingu sisesuhete ja majandustegevuse reguleerimisega. Selle ülesandega peaksid ühingud ise hakkama saama ning kui osanike vahel on ületamatud lahkkelid, on üheks

²⁷⁶ TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 6.

²⁷⁷ HMKo 20.02.2008, 2-07-7815; TlnRnKo 08.10.2010, 2-09-4001, p-d 3 ja 6; HMKo 26.11.2010, 2-10-13732; TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704, p 16.

võimalikus lahenduseks ühingu tegevuse lõpetamine. Ületamatute konfliktide olemasolu võib eeldada olukorras, kus pärast otsuse vaidlustamise vaidlusi on osaühing registrist kustutatud.²⁷⁸ Kohus peab küll tagama, et kõigile osanikele oleks võrdselt tagatud nende osast tulenevad õigused otsuste tegemisel ühingus, kuid töö autori seisukoha järgi ei saa kohtu ülesandeks olla konfliktis olevatele osanike ärinõustaja ning kohus ei peaks kuidagi ütlema või selgitama ühingule, kuidas peaks osaühingut juhtima ning milliseid otsuseid peaksid osanikud vastu võtma.

Kuna Ühendkuningriigis ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamisel on kohtul lai diskretsioon otsustamiseks, kas vaidlustatud otsus on osanikule ebaõiglaselt kahjustav, siis on otsuse vaidlustanud osanikul ka keerulisem ennustada, kuidas nõue lahendatakse. Samal ajal on Eestis otsuse vaidlustamise eeldused küllaltki täpselt reguleeritud ning Ühendkuningriigi ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõudest tulenev ebaselgus kohtu otsuse osas võiks olla Eestis ainult juhul, kui osanik tugineb otsuse vaidlustamisel otsuse heade kommete vastasusele.

Eelnevast tulenevalt võib Ühendkuningriigis kohus teatud juhtudel kohustada osanikke ka kindla päevakorraga koosolekut kokku kutsuma ja otsuse poolt hääletama. Näiteks on Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamisel kohtul ka õigus kohustada osanikke vastu võtma kasumi jaotamise otsust, kui osanikud on varasemalt kokku leppinud, kuidas ja millal dividende jagatakse ning osanike otsusega on otsustatud mitte kasumit jaotada. Seega tugineb otsuse vaidlustamisel osanik oma huvide ebaõiglasele kahjustamisele olukorras, kus osanike vahelised kokkulepped justkui näevad ette kasumi jaotamise ehk osanikul oli tekkinud õiguslik ootus dividendi saamiseks, kuid võeti vastu otsus kasumit mitte jaotada.²⁷⁹ Samuti võib ebaõiglaselt kahjustava otsuse edukal vaidlustamisel kohus keelata põhikirja muudatuste tegemist, mis sätestaks vähemusosaniku kahjuks dividendide jaotamise, kui see on vähemusosaniku jaoks ebaõiglaselt kahjustav.

Eestis ei ole enamjaolt otsuse vaidlustamisel võimalik kohtul kohustada osanikke otsuseid vastu võtma, kuid teatud juhtudel võib see olla võimalik tahteavalduse asendamise kaudu kohtuotsusega. Nimelt olukorras, kus teine osanik keeldub põhjendamatult majandusaasta aruande kinnitamise poolt hääletamast, saab osanik esitada kohtusse nõude, et kohustada teist osanikku hääletama majandusaasta aruande kinnitamise poolt ning asendada osaniku hääled kui tahteavaldused kohtuotsusega. Seda seepärast, et majandusaasta aruande kinnitamata jätmisel võivad järgneda kahjulikud tagajärjed ühingule. Riigikohus on täpsemalt selgitanud, et

²⁷⁸ Osaühing AleHoldPlus kustutati registrist kuu pärast kompromissi sõlmimist. Kompromiss sõlmiti 04.03.2014 (HMKm 04.03.2014, 2-13-18372) ja äriregistri andmetel kustutati ühing registrist 12.05.2014.

²⁷⁹ The Law Commission. Shareholders Remedies, lk-d 85-87.

olukorras, kus osanik blokeerib otsuse vastuvõtmist ja sellega ka ühingu toimimist võib vastavalt hea usu põhimõttele (TsÜS § 32) tulla osanikule kohustus mitte kahjustada ühingu ning seetõttu võib osanik olla kohustatud hääletama n-ö patiseisust väljatulemiseks vajalike otsuste poolt²⁸⁰ ehk Riigikohtu seisukoht kohaldub eelkõige 50-50 ühingutele, kus ilma mõlema osaniku nõusolekuta ei ole võimalik otsuseid vastu võtta. Samuti saab Riigikohtu seisukohta kohaldada ühingutele, kus põhikirjaga on sätestatud seadusest erinev häälteenamus ning otsuse vastuvõtmiseks on vajalikud mõlema osaniku nõusolek. Järelikult saab Eestis kohus kohustada osanikke teatud otsuse poolt hääletama siis, kui ühingu saabuvaldavad kahjulikud tagajärjed sellest, kui osanikud ei võta otsust vastu ehk osaniku hääle kui tahteavalduse asendamisel kohtu kaudu on eesmärgiks kõrvaldada pahatahtliku osaniku tegevus ning tagada ühingu normaalne toimimine.

Selleks, et osaniku tahteavalduse saaks lugeda kohtulahendiga asendatuks peavad Riigikohtu seisukoha järgi olema täidetud TsÜS § 68 lg-s 5 sätestatud eeldused. Osaniku hääle kohtuotsusega asendamiseks peab osanikul tulema tulenevalt seadusest, põhikirjast või muust õiguslikust alusest kohustus hääletada teatud viisil. Ühtlasi peab tahteavalduse asendamiseks olema võimalik kindlaks teha osanike otsuse sisu, mille poolt osanikke hääletama kohustatakse.²⁸¹ Seejuures on Riigikohus selgitanud, et kuigi seadusest ei tulene osanikule kohustust hääletada aruande kinnitamise otsuse poolt, on võimalik seda kohustust siiski tuletada ÄS § 179 lg-st 3 koostoimes TsÜS §-de 32 ja 138 ja ÄS §-dega 60 ja 71.²⁸² Seega ei saavuta Eestis vähemusosanik või patiseisus oleva ühingu osanik majandusaasta aruande kinnitamise otsuste vastuvõtmise eesmärki mitte otsuse vaidlustamise menetluse kaudu, vaid siiski tahteavalduse asendamise nõudega kohtusse.

Samas, kui Eestis eksisteerib olukord, kus enamus mingil põhjusel ei soovi kasumi jaotamist, aga vähemus soovib ja vähemusosanik seejärel kasumi mittejaotamise otsuse vaidlustab ning kohus otsuse tühisuse tuvastab või otsuse kehtetuks tunnistab, ei ole osanik paremas seisus, kui ta oli enne otsuse vaidlustamist. Seda seepärast, et enamusosanikud saavad uuesti vastu võtta kasumi mittejaotamise otsuse ning vähemus ei saa nõuda kasumi jaotamise otsuse vastu võtmist. Eelnevalt on töös käsitletud, et selle põhjuseks on Riigikohtu seisukoht, et osanike vahelisest TsÜS §-s 138 sätestatud hea usu põhimõttest ei saa tuleneda üldjuhul otseseid kohustamisnõudeid osanikele, sest dividendide maksmisel on otsustusõigus enamusosanikel ning nad on oma tahte kujundamisel ja hääletamisel vabad.²⁸³ Riigikohus on selgitanud, et selline

²⁸⁰ RKTkm 27.10.2011, 3-2-1-97-11, p 35.

²⁸¹ RKTko 07.11.2018, 2-17-9986, p 13.

²⁸² Samas, p 16.

²⁸³ RKTko 29.10.2014, 3-2-1-89-14, p 22.

hääletamiskohustus on suunatud eelkõige ühingu huvide tagamisele ja selle vältimisele, et ühingu osanike erimeelsuste tõttu ei kaotaks ühing tegutsemisvõimet.²⁸⁴ Dividendi mittemaksmine ei kahjusta kuidagi ühingut ning see on seotud ainult osanike enda huvidega ja seega ei ole võimalik vähemusosanikul nõuda enamusosanike tahteavalduste asendamist ja dividendi maksmise otsuse vastuvõtmist. Seega on Eestis osaniku võimalused nõuda kohtu kaudu dividendi väljamaksmist olematud, samal ajal kui Ühendkuningriigis saab vähemus nõuda dividendi jagamist tuginedes kokkulepetele ning õiguslikule ootusele, mis tal oli ühingu kasumi saamiseks.

Kuna Ühendkuningriigis on kohtul õigus ühingu tegevust selliselt reguleerida, peab kohus ka analüüsima, kuidas kohtu määratud kohustused või keelud ühingu toimimist pikaajaliselt mõjutavad ning otsuse tegemisel peab kohus arvestama lisaks otsuse vaidlustanud osanikule ka teiste osanike ning kogu ühingu huve. Erinevalt Eesti otsuse vaidlustamisest, kus kohus kontrollib ainult otsuse kehtivust, peab Ühendkuningriigis kohus arvestama ka suuremat pilti. Kui Eesti osanike vaidlustamisel rakendatakse ka paindlikumat menetlust, siis tooks see kaasa kohtu töökoormuse suurenemise ning samuti muudaks kohtu tööd keerulisemaks, kuna lisaks otsuse kehtivuse õiguslikule kontrollile, peaks kohus sobiva lahenduse leidmisel saama aru ka ühingu majanduslikust seisust ja juhtimisest. Lisaks peaks kohus hakkama arvestama ka iga osaniku senist käitumist ühingu. See omakorda tähendaks, et menetlus oleks küll paindlikum ja kohtul oleks rohkem otsustusõigust, kuid samal ajal muudaks see ka otsuse vaidlustamise tulemuse raskesti ettenähtavaks. Sellisel juhul muutuks otsuse vaidlustamise menetlus justkui osanikevaheliseks võistluseks, kus võidab see, kes suudab teise vastu esitada rohkem tõendeid, mis näitavad siis vastavalt, kas enamuse või vähemuse pahatahtliku käitumist. Seepärast on töö autor seisukohal, et kui osanike vahel eksisteerivad lahendamatud konfliktid peaks ka Eesti seadusandlus sätestama vähemusosanikule väljumisõigused ning see peaks olema eraldi õiguskaitsevahend. Kui vähemusosanikul oleks Eestis sarnaselt Ühendkuningriigile võimalik saavutada enamuse poolt tema osaluse omandamine, siis töö autori seisukohal koormaks see liialt hetkel Eestis kehtivat otsuse vaidlustamise menetlust, mille eesmärgiks on kontrollida vaidlustatud otsuse kehtivust. See tooks kaasa olukorra, kus iga kord, kui vähemusosanik otsust vaidlustab, esitaks vähemusosanik kohtule ka kõikvõimalikud tõendid enamuse pahatahtlikust käitumisest. Samas ei pruugi need tõendid olla mitte kuidagi seotud vaidlustatud otsusega ning see omakorda koormaks liialt kohtuid ja oleks kulukas ka nii ühingu kui ka vähemusosanikule.

²⁸⁴ RKTCo 29.10.2014, 3-2-1-89-14, p 36.

Kokkuvõttes võib seega järeldada, et Eestis ja Ühendkuningriigis on otsuste vaidlustamise õiguslikud tagajärjed erinevad, kuna Eestis saab kohus üldjuhul hinnata ainult konkreetse vaidlustatud otsuse kehtivust ning kohtul puudub õigus ja võimalus ühingu sisesuhete edasisteks reguleerimiseks. Kui kohus menetluse jooksul näeb, et osanike vahel on laiem konflikt, mis ulatub kaugemale, kui konkreetse otsuse vaidlustamine, saab Eestis kohus teha ettepaneku osanikele kompromissi sõlmimiseks ja ühe osaniku osade teistele võõrandamiseks. Ühendkuningriigis see-eest on kohtul palju laiem diskretsioon, kuidas reguleerida ühingu ja osanike tegevust otsuse vaidlustamisel ning abinõu määramine otsuse vaidlustamisel on suunatud tulemusele, et osanikud ei peaks tulema uuesti kohtusse ebaõiglaselt kahjustava osanike otsusega. Kohus lähtub otsuse tegemisel ühingu osanike vahelisest üldistest suhetest ühingu ning ei piirdu ainult konkreetset vaidlustatud otsuse hindamisega. Seega aitab Ühendkuningriigis ebaõiglase kahjustamise lõpetamise nõue saavutada oma eesmärgil vähemusosanikul lõpliku lahendust osanike vahelisele konfliktiolukorrale ning annab võimaluse ühingust väljumiseks olukorras, kus osanike suhted on sellised, et enamuse kuritarvituste tõttu on vähemusosanikul kadunud igasugune huvi osanikuks olemiseks.

Kokkuvõte

Magistritöö eesmärgiks oli uurida, millist eesmärki täidab osanike otsuste vaidlustamine ühinguõigusliku õiguskaitsevahendina ja kas see aitab lahendada osanike vahelisi konfliktiolukordi ning kaitsta vähemusosanikku enamuse võimalike kuritarvituste eest. Lisaks Eesti otsuse vaidlustamise regulatsioonile analüüsiti töös Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamist ebaõiglaselt kahjustava tegevuse lõpetamise nõude abil. Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsiooni analüüsiti, kuna see on Eestist väga erinev. See andis võimaluse analüüsida, kas Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsioon aitab Eestiga võrreldes paremini või halvemini lahendada osanike vahelisi konfliktiolukordi ja kas võrreldes Eestiga saavad vähemusosanikud paremini kaitsta ennast enamuse võimalike kuritarvituste eest. Seekaudu oli töös võimalik ka analüüsida võimalikke sarnasusi kahe regulatsiooni vahel ning, kas Eesti õiguses võiks olla elemente Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsioonist, mis pakuks vähemusosanikele paremat kaitset.

Töö hüpoteesiks oli, et Eestis on osanike otsuste vaidlustamine protseduuriliste rikkumiste tõttu vähemusosanikule ebakindel õiguskaitsevahend ja ei paku pikaajalist lahendust osanike vaheliste konfliktide lahendamiseks.

Töö autor jõudis magistritöös järgmistele olulisematele järeldustele.

Vähemusosanikule on üldjuhul alati tagatud võimalus otsus kohus vaidlustada ja saada kaitset enamuse kuritarvituste eest olukorras, kus on tegemist tühise otsusega. Otsuse tühisele tuginemise õiguse kaotab vähemusosanik ainult ÄS § 172¹ sätestatud juhul või kui otsuse alusel on tehtud kanne äriregistrisse ja kande tegemisest on möödunud kaks aastat. Kui osanik pöördub kohtusse otsuse tühisuse tuvastamise nõudega, tugineb ta kõige sagedamini koosoleku kokkukutsumise korra või otsuse tegemise korra olulisele rikkumisele või otsuse heade kommete vastasusele. Otsuse kehtetuks tunnistamise nõude esitamisel tuginetakse kõige enam kvoorum- või häälteenamuse nõude või hääleõiguse piirangu rikkumisele, harvem muudele seaduse ja põhikirja rikkumistele või sellele, et tegu on vähemuse õigusi kuritarvitava otsusega TsÜS § 38 lg 1 2. lause järgi. Erinevalt otsuse tühisusele tugimisest saab vähemusosanik esitada otsuse kehtetuks tunnistamise nõuet kolme kuu jooksul otsuse vastuvõtmisest. Samuti on osanikel võimalik uue otsusega kinnitada varasemat otsust ning seeläbi kõrvaldada seaduse või põhikirjaga vastuolus olevad rikkumised ja saavutada ühingus õigusselgus.

Tööst järeldub, et vähemusosaniku tugimine protseduurilistele rikkumistele otsuse vaidlustamisel kaitseb vähemusosanikku selle eest, et otsuseid ei võetaks vastu tema teadmata

ning aitab tagada vähemusosanikule osalemis- ja hääleõiguse ning võrdse kohtlemise otsuste vastuvõtmisel. Seega annab otsuse vaidlustamise vähemusele kaitse selle eest, et enamus ei välistaks vähemuse osast tulenevate õiguste teostamist põhjusel, et vähemuse häälte ei ole üksi kaalu. Samas ei aita otsuse vaidlustamine tuginedes protseduurilistele rikkumistele lahendada sisulist konflikti osanike vahel ega aita vähemusosanikul vabaneda lõplikult vähemusosanikule ebasobivast otsusest, sest enamus saab pärast protseduuriliste puuduste kõrvaldamist siiski samasisulise otsuse vastu võtta.

Samas asub töö autor seisukohale, et otsuse vaidlustamine kaitseb vähemusosanikku enamuse võimalike kuritarvituste eest olukorras, kus osanik vaidlustab otsuse, mis on vastuolus seaduse või põhikirjaga ja selle otsusega on vähemusosanik jäetud ilma mingist talle kuuluvast õigusest, millest ilmajätmine mõjutaks edaspidi vähemusosanike võimalikke kohustusi ja õigusi ühingu sh hääleõigust. Seega aitab otsuse vaidlustamine vähemusosanikel kaitsta ennast enamuse kuritarvitust eest olukorras, kus enamusosanike häältega on vastu võetud otsus, mille eesmärk on kahjustada vähemusosanike huve ning selle arvelt parandada enamuse olukorda. Sellisel juhul ei ole enamusel võimalik kõrvaldada tühisuse või kehtetuks tunnistamise aluseks olevat asjaolu, nagu seda on võimalik kõrvaldada protseduuriliste rikkumiste korral. Täpsemalt aitab vähemusosanikku otsuse vaidlustamine olukordades, kus vastuvõetud otsus on vastuolus heade kommetega või on tuvastatud TsÜS § 38 lg 1 2. lause eelduste täitmine. Sellisel juhul on tegemist olnud olukorraga, kus otsusega on enamus tahtlikult soovinud vähemust ja tema otsustusõigust kahjustada selliselt, et vähemuse arvelt saab oma hääleteenamust kasutades endale rohkem eeliseid ja mõjuvõimu osaühingus. Pärast otsuse tühisuse tuvastamist või kehtetuks tunnistamist ei ole võimalik enamusel uuesti samasisulist otsust vastu võtta, sest sellise otsuse puudust, kus enamus on tahtlikult võtnud vastu otsuse vähemuse kahjustamiseks, ei ole võimalik kõrvaldada. Seega aitab otsuse heade kommete vastasusele tuginemine ja TsÜS § 38 lg 1 2. lause aluste täitmine ka reaalselt vähemusosanikku enamuse kuritarvituste eest ka pärast otsuse vaidlustamist.

Samuti aitab vähemusosanikku enamuse kuritarvituste eest otsuse vaidlustamine olukordades, kus on jäetud enamusosanikule hääleõigusepiirang kohaldamata või on näiteks väärtalt kohaldatud vähemusosanikule hääleõiguse piirangut. Hääleõiguse piirang kaitseb vähemusosanikke ja ühingut enamusosaniku võimaliku pahatahtliku ja kahjuliku tegutsemise eest, kuna võimaldab vastu võtta otsust enamusosanikuga õigusvaidluse pidamiseks. Kui hääleõiguse piirangut ei oleks, ei olekski võimalik kaitsta ühingut ja vähemusosanikku enamuse omakasupüüdliku käitumise eest, kuna enamus ei hääletaks kunagi selle poolt, et ühing tema vastu kohtusse pöörduks. Seega pakub otsuse vaidlustamine vähemusosanikule reaalselt kaitset

olukordades, kui enamus on jätnud otsuse vastuvõtmisel endale hääleõiguse piirangu kohaldamata, kuna pärast otsuse kehtetuks tunnistamist ei ole enamusel võimalik vastu võtta uut otsust ilma hääleõiguse piirangut kohaldamata.

Vähemusosanikule pakub otsuse vaidlustamine reaalselt lahendust ka olukordades, kus enamuse häältega on otsus vastu võetud selliselt, et rikutud on häälteenamuse nõudeid. Tavaliselt leiab häälteenamuse nõude rikkumine ja sellest tulenev konflikt aset ühingutes, kus põhikirjas on sätestatud häälteenamuse nõue selliselt, et otsuste tegemiseks on vajalik kõigi osanike nõusolek, kuid enamus on pahatahtlikult üritanud ühehäälsuse nõudest mööda minna või kui osühingutel on erinev tõlgendus põhikirjast ja sellest, milline häälteenamus otsuse tegemisel kohaldub. Seega aitab häälteenamuse nõue tagada vähemusosanikule, et otsuse vastuvõtmisel arvestataks ka tema häältega ning, et enamus ei saaks takistada vähemusele põhikirjast tulenevat otsustusõigust. Kui kohus tunnistab häälteenamuse nõude rikkumise tõttu osanike otsuse kehtetuks, ei ole enamusel võimalik samasisulist otsust uuesti vastu võtta, kui vähemusosanikud hääled on vajalikud otsuse vastuvõtmiseks ning vähemusosanik otsuse poolt ei hääleta.

Kokkuvõttes järeldab töö autor, et töö hüpotees leidis kinnitust, kuna otsuse vaidlustamine protseduuriliste rikkumiste tõttu ei aita vähemusosanikku kaitsta selle eest, et enamus hiljem samasisulist otsust vastu ei võtaks. Samas aitab vähemusosanikku otsuse vaidlustamine olukordades, kus osanike otsusega tekitatakse vähemusosanikule kahju või on otsusega vähemusosanik jäetud ilma talle kuuluvatatest õigustest ja nende teostamisest. Protседuuriliste rikkumiste korral kaitseb otsuse vaidlustamine vähemusosanikku selle eest, et enamus ei jäta vähemust kaasamata otsuste tegemisse. Seega aitab otsuse vaidlustamine tagada osanikule oma osalemis- ja hääleõiguse teostamist otsuste tegemisel. Vaatamata sellele, et vähemuse häätel ei pruugi olla mõjuvõimu otsuste vastuvõtmiseks peab vähemusosanik olema ikkagi kaasatud otsuste tegemisse. Seega tagab otsuse vaidlustamine vähemusosanikule osalus- ja otsustusõiguse ka otsuste tegemisel, millega ta ise nõus ei ole.

Töö kolmandas peatükis käsitleti Ühendkuningriigi osaniku huve ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamise regulatsiooni ning otsuse vaidlustamise õiguslikke tagajärgi nii vähemusosanikule kui ka ühingule. Tööst järeldab autor, et erinevalt Eesti otsuste vaidlustamise regulatsioonist, on Ühendkuningriigi vähemusosanikele mõeldud õiguskaitsevahend suunatud võimalikult ammendavale lahendusele ühingu osanike vaheliste konfliktide lahendamisele ning vähemusosanikule kaitse pakkumisel. Erinevalt Eestist, kus kohtul on pädevus kontrollida ainult konkreetse vaidlustatud otsuse kehtivust, võtab Ühendkuningriigi kohus otsuse vaidlustamisel aluseks ühingu üldpildi ning selgitab välja, millised on osanike vahelised suhted

ning mis on kaasa toonud vähemusosanikule ebaõiglaselt kahjustava otsuse. Samuti peab Ühendkuningriigis osanik ära näitama, et osanike otsus on samaaegselt nii ebaõiglane kui ka tema huve kahjustav. Otsuse ebaõiglus seisneb otsuse vastuolul seaduse, põhikirja või osanike lepinguga. Otsus on osanike huve kahjustav, kui otsusega väheneb vähemusosaniku osa väärtus või on oht osa väärtuse vähenemiseks ning samal ajal saavad enamusosanikud sellest kasu. Samuti on otsus osanike huve kahjustav, kui otsusega jäetakse vähemusosanik ilma õigusest, mille tõttu oli tal huvi ühingu osanikuks olemiseks. See on erinev Eesti otsuse vaidlustamise regulatsioonist, kus üldjuhul ei pea vähemusosanik kuidagi tõendama, et otsus on tema huve kahjustav, vaid piisab kui vähemusosanik suudab tõendada, et otsuse tegemisel on rikutud tema osalemise- ja hääleõigust või on otsuse vastuolus seaduse või põhikirjaga. Samuti võetakse erinevalt Eestist Ühendkuningriigis otsuse vaidlustamisel ja selle ebaõiglase kahjustamise tuvastamisel arvesse ka vähemusosaniku enda käitumist.

Üks olulisemaid erinevusi otsuse vaidlustamisel Eesti ja Ühendkuningriigis õiguses on see, et Ühendkuningriigis arvestatakse otsuse vaidlustamise lahendamisel ka osanike vahelisi kokkuleppeid ja õiguslikke ootusi, mida ei ole põhikirjas fikseeritud. Eestis peavad seadusest erinevad protseduurireeglid või kokkulepped olema sätestatud ühingu põhikirjas, vastasel juhul ei saa sellistele kokkulepetele tugineda.

Väga erinevad on ka Ühendkuningriigis ja Eestis õiguslikud tagajärjed otsuse vaidlustamisel. Peamine erinevus seisneb selles, et Eestis saab kohus tuvastada otsuse tühisuse või tunnistada otsuse kehtetuks, kuid kohtul puudub võimalus sekkuda muudmoodi ühingu juhtimisse ja majandustegevusse. Samuti ei saa Eesti kohtus erinevalt Ühendkuningriigist kohtust anda ühingule ette juhust, millise otsuse osanikud peaksid vastu võtma ning Eesti kohtud ei saa ka keelata osanikel teatud otsuse vastuvõtmist või põhikirja sätete muutmist. Eesti kohus saab ainult otsustada, kas osanike otsuse on kehtiv või mitte ja kas otsusest tulenevad õiguslikud tagajärjed osanikule. See-eest ongi Ühendkuningriigi otsuse vaidlustamise regulatsioon rohkem suunatud konfliktide võimalikult lõplikule lahendusele ühingu osanike vahel.

Kokkuvõttes on erinevalt Ühendkuningriigist Eesti otsuste vaidlustamine suunatud ainult vaidlustatud otsuse puuduste tuvastamisele ja kohtul ei ole õigust ega kohustust reguleerida ühingu sisesuhteid ja majandustegevust. Eestis kohus ei analüüsi üldiselt ühingu osanike omavahelisi suhteid ning ei saa otsuse tegemisel arvestada ka võimalikku varasemat kahjulikku käitumist vähemuse suhtes. See jällegi tähendab, et Ühendkuningriigis on kohus teatud olukorras kohustatud võtma osa ühingu juhtimisest, andes nii ühingule kui ka osanikule tegutsemisjuhised olukorra lahendamiseks.

Ühendkuningriigis on ebaõiglaselt kahjustava otsuse vaidlustamisel vähemuse poolt kõige sagedamini otsitav abinõu see, et enamus või ühing omandaks vähemuse osaluse ühingu. Seda eelkõige olukordades, kus ühingu valitseb osanike vahel lahendamatu konflikt ning vähemusosnikul pole enam huvi ühingu osanikuks olemisel. Eestis taolist ühingu väljumisõigust vähemusosnikule seadusest ei tule. Kui kohus tuvastab otsuse vaidlustamise menetluses lahendamatud lahkkelid osanike vahel, saab kohus pooltele teha ettepaneku sõlmida kompromiss selliselt, et enamus omandaks vähemuse osaluse, kuid Eestis jääb see ainult ettepaneku tasemele. Seega on töö autor arvamusel, et sarnaselt Ühendkuningriigi regulatsioonile, peaks Eesti vähemusosnikule seadusest tulenema ühingu väljumisõigus olukordadeks, kus osanike vahel on lahendamatud erimeelsused, mida nad ei ole võimelised kohtuväliselt lahendama. Selline väljumisõiguse menetlus ei peaks olema otseselt seotud otsuse vaidlustamise menetlusega nagu seda on Ühendkuningriigis, vaid peaks olema seadusest tulenev eraldi õiguskaitsevahend.

Contestation of resolution of shareholders as a remedy for a minority shareholder by the example of Estonian and United Kingdom law

Summary

Shareholders of a private limited company are the highest decision-making body and make pass resolutions deciding on the most important matters concerning the activities and the governance of a private limited company. Every shareholder has a right to know when and where a shareholders' resolution will be passed and because of that, the right to participate and vote on a decision is one of the most important rights a shareholder has. With a right to participate and vote the shareholder has an opportunity to take part in the governance of a private limited company. Shareholders pass resolutions whether in a meeting or by a written resolution. Every shareholder has a right to participate and vote when a resolution is passed. A shareholder cannot always be certain that the shareholders will pass a decision that is also acceptable for the shareholder. Most commonly, this happens to the minority shareholders because their votes do not have as much power in the decision-making as the majority shareholders have. This can also lead to the abuse of powers by the majority. Especially in cases where the majority uses their votes to vote on a resolution that is directed in the interest of the majority shareholders and because of that the decisions also harms the minority.

Since the right to participate and vote is one of the most important rights of a shareholder has the legislation has provided a remedy to the minority shareholders to help them protect them. The legislation provides a remedy against situations where the rules of procedure have been violated in the passing of the shareholders resolution, i.e the minority shareholder's right to participate or vote, or if the shareholders' decision is in conflict with the legislation or the articles of association. Then the minority shareholder has the opportunity to contest the resolution in court. Contestation of the resolution also helps to protect the minority shareholders from the majority shareholders violating their voting powers and making the decisions based on their personal interest.

The purpose of this Master's thesis was to examine and analyse the purpose of contestation of a shareholders' resolution as a shareholder's remedy for the minority shareholder and whether it helps to resolve conflict situations between the shareholders and if it helps to protect the minority shareholder from the possible abuses of powers by the majority shareholders in

decision-making. To examine the purpose of the contestation of a shareholders' decision the author gave an overview of the possibilities to contest a shareholders' resolution in Estonia and in the United Kingdom. The author chose to use the United Kingdom and its common law system as a comparison to the system in Estonia, because the company law regulation and possibilities for the contestation of a shareholders' decision are very different in the United Kingdom compared to the regulation in Estonia. Estonia follows in its legislation the example of Germany Law and their regulation to contest a shareholders' resolution. Using the United Kingdom as a comparable judicial system helps to analyse the system in Estonia and in the United Kingdom and gives a chance to compare two very different judicial systems and to see how minority shareholders are protected from the possible abuse of majority shareholders regarding shareholders decision-making. Comparing the two different systems also gives a chance to analyse and see how and if the regulation in both countries helps to solve conflict situations between minority and majority shareholders.

The hypotheses of the Master's thesis is that contestation of a shareholders' resolution for procedural irregularities is an uncertain remedy for a minority shareholder and does not offer a long-term solution to help solve conflicts between the shareholders. The author uses an analytical-comparative method of legislation and judicial literature to compare the opportunities for the contestation of a shareholders' resolution both in Estonia and in the United Kingdom. The author also analyses Estonia's court decisions to examine if the contestation of a shareholders' decision as a remedy for a minority helps to protect the minority from the abuse of majority shareholders in Estonia.

Firstly, the author gave an overview and analysed the material grounds and formal preconditions for the nullity of the shareholders' resolution. Also in the first part, the author pointed out on which material grounds the shareholders have relied on when contesting the resolutions. The author also analysed whether and what kind of protection has been provided to the minority shareholder when a shareholder contests a resolution and if it has helped to protect the minority from the majority's abuse of powers.

The second part of the Master's thesis analysed the material and formal grounds for revoking a shareholder's resolution. The second part also gave an overview on what grounds and for what reasons the minority shareholders have contested the resolutions in Estonia and what has been the reasoning behind the contestation of a shareholders' resolution. The author also analysed whether contesting the shareholders' resolution on the grounds for revoking a resolution has helped to the minority from the majority's abuse of powers.

The third part of the Master's thesis focused on the unfair prejudice claim in United Kingdom. The unfair prejudice claim is meant to help minority shareholders from the oppression of the majority and their unfairly prejudicial conducts. The author gave an overview of the unfairly prejudicial remedy claim and what kind of relief the court can grant for the minority and the limited liability company. The author concludes that, unlike the regulation of contesting Estonia's shareholders resolution, the unfair prejudicial remedy for minority shareholders in the United Kingdom is aimed at the most comprehensive solution possible to the minority, resolving conflicts between the minority and the majority. This means that the unfair prejudice remedy is aimed to offer the minority a protection and remedy from the majority shareholders prejudicial conducts not only for the one resolution contested, but the remedy the court grants should also eliminate future unfair prejudicial conducts against the minority. This is very different from Estonia, where the court has the jurisdiction only to review and analyse the validity of the particular resolution contested, but in the United Kingdom, the court examines the overall picture of the conducts in the company and also the relationship between the shareholders. Unlike in Estonia in the United Kingdom the courts also take into account shareholders agreements and legal expectations that have not been provided in the articles of association. Because of that, the courts in the United Kingdom also have to also take into account the conducts of the minority and how the minority may have acted in a way that resulted in passing a resolution that is prejudicial for the minority. In Estonia, minority shareholders own conduct is not taken into account. This means that compared to Estonia in the United Kingdom the court has to analyse not only the resolutions compliance to the regulation and articles of association, but the court has to take into account the overall conducts of the shareholders that have taken place before the contestation of a certain shareholders resolution.

Furthermore, the relief that the court can grant to the minority shareholder is very different in Estonia and in the United Kingdom. The main difference is that in Estonia the court can establish whether the resolution contested is invalid or revoke it, but the court has no right to interfere in any other way into the management of the company. In addition, unlike in the United Kingdom a court in Estonia cannot require the company to refrain from passing a decision or to pass a decision that is needed to solve the conflict between the shareholders. In the United Kingdom the most searched relief by the minority is for the court to grant the purchase of the shares of the minority shareholder of the company by other members or by the company itself. This means that often times the minority shareholder uses the unfair prejudice remedy to resolve the conflict in the company in a way that he or she could leave the company and sell their shares. In Estonia, the court cannot order in any way for the majority shareholders to buy out the

minority shareholder. This could only be established when the shareholders agree to conclude a compromise.

In conclusion, the author concludes that the hypothesis has been confirmed and the contestation of shareholders' decision is an uncertain remedy for a minority shareholder and does not offer a long-term solution to solve conflicts between the shareholders. This is because when a minority shareholder contests the shareholders' resolution in court due to procedural irregularities in decision-making then the majority has the right to use their voting power to later pass the same resolution. At the same time, contesting the resolution helps the minority shareholder in situations where the shareholders' resolution damages the minority shareholder or the resolution deprives the minority shareholder from their conferred rights. When a procedural irregularity takes place and the minority shareholder contests the resolution then the possibility to contest the resolution helps to protect the minority from being excluded from the decision-making and helps to ensure that the minority shareholder has a right to participate and vote in decision-making. This means that even if the minority's voted do not have an influence on whether the resolution is passed or not the minority must still be involved in the decision-making. The author is also of the opinion that based on procedural irregularities it is inevitable for the minority to avoid the passing of resolutions that are undesirable for the minority. This is because if the minority simply does not agree with the resolution, but it is passed in accordance with the legislation and the articles of association then the minority must accept that the majority has more decision-making power and therefore the minority may not like every shareholders' resolution that is passed. Still, contesting a shareholders' resolution guarantees the minority shareholder the right to participate and vote in passing a resolution even if he or she does not agree with the decision and the majority has no right to deprive the minority from exercising their participation and voting rights.

Kasutatud kirjandus

1. Andenas, M., Wooldridge, F. European Comparative Company Law. Cambridge: Cambridge University Press 2009.
2. Bisacre, J., McFadzean, C. Company Law Essentials. Chapter Majority Rule and Minority Protection. Edinburgh: Edinburgh University Press 2011.
3. Boyle, A. J., Minority Shareholders' Remedies. Cambridge: Cambridge University Press 2002.
4. Cheffins, B. R. The Undermining of UK Corporate Governance (?). – Oxford Journal of Legal Studies, Vol. 33, No. 3, Autumn 2013, pp. 503-533.
5. Goddard, R. Taming the Unfair Prejudice Remedy: Sections 459-461 of the Companies Act 1985 in the House of Lords. – The Cambridge Law Journal, Vol. 58. No. 3, November 1999, pp. 487-490.
6. Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018.
7. Jõks, H. RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17 eriarvamus. – <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=3-2-1-44-17> (24.04.2020).
8. Keiman, M. Äriühingu majandusaasta aruanne ja selle vaidlustamine. Magistritöö. Juhendaja Andres Vutt. Tartu: Tartu Ülikool 2019. – https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/64609/keiman_marek.pdf?sequence=1&isAllowed=y (05.04.2020).
9. Mehrbrey, M. Handbuch Gesellschaftrechtliche Streitigkeiten. 2. Auflage. Der Carl Heymanns Verlag 2015. (viidatud: Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (24.04.2020), lk 603).
10. Payne, J. Sections 459-461 Companies Act 1985 in Flux: The Future of Shareholder Protection. – The Cambridge Law Journal, Vol. 64, No. 3, November 2005, pp. 647-677.
11. Payne, J. Shareholders' Remedies Reassessed. – The Modern Law Review, Vol 67, No. 3, May 2004, pp 500-507.
12. Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.
13. Smith, R. J. Minority Shareholders and Corporate Irregularities. – The Modern Law Review, Vol. 41, No. 2, March 1978, pp. 147-160.
14. The Law Commission. Shareholders Remedies: A Consultation Paper No. 142, Stationery Office 1996. –

- http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2015/03/cp142_Shareholder_Remedies_Consultation.pdf (24.04.2020).
15. Vutt, A. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – Juridica nr 1, 2005, lk 53-61.
 16. Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Juhendaja Kalev Saare. Tartu: Tartu Ülikool 2017. – http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56422/vutt_maris.pdf (05.04.2020).
 17. Äriregistri seaduse jt seaduste muutmise rakenduseseaduse eelnõu seletuskiri. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariregistri_seaduse_jt_seaduste_rakenduseseaduse_eelnou_seletuskiri_14.10.2019.pdf (24.04.2020).
 18. Äriseadustiku jt seaduste muutmise rakenduseseaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_jt_seaduste_rakenduseseaduse_eelnou_14.10.2019.pdf (24.04.2020).
 19. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_eelnou_seletuskiri_14.10.2019.pdf (24.04.2020).
 20. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu. Ühinguõiguse revisjoni töörühma esmane projekt arutamiseks. Tallinn: Justiitsministeerium 14.10.2019. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_eelnou_17.10.2019.pdf (24.04.2020).
 21. Ühinguõiguse revisjoni analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (24.04.2020).

Kasutatud õigusaktid

Eesti õigusaktid

22. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2019, 23.
23. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.
24. Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10.
25. Äriseadustik. – RT I, 28.02.2019, 11.

Välisriigi õigusaktid

26. Companies Act 1948. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/38/contents/enacted> (24.04.2020).
27. Companies Act 1985. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/6/contents/enacted> (24.04.2020).
28. Companies Act 2006. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (24.04.2020).
29. Limited Liability Companies Act (Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1). The translation includes the amendment(s) to the Act by Article 10 of the Act of 17 July 2017 (Federal Law Gazette I p. 2446). – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gmbhg/index.html (24.04.2020).
30. Stock Corporation Act (Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089)). The translation includes the amendment(s) to the Act by Article 9 of the Act of 17 July 2017 (Federal Law Gazette I p. 2446). – https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/index.html (24.04.2020).

Kasutatud kohtupraktika

Eesti kohtupraktika

31. RKTko 24.05.2001, 3-2-1-76-01.
32. RKTko 29.04.2002, 3-2-1-29-02.
33. RKTko 16.10.2002, 3-2-1-80-02.
34. RKTko 30.01.2006, 3-2-1-158-05.
35. RKTkm 18.12.2006, 3-2-1-130-06.
36. RKTko 08.04.2008, 3-2-1-22-08.
37. RKTko 08.10.2008, 3-2-1-65-08.
38. RKTko 11.11.2008, 3-2-1-92-08.
39. RKTko 21.11.2008, 3-2-1-111-08.
40. RKTko 30.01.2009, 3-2-1-145-08.
41. RKTko 04.02.2010, 3-2-1-166-09.
42. RKTko 31.03.2010, 3-2-1-7-10.
43. RKTko 01.03.2011, 3-2-1-157-10.
44. RKTkm 27.10.2011, 3-2-1-97-11.
45. RKTkm 10.01.2012, 3-2-1-144-11.
46. RKTko 27.03.2013, 3-2-1-16-13.
47. RKTko 20.06.2013, 3-2-1-72-13.
48. RKTkm 16.04.2014, 3-2-1-17-14.
49. RKTko 11.06.2014, 3-2-1-55-14.
50. RKTko 14.10.2014, 3-2-1-76-14.
51. RKTko 29.10.2014, 3-2-1-89-14.
52. RKTko 05.11.2014, 3-2-1-99-14.
53. RKTko 12.04.2017, 3-2-1-10-17.
54. RKTko 24.05.2017, 3-2-1-44-17.
55. RKTko 29.11.2017, 2-16-8010.
56. RKTko 23.05.2018, 2-16-15457.
57. RKTko 23.05.2018, 2-16-9415.
58. RKTko 07.11.2018, 2-17-9986.
59. RKTko 20.03.2019, 2-17-3069.
60. RKTko 05.06.2019, 2-16-19017.
61. RKTko 06.11.2019, 2-16-11216.

62. TlnRnKm 03.06.2008, 2-08-3329.
63. TlnRnKo 15.12.2008, 2-08-1656.
64. TlnRnKo 30.06.2009, 2-09-49471.
65. TlnRnKo 08.10.2010, 2-09-40041.
66. TlnRnKo 26.01.2012, 2-09-33026.
67. TlnRnKo 22.03.2013, 2-12-24990.
68. TlnRnKo 28.03.2013, 2-10-26717.
69. TlnRnKo 18.06.2015, 2-14-7554.
70. TlnRnKo 21.04.2016, 2-14-2090.
71. TlnRnKo 31.05.2016, 2-15-1524.
72. TlnRnKo 07.09.2016, 2-15-17451.
73. TlnRnKo 30.09.2016, 2-15-5121.
74. TlnRnKo 09.11.2016, 2-15-16477.
75. TlnRnKo 28.12.2016, 2-15-11573.
76. TMKm 01.03.2017, 2-16-16661.
77. TlnRnKm 05.06.2017, 2-16-17496.
78. TlnRnKo 01.03.2018, 2-17-6971.
79. TlnRnKo 20.04.2018, 2-15-14922.
80. TlnRnKo 31.08.2018, 2-17-9170.
81. TlnRnKo 28.09.2018, 2-17-13650.
82. TlnRnKo 31.10.2018, 2-16-15457.
83. TlnRnKo 31.10.2018, 2-16-17505.
84. TlnRnKo 13.02.2019, 2-17-12817.
85. TlnRnKo 09.05.2019, 2-17-15369.
86. TlnRnKo 06.05.2019, 2-17-15014.
87. TrtRnKo 07.12.2009, 2-08-90977.
88. TrtRnKo 20.05.2015, 2-13-47704.
89. TrtRnKo 28.01.2016, 2-14-55558.
90. TrtRnKo 02.06.2016, 2-15-4285.
91. TrtRnKo 17.06.2016, 2-14-60433.
92. TrtRnKo 13.11.2017, 2-15-15172.
93. TrtRnKo 12.06.2018, 2-16-19316.
94. TrtRnKo 17.05.2019, 2-18-12603.
95. TlnRnKm 21.05.2019, 2-17-3069.
96. TrtRnKo 30.09.2019, 2-18-4473.

97. TrtRnKm 10.10.2019, 2-19-2675.
98. TrtRnKo 11.11.2019, 2-18-3302.
99. HMKo 06.12.2007, 2-07-39057.
100. HMKo 20.02.2008, 2-07-7815.
101. HMKo 29.12.2008, 2-08-65734.
102. HMKo 31.08.2010, 2-09-47936.
103. HMKo 26.11.2010, 2-10-13732.
104. HMKo 04.10.2011, 2-11-25943.
105. HMKo 08.12.2011, 2-11-41212.
106. HMKm 19.12.2011, 2-11-26682.
107. HMKo 22.02.2012, 2-11-39846.
108. HMKo 08.05.2013, 2-12-19428.
109. HMKo 07.02.2014, 2-13-56471.
110. HMKm 04.03.2014, 2-13-18372.
111. HMKo 19.03.2014, 2-13-22172.
112. HMKo 06.05.2015, 2-14-56288.
113. HMKo 19.04.2017, 2-16-17496.
114. HMKo 21.09.2019, 2-11-17700.
115. PMKo 06.06.2008, 2-07-19918.
116. PMKo 07.03.2012, 2-11-31408.
117. PMKo 20.04.2012, 2-11-44283.
118. TMKo 04.06.2008, 2-08-3193.
119. PMKo 08.12.2008, 2-08-20684.
120. TMKo 08.11.2011, 2-11-34025.
121. TMKo 23.10.2015, 2-15-10291.
122. VMKo 10.06.2009, 2-06-35087.
123. VMKo 20.02.2012, 2-11-45759.
124. VMKo 08.05.2014, 2-14-12123.
125. VMKo 07.12.2017, 2-17-7977.
126. VMKo 23.09.2019, 2-18-18132.

Ühendkuningriigi kohtupraktika

127. Bushell v Faith (1970) 1 All ER 53, HL (viidatud: Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018, lk 177).
128. Re Saul D Harrison & Sons plc (1995) 1 BCLC 14, CA (viidatud: Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018, lk 514).
129. Re Legal Costs Negotiators Ltd (1999) 2 BCLC 171 (viidatud: Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018, lk 508).
130. O'Neill v Phillips (1999) 2 BCLC 1. –
<https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1999/24.html> (25.04.2020).
131. Re Batesons Hotels Ltd, Bateson v Bateson (2014) 1 BCLC 507 (viidatud: Hannigan, B. Company Law. Fifth Edition. Oxford: Oxford University Press 2018, lk 512).